เสียงธรรมจากสวนแก้ว เล่ม ๕

หอพระไตรปิฎก เฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา ๕ ธันวามหาราช
สำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้ว ต.ปากช่อง อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
สร้างเมื่อ ๑๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๐

โดยอาจารย์แม่ชีหวานใจ ชูกร

๗๕ ปี คุณแม่อาจารย์

วันนี้ ... ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๒

คุณแม่อาจารย์ มีอายุครบ ๗๕ ปีแล้ว กาลเวลาย่อมพร่า และพรากกายสังขารให้ สูงวัยขึ้นได้เท่านั้น แต่ไม่อาจพร่าประโยชน์ และความห่วงใยที่คุณแม่อาจารย์มีต่อคณะศิษยานุศิษย์ เพื่อให้ทุกคนได้ สะสมคุณงามความดี สร้างบุญบารมี ทำชีวิตให้มีหลัก มีเกราะ มีที่พึ่ง มีพระรัตนตรัยเกิดขึ้นในใจ ใจก็จะสว่าง สงบ ร่มเย็น มีคุณธรรมที่เจริญงอกงามไพบูลย์ไปตามลำดับตราบเท่าเข้าถึง พระธรรมกายของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในที่สุด

มุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยพระพุทธศาสนา

สำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้ว ก็ยังคงเป็นศูนย์กลางการเจริญศีล สมาธิ ปัญญา สร้างบุญบารมีของคณะศิษยานุศิษย์ และสาธุชนทั่วไป...

มูลนิธิอาจารย์แม่ชีหวานใจชูกร ก็ยังคงสร้างทานบารมี ด้วยการให้ และให้อย่างต่อเนื่อง...

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์สวนแก้ว ก็ยังคงสร้างปัญญาบารมี อบรมและฝากพระศาสนาไว้กับกุลบุตรกุลธิดาของพุทธศาสนิกชนต่อไป อย่างไม่หยุดยั้ง...

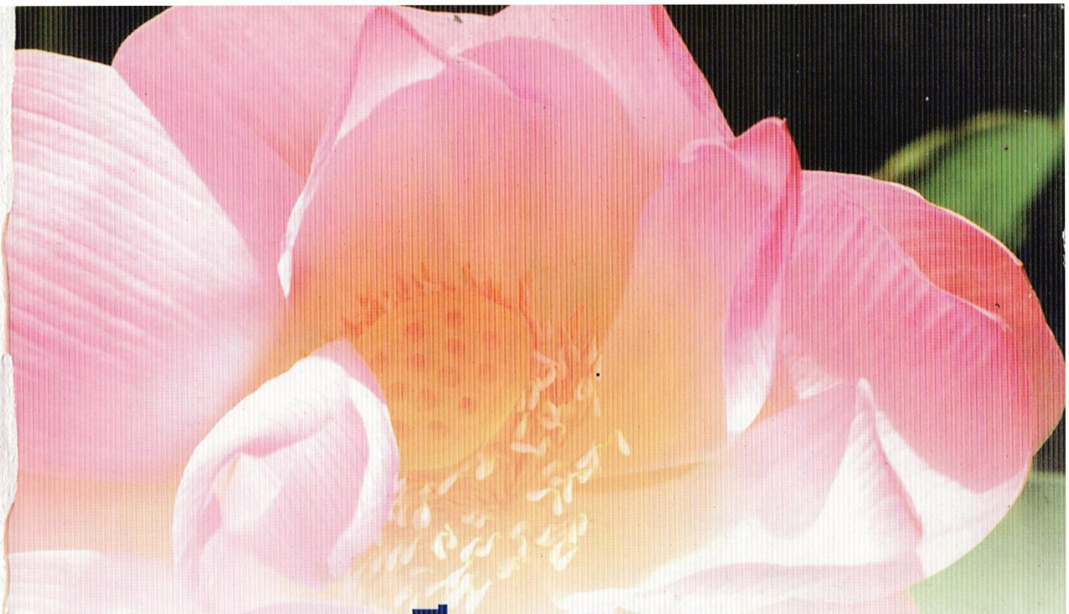

เสียงธรรม
จากสวนแก้ว
เล่ม ๕

โดย อาจารย์แม่ชีหวานใจ ชูกร

คติธรรม หลวงพ่อวัดปากน้ำ

เห็น ใดฤๅมาตรแม้น ธรรมกาย
จำ สนิทนิมิตหมาย มั่นแท้
คิด ทำเถิดหญิง - ชาย ชูช่วย ตนแฮ
รู้ ยิ่งเบญจขันธ์แท้ แต่ล้วนอจิรัง
รักษ์ร่างพอสร่างร้าย รอดตน
ยอดเยี่ยม "ธรรมกาย" ผล ผ่องแผ้ว
เลอเลิศล่วงกุศล ใดอื่น
เชิญท่านถือเอาแก้ว ก้องหล้าเรืองสกล
ด้วยความหมั่น มั่นใจ ไม่ประมาท รักษาอาตม์ ข่มใจ ไว้เป็นศรี
ผู้ฉลาด อาจตั้งหลัก พำนักดี อันห้วงน้ำไม่มี มารังควาน

เกิดมาว่าจะมาหาแก้ว พบแล้วไม่ทำ จะเกิดมาทำไม
อ้ายที่อยากมันก็หลอก อ้ายที่หยอกมันก็ลวง ทำให้จิตมันเป็นห่วงเป็นใย
เลิกอยากลาหยอก รีบออกจากกาม เดินตามขันธ์สามเรื่อยไป
เสร็จกิจสิบหก ไม่ตกกันดาร เรียกว่า "นิพพาน" ก็ได้
ประกอบเหตุ สังเกตผล ทนเอาเถิด ประเสริฐนัก
ไม่หยุดไม่ถึงพระ ตัวหยุดนี่แหละเป็นตัวสำเร็จ
ผลไม้ดกนกชุม น้ำเย็นปลาชอบอาศัย

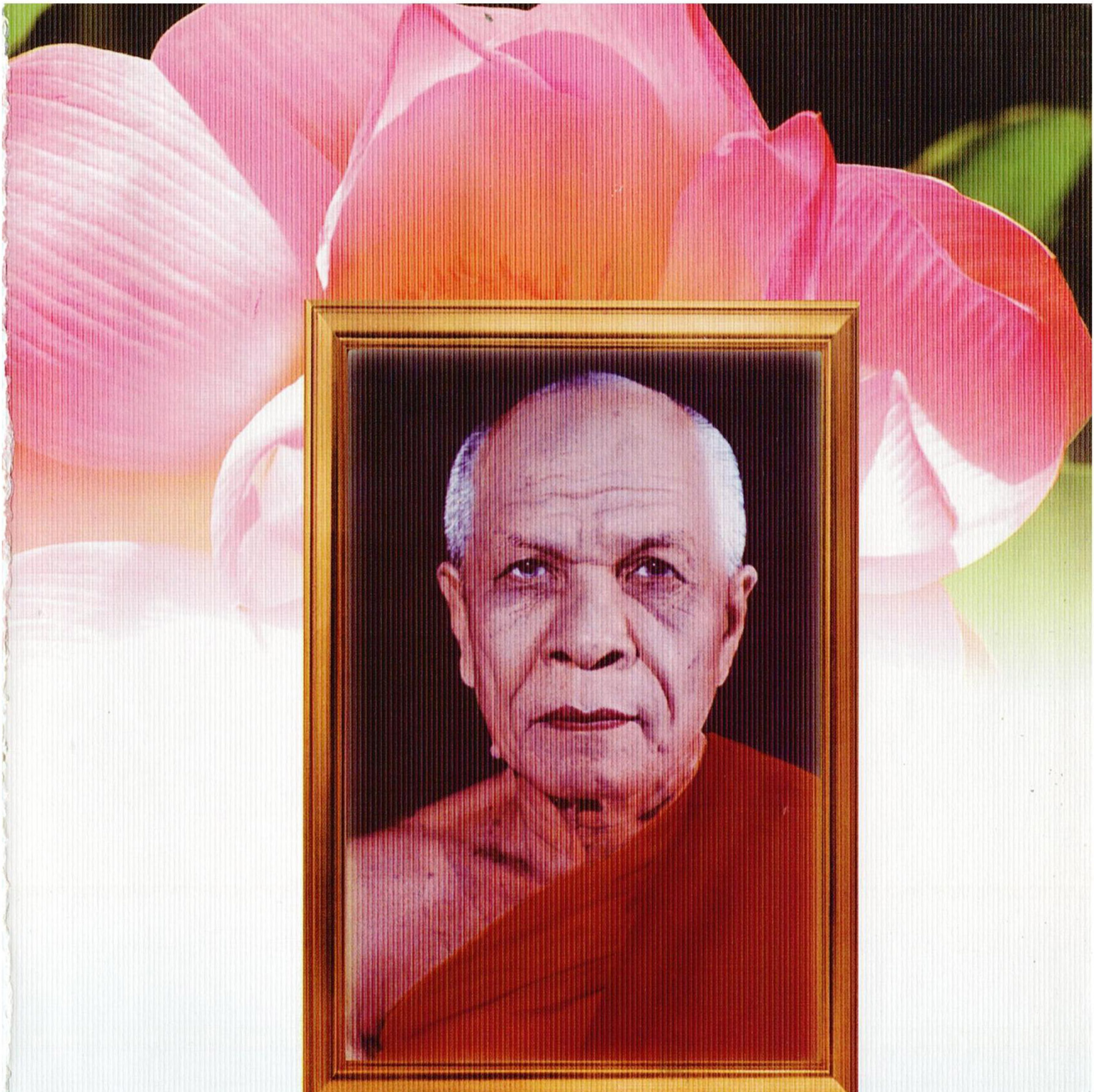

พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)

หลวงพ่อวัดปากน้ำภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

ผู้ค้นพบหลักธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

"วิชชาพระธรรมกาย"

อาจารย์แม่ชีหวานใจ ชูกร

ครุศาสตร์บัณฑิตกิติมศักดิ์

หัวหน้าสำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้ว

ประธานกรรมการมูลนิธิอาจารย์แม่ชีหวานใจชูกร

ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์สวนแก้ว ราชบุรี

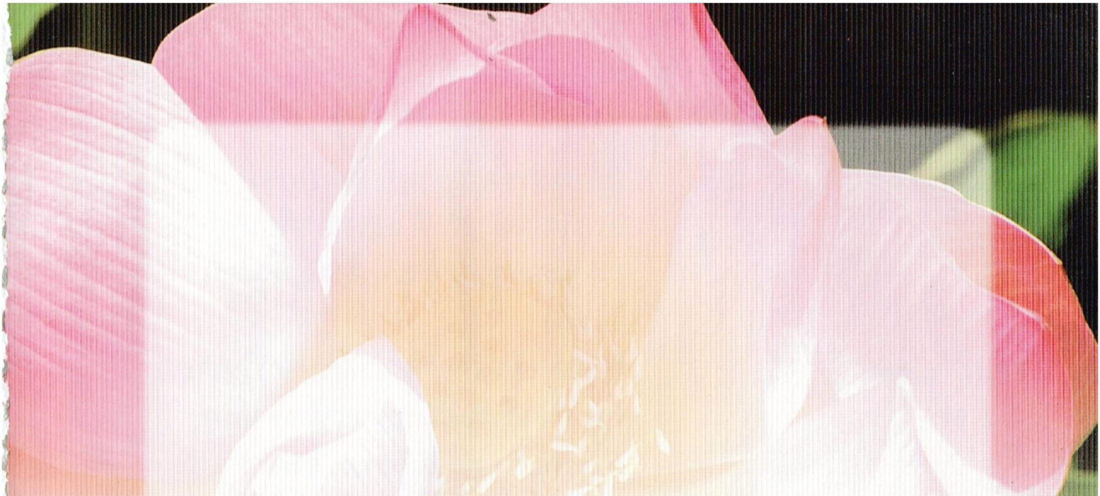

ชีวประวัติสังเขป

อาจารย์แม่ชีหวานใจ ชูกร

ชาติภูมิ :	เกิดวันเสาร์ที่ ๑๕ ตุลาคม พ.ศ.๒๔๗๗ ณ บ้านหมู่ ๓ ต.ลาดใหญ่ อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม สิริอายุรวม ๗๕ ปี
การศึกษาพ.ศ. ๒๔๘๘ :	สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จากโรงเรียนวัดสวนแก้ว ต.ลาดใหญ่ อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม
พ.ศ. ๒๔๘๘ :	อายุได้ ๑๒ ปี ศึกษาธรรมะสมถวิปัสสนากัมมัฏฐานจากพระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) (หลวงพ่อวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กทม.)
พ.ศ. ๒๔๙๕ :	บวชเป็นแม่ชี อายุ ๑๘ ปี ศึกษาปฏิบัติธรรม ณ วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กทม.
พ.ศ. ๒๕๐๑ :	สอนธรรมะที่วัดคลองโพธิ์ ต.ท่าราบ อ.เมือง จ.ราชบุรี

พศ. ๒๕๓๖ :	รับพระราชทานปริญญาครุศาสตร์บัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาการศึกษานอกระบบจากสถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
พ.ศ. ๒๕๓๖ :	รับพระราชทานเสาเสมาธรรมจักรในฐานะที่ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาด้านส่งเสริมผู้ปฏิบัติธรรม จาก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พ.ศ. ๒๕๓๗ :	รับประกาศนียบัตร และเข็มทองเชิดชูเกียรติ จากกรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการในฐานะผู้สร้างที่ประดิษฐานพระพุทธรูป และรูปหล่อพระมงคลเทพมุนี (หลวงพ่อวัดปากน้ำ) ให้เป็นสมบัติของสถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
พ.ศ. ๒๕๓๙ :	มูลนิธิอาจารย์แม่ชีหวานใจ ชูกร ได้รับโล่เชิดชูเกียรติมูลนิธิดีเด่นจากสมาคมสันนิบาตมูลนิธิแห่งประเทศไทย ในฐานะเป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และเป็นสาธารณประโยชน์อย่างเหมาะสมและกว้างขวางก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมากมาย
พ.ศ. ๒๕๔๕:	รับประกาศนียบัตรเชิดชูเกียรติในฐานะแม่ชีผู้อุทิศชีวิตในการเผยแผ่พระพุทธ

	ศาสนาจากองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก
พศ. ๒๕๕๑ :	เกียรติคุณของ ๓ องค์กรงานภายใต้การบริหารงานของอาจารย์แม่ชีหวานใจ ชูกร ที่ได้รับ

- สำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้ว ราชบุรี ได้รับคัดเลือกจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี ให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมนำร่อง ที่มีความพร้อมในการเข้าร่วมโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ปี ๒๕๕๑ โดยได้นำข้อมูลของสำนักฯลงเผยแผ่ในข้อมูลด้านศาสนา ให้บริการภาครัฐผ่านระบบอีเล็คทรอนิค e-service) เวิบไซด์ www.dra.go.th

- มูลนิธิอาจารย์แม่ชีหวานใจชูกรได้รับคัดเลือกจากกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมและจังหวัดราชบุรี ตามโครงการเมืองไทย เมืองคนดี ยกย่องเชิดชูเกียรติคนดี) ให้เป็นองค์กรที่ทำคุณประโยชน์ ต่อท้องถิ่น ชุมชน ตำบล อำเภอและจังหวัดราชบุรี ปี ๒๕๕๑

- ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์สวนแก้ว ราชบุรี ได้รับคัดเลือกจากกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมและคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ให้เป็น ศพอ.ตัวอย่าง ต้นแบบ ของ จ.ราชบุรี และคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ปี ๒๕๕๑

คำปรารภ

เสียงธรรมจากสวนแก้ว เป็นหนังสือที่รวบรวมธรรมะเรื่องสั้น และการตอบปัญหาธรรมของคุณแม่อาจารย์ ที่แสดงไว้ในโอกาสต่าง ๆ มารวบรวม เป็นรูปเล่มไว้ เพื่อสะดวกในการศึกษา ค้นคว้าสำหรับพุทธศาสนิกชน และผู้สนใจทั่วไป

ในหนังสือเล่มนี้ ประกอบไปด้วยหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตต่าง ๆ ที่จำเป็นจะต้องศึกษาตั้งแต่เบื้องต้น คือ ความรู้ความเข้าใจ เรื่องพระไตรปิฎก พระรัตนตรัย วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หลักกรรม หลักสังสารวัฏ ชีวิต รวมถึงหลักธรรมที่ใช้ในการดำเนินชีวิต ตลอดถึงเรื่องของโลกสันนิวาส และตอบปัญหาธรรม

ชีวิตคือการเดินทาง เมื่อเรามีบุญได้เกิดมาเป็นมนุษย์ พบพระพุทธศาสนา ถือเป็นลาภอันประเสริฐ ที่จะได้ใช้เวลาขณะมีชีวิตอยู่ ประกอบคุณงามความดี สั่งสมบุญบารมีด้วยการบำเพ็ญทาน ศีล ภาวนาให้เพิ่มพูนยิ่ง ๆ ขึ้นไป เพื่อเป็นเสบียงในการเดินทางของเรา เพราะมีแต่มนุษย์เท่านั้นที่สามารถทำความดีได้ สัตว์เดรัจฉานหรือสัตว์อื่น ๆ ทำความดี เช่นมนุษย์ไม่ได้ เพราะฉะนั้น เราต้องรู้จักใช้โอกาสนี้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

เนื่องในงานสะสมบุญ สร้างบารมี บวชเนกขัมมสัมมาปฏิบัติ วันคล้ายวันเกิด อายุวัฒนมงคล ๗๕ ปี **อาจารย์แม่ชีหวานใจ ชูกร** ทางคณะศิษยานุศิษย์โดยมีอาจารย์แม่ชีหวานใจ ชูกร เป็นประธาน ได้จัดให้มีงาน

บำเพ็ญกุศลที่มีผลวิเศษยิ่งกว่า คือ **งานบุญฉลองหอพระไตรปิฎก** ซึ่งเป็นที่ประมวลคำสอนในพระพุทธศาสนา หรือคำสอนของสมเด็จพระบรมศาสดา สัมมาสัมพุทธเจ้าเอาไว้ การรักษาพระไตรปิฎกจึงเท่ากับเป็นการรักษาพระพุทธศาสนา **และงานบุญพิธียกฉัตรพระพุทธมงคลรัตนนิมิตพระประธาน ประจำสำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้ว**

ในการนี้ คณะศิษยานุศิษย์จึงได้จัดพิมพ์หนังสือ เสียงธรรมจากสวนแก้ว เล่มที่ ๔ ขึ้น เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งการดำรงรักษาพระพุทธศาสนา และการบำเพ็ญธรรมทาน ให้หลักธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เจริญแพร่หลายไพศาลออกไป เพื่ออำนวยประโยชน์สุขและสันติสุขให้เกิดขึ้นแก่มหาชน

คณะศิษย์สำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้ว
รวบรวมจัดพิมพ์

สารบัญ

หัวข้อเรื่อง	หน้า
พระไตรปิฎก ความหมาย และความสำคัญ	๕
-การรักษา**พระไตรปิฎก** ก็คือการรักษาพระพุทธศาสนา	๑๐
-พระรัตนตรัย เข้าถึงอย่างไรจึงจะเป็นสรณะ	๑๑
วันสำคัญทาง**พระพุทธศาสนา**	๑๙-๒๗
o **วันวิสาขบูชา (วันพระพุทธเจ้า)**	
o **วันอัฏฐมีบูชา (วันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ)**	
o **วันอาสาฬหบูชา (วันพระสงฆ์)**	
o **วันมาฆบูชา (วันพระธรรม)**	
มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ	๓๑
ชีวิต คือ การเดินทางต้องปฏิบัติให้ได้จริง ๆ จะได้ถึงพระธรรมกาย	๓๗
มัชฌิมาปฏิปทา คือ ทางเดินตามรอยบาทพระบรมศาสดา	๓๘
อริยมรรค จะเกิดมีขึ้นได้ต้องอาศัยสิกขา	๔๐
หลักศีลธรรม จริยธรรม และหลักพรหมจริยะ	๔๗

สารบัญ

หัวข้อเรื่อง | หน้า

หัวข้อเรื่อง	หน้า
กรรม ตามความหมายทางพระพุทธศาสนา	๔๘
หลักกรรม ในฐานะเป็นกฎธรรมชาติ	๔๙
กรรมลิขิตชีวิต เป็นสมบัติที่ติดตัวมา	๕๑
วิธีแก้กรรม ตามหลักพุทธธรรม	๕๔
ชีวิตที่เกิดมาใช้กรรม	๕๙
สังสารวัฏ ทะเลแห่งชีวิต	๖๗
การเกิดใหม่ และความตายในทัศนะของพระพุทธศาสนา	๗๐
การดำเนินชีวิตถูก คือ การมีประโยชน์สุขเป็นจุดหมาย	๗๓
เราต้องสร้างเหตุ ผลถึงมี	๘๑
โลกสันนิวาส	๙๑
ตอบปัญหาธรรม	๑๐๙

บทนำ

ตุมฺเหหิ กิจฺจํ อาตปฺปํ อกฺขาตาโร ตถาคตา
พระตถาคตเป็นเพียงผู้บอกหนทาง
ส่วนความเพียรพยายามเป็นหน้าที่ของท่านทั้งหลาย

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น
ซึ่งเป็นผู้ไกลจากกิเลส ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง
พุทธัง ชีวิตัง ยาวะ นิพพานัง สะระณังคัจฉามิ
ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต
ตราบเท่าเข้าถึงพระนิพพาน
ธัมมัง ชีวิตัง ยาวะ นิพพานัง สะระณังคัจฉามิ
ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรมเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต
ตราบเท่าเข้าถึงพระนิพพาน
สังฆัง ชีวิตัง ยาวะ นิพพานัง สะระณังคัจฉามิ
ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์เป็นที่พึ่งตลอดชีวิต
ตราบเท่าเข้าถึงพระนิพพาน
ทุติยัมปิ พุทธัง ชีวิตัง ยาวะ นิพพานัง สะระณัง คัจฉามิ
ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต
ตราบเท่าเข้าถึงพระนิพพาน แม้ครั้งที่ ๒

ทุติยัมปิ ธัมมัง ชีวิตัง ยาวะ นิพพานัง สะระณัง คัจฉามิ

ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรมเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต

ตราบเท่าเข้าถึงพระนิพพาน แม้ครั้งที่ ๒

ทุติยัมปิ สังฆัง ชีวิตัง ยาวะ นิพพานัง สะระณัง คัจฉามิ

ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์เป็นที่พึ่งตลอดชีวิต

ตราบเท่าเข้าถึงพระนิพพาน แม้ครั้งที่ ๒

ตะติยัมปิ พุทธัง ชีวิตัง ยาวะ นิพพานัง สะระณัง คัจฉามิ

ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต

ตราบเท่าเข้าถึงพระนิพพาน แม้ครั้งที่ ๓

ตะติยัมปิ ธัมมัง ชีวิตัง ยาวะ นิพพานัง สะระณัง คัจฉามิ

ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรมเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต

ตราบเท่าเข้าถึงพระนิพพาน แม้ครั้งที่ ๓

ตะติยัมปิ สังฆัง ชีวิตัง ยาวะ นิพพานัง สะระณัง คัจฉามิ

ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์เป็นที่พึ่งตลอดชีวิต

ตราบเท่าเข้าถึงพระนิพพาน แม้ครั้งที่ ๓

ยทา จ พุทฺธา โลกสฺมึ
อุปฺปชฺชนฺติ ปภงฺกรา
เต อิมํ ธมฺมํ ปกาเสนฺติ
ทุกฺขูปสมคามินํ

เมื่อพระพุทธเจ้าผู้ทา
ความสว่างเกิดขึ้นในโลก
พระองค์ย่อมประกาศ
ธรรมสำหรับดับทุกข์นี้

(สารีปุตฺต ขุ.ปฏิ. ๓๑/๔๑๘)

พระพุทธมงคลรัตนนิมิต
พระประธานสำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้ว
ต.ปากช่อง อ.จอมบึง จ.ราชบุรี

พระไตรปิฎก
ความหมาย และความสำคัญ

พระไตรปิฎก หมายถึง คัมภีร์ที่ประมวลคำสั่งสอนของสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่แต่เดิมพระองค์ตรัสเรียกว่า พระธรรมวินัย มารวบรวมจัดแบ่งเป็นหมวดเอาไว้ มีทั้งหมด ๓ หมวดด้วยกัน คือ หมวดพระวินัย เรียกว่า พระวินัยปิฎก หมวดพระสูตร เรียกว่า พระสุตตันปิฎก และหมวดพระอภิธรรม เรียกว่า พระอภิธรรมปิฎก ถือเป็นคัมภีร์ที่มีความสำคัญที่สุดในทางพระพุทธศาสนา

(ไตร แปลว่า ๓, ส่วนปิฎก ได้แก่ คัมภีร์, กระจาดหรือตะกร้ามี ความหมายเชิงเปรียบเทียบว่าเป็นที่สำหรับรวมรวมสิ่งของหรือใส่สิ่งของต่าง ๆ เอาไว้ ในบางแห่งพบว่ามีการใช้คำว่า ตรีปิฎก แทนไตรปิฎก ก็มี)

พระไตรปิฎกมีเนื้อความทั้งหมด ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ เมื่อจัดพิมพ์เป็นเล่มตามมาตรฐานแล้ว จะมีทั้งหมด ๔๕ เล่ม แยกเป็นพระวินัยปิฎก ๘ เล่ม ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์) พระสุตตันตปิฎก หรือพระสูตร ๒๕ เล่ม เล่มที่ ๙-๓๓ มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ และพระอภิธรรมปิฎก ๑๒ เล่ม เล่มที่ ๓๔-๔๕ มี ๔๒,๐๐๐ พระธรรมขันธ์)

พระไตรปิฎกแต่เดิมที่ท่านเรียกว่าพระธรรมวินัยนั้นเมื่อจัดรวบรวมแยกประเภทของพระธรรมวินัยออกไปเป็นองค์คำสอน เรียกว่า **นวังคสัตถุศาสน์** หมายถึง หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า) มี ๙ ประการ คือ

๑. **สุตตะ** ได้แก่ พระสูตร หมายถึง อุภโตวิภังค์ นิทเทส ขันธกะ ปริวาร พระสูตรในสุตตนิบาตและพระพุทธพจน์อื่น ๆ ที่มีชื่อว่า สุตตะ หรือสุตตันตะ และพระสูตรทั้งหลาย

๒. **เคยยะ** ได้แก่ พระพุทธพจน์ที่เป็นคาถาล้วนมีทั้งร้อยแก้ว และร้อยกรองผสมกัน และใช้ชื่อว่า สูตร เช่น พระสูตรที่ปรากฏ ในสคาถวรรค สังยุตตนิกาย เป็นต้น

๓. **เวยยากรณะ** ได้แก่ ความร้อยแก้วล้วน หมายเอาพระอภิธรรม ปิฎกทั้งสิ้น พระสูตรที่ไม่มีคาถาปน และพระพุทธพจน์ในลักษณะ อื่นที่ไม่สงเคราะห์เข้าในองค์อีก ๘ อย่าง จัดเข้าในเวยยากรณะ ทั้งหมด

๔. **คาถา** ได้แก่ ความร้อยกรองล้วน หมายเอา ธรรมบท เช่น ธรรมบท เถรคาถา เถรีคาถา และคาถาล้วนในสุตตนิบาตที่ไม่มีชื่อว่าเป็น สูตร

๕. **อุทาน** เป็นชื่อของพระพุทธพจน์ที่ทรงเปล่งด้วยพระหฤทัย สหรคตด้วยโสมนัส สัมปยุตด้วยญาณ ณ สถานที่ต่าง ๆ จัดเป็น พระสูตรในขุททกนิกายรวม ๘๒ สูตร

๖. **อิติวุตตกะ** เป็นชื่อของพระสูตรเหมือนกัน แต่เป็นทำนองการ บอกกล่าวของคนรุ่นหลัง มีทั้งหมด ๑๑๐ สูตร จะขึ้นต้นด้วยคำว่า ข้อนี้สมจริงดังคำที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว วุตฺต เหตํ ภควตา

๗. **ชาดก** แปลว่าเรื่องที่เคยเกิดขึ้นแล้ว เป็นเรื่องในอดีตชาติของ พระพุทธเจ้าเป็นส่วนมาก แม้มีเรื่องของคนอื่นอยู่ด้วย ก็มักจะ มีพระโพธิสัตว์อยู่ในเหตุการณ์เหล่านั้นพระพุทธเจ้าทรงยกขึ้น มาประกอบพระธรรมเทศนา ในกรณีที่มีเรื่องเกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล มีคนกราบทูลถามบ้าง ทรงแสดงด้วยพระองค์เองบ้าง มีด้วย กันทั้งหมด ๕๔๗ เรื่อง แต่มักเรียกว่ากันว่า พระเจ้า ๕๐๐ ชาติ

๘. **อัพภูตธรรม** หรือเรื่องอัศจรรย์ เป็นพระสูตรที่เกี่ยวกับเรื่อง

อัศจรรย์ต่าง ๆ คือ กล่าวด้วยเรื่องอัจฉริยอัพภูตธรรม มักเริ่มต้นด้วยคำว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อัจฉริยอัพภูตธรรม ๔ เหล่านี้ย่อมมีในอานนท์ เป็นต้น

๙. **เวทัลละ** ได้แก่ พระสูตรแบบถามตอบ ซึ่งมีคนมากราบทูลถามหลังจากตรัสตอบปัญหาเหล่านั้นแล้ว ผู้ฟังเกิดความปีติยินดี เช่น สักกปัญหสูตร จูฬเวทัลลสูตร มหาปุณณมสูตร เป็นต้น

พระพุทธพจน์ที่จัดเป็นองค์ ๙ ที่มีชื่อเรียกว่า นวังคสัตถุสาสน์นี้ ต่อมาท่านจึงจัดแบ่งออกเป็นปิฎก ๓ เรียกว่า **พระไตรปิฎก** ซึ่งการจัดขั้นแล้วเสร็จสมบูรณ์ น่าจะเกิดขึ้นในภายหลัง อยู่ประมาณการสังคายนาครั้งที่ ๓) เพราะเนื้อหาในพระไตรปิฎกหลายแห่งบ่งให้ทราบว่า เป็นเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นและจัดรวบรวมกันขึ้นในภายหลัง ส่วนมากเป็นผลงานของพระสังคีติกาจารย์ในยุคนั้น ๆ ซึ่งพระปิฎก ๓ ท่านจัดแบ่งไว้ ดังนี้

๑. พระวินัยปิฎก ประมวลพระพุทธพจน์ที่บัญญัติเกี่ยวหมวดพระวินัย ได้แก่ ความประพฤติ ความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม และการดำเนินกิจการต่าง ๆ ของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ พระวินัยปิฎกมี ๕ คัมภีร์ คือ ๑. อาทิกัมมิกะ ๒. ปาจิตตีย์ ๓. มหาวรรค ๔. จุลวรรค และ๕. ปริวาร (เรียกย่อ ช่วยความจำ หรือหัวใจพระวินัยปิฎก ว่า **อา ปา ม จุ ป**)

๒. พระสุตตันตปิฎก ประมวลพระพุทธพจน์ที่เกี่ยวกับพระสูตร คือ พระธรรมเทศนา การแสดงธรรมต่าง ๆ ที่ตรัสให้เหมาะกับบุคคลและโอกาส รวมถึงเรื่องราวทั้งหลายที่เป็นชั้นเดิมในพระพุทธศาสนา พระสุตตันตปิฎก แบ่งออกเป็น ๕ นิกาย คือ ๑. ทีฆนิกาย ๒. มัชฌิมนิกาย ๓. สังยุตตนิกาย ๔. อังคุตตรนิกาย และ๕. ขุททกนิกาย (เรียกย่อหรือหัวใจพระสูตรว่า ที ม สํ อํ ขุ)

๓. พระอภิธรรมปิฎก ประมวลพระพุทธพจน์หรือคำสอนที่เป็นฝ่ายปรมัตถธรรมที่ว่าด้วยเรื่อง จิต เจตสิก รูป นิพพาน ยกหลักธรรมและคำอธิบายที่เป็นเนื้อหาล้วน ๆ ไม่เกี่ยวด้วยบุคคลหรือเหตุการณ์

พระอภิธรรมปิฎก แบ่งเป็น ๗ คัมภีร์ คือ ๑. สังคณี ธมฺมสงฺคณี ๒. วิภังค์ ๓. ธาตุกถา ๔. ปุคคลบัญญัติ ๕. กถาวัตถุ ๖. ยมก และ๗. ปัฏฐาน (เรียกย่อหรือหัวใจพระอภิธรรมว่า สํ วิ ธา ปุ ก ย ป)

มีข้ออธิบายเพิ่มเติมว่า พระไตรปิฎกที่แสดงหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญานั้น ได้แก่

พระวินัยปิฎก เป็นแหล่งรวบรวมเรื่องศีลทั้งของภิกษุ และภิกษุณี ที่มาทั้งในปาติโมกข์และนอกปาติโมกข์ทั้งหมด เน้นการฝึกหัดพัฒนาพฤติกรรมที่แสดงออกทางกาย และวาจา

พระสุตตันตปิฎก เป็นแหล่งรวบรวมพระสูตรที่มีครบทั้ง ศีล สมาธิ และปัญญา แต่เมื่อจัดเป็นหมวดหมู่ให้เห็นจุดเด่นในแต่ละปิฎกแล้ว พระสุตตันตปิฎก จะเน้นหนักในเรื่องของสมาธิ คือ การพัฒนาด้านจิตใจส่วนพระอภิธรรมปิฎก เน้นหนักด้านปัญญา เพราะยกเอาสภาวธรรมที่ละเอียดลึกซึ้งมาแสดง

เมื่อเราทราบแล้วว่า คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้ง ๓ หมวด ได้แก่ หมวดพระวินัย พระสูตร และพระอภิธรรม ถูกรวบรวมจารึกไว้ในพระไตรปิฎก ซึ่งถือเป็นคัมภีร์ที่แสดงหลักคำสอนและหลักการที่สำคัญที่สุดของพระพุทธศาสนาไว้ทั้งหมด

ทีนี้การที่เราช่วยกันรักษาพระพุทธศาสนาเอาไว้ให้ได้นั้นเราต้องรู้ก่อนว่าตัวแท้ ๆ หรือสาระจริง ๆ ของพระพุทธศาสนา คือ อะไร? อยู่ที่ไหน? อะไรเป็นแก่นแท้? อะไรเป็นแค่เปลือกนอก? เรื่องสำคัญอย่างนี้เราต้องรู้ต้องทำความเข้าใจให้ถูกต้อง ไม่เช่นนั้น การรักษาพระพุทธศาสนาของเรา จะพลาดจากจุดหมายที่เป็นแก่นแท้ กลายเป็นว่าไปรักษาเปลือกนอกหรืออะไรก็ไม่รู้ซึ่งไม่ใช่หลักการของพระพุทธศาสนาเลย และที่สำคัญสิ่งที่พากันรักษาอาจเป็นสิ่งซึ่งตรงกันข้ามกับหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาไปโดยที่ไม่รู้ตัวเลยก็ได้ เพราะความไม่รู้จักหลักการสำคัญหรือเนื้อแท้ของพระพุทธศาสนานี่แหละ ทำให้เข้าถึงพระพุทธศาสนาได้เพียงแค่เปลือกนอก แล้วก็

ติดตรึงอยู่อย่างนั้น กระทั่งมองไม่เห็นถึงแก่นแท้ ซึ่งเป็นความสำคัญจริง ๆ ของพระพุทธศาสนา

ถามว่า อะไรเป็นสาระหรือแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา ตอบว่า พระธรรมวินัย ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าแสดงไว้แล้ว บัญญัติไว้แล้ว คือ แก่นแท้หรือเนื้อตัวแท้ ๆ ของพระพุทธศาสนา ความข้อนี้พระพุทธองค์ได้ตรัสแสดงไว้ ทีฆนิกาย มหาวรรค ว่า

โย โว อานนฺท มยา ธมฺโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺญตฺโต โส โว มมจฺจเยน สตฺถา

"ดูก่อนอานนท์ พระธรรมและพระวินัยใด ที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว แก่เธอทั้งหลาย พระธรรมและพระวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย โดยกาลอันล่วงไปแห่งเรา"

จากพระพุทธพจน์นี้ ทำให้เราทราบว่า ถึงแม้พระพุทธองค์จะ เสด็จดับขันธปรินิพพานไป แต่พระธรรมวินัยที่พระองค์บัญญัติไว้ยังอยู่ และพระธรรมวินัยนั้นเองจักเป็นศาสดาแทน นี้เป็นพระพุทธดำรัสที่ตรัสแสดงไว้กับพระอานนท์ท่ามกลางพุทธบริษัททั้งหลาย ก่อนที่พระพุทธองค์จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน

ดังนั้นเวลากล่าวถึงพระธรรมวินัยก็เท่ากับกล่าวถึงพระพุทธเจ้า และแก่นแท้ ของพระพุทธศาสนา ก็คือ พระธรรมวินัยนั่นเอง ถ้าจะรักษาพระพุทธศาสนากันจริง ๆ ก็ต้องรักษาพระธรรมวินัยเอาไว้ให้ได้ก่อน ถ้ารักษาพระธรรมวินัยเอาไว้ไม่ได้ แก่นแท้หรือความสำคัญของพระพุทธศาสนาก็ค่อย ๆ หมดไป และถึงคราวเสื่อมสูญไปในที่สุด

สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จดับขันธปรินิพพานนานมาแล้วกว่า ๒,๕๐๐ ปี พระธรรมวินัยที่เป็นคำสั่งสอนของพระองค์

และเป็นศาสดาแทนพระองค์นั้น ได้ตกทอดสืบต่อมาถึงรุ่นเราได้อย่างไร เราได้เรียนได้ศึกษาได้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยนั้นได้อย่างไร

คำตอบที่ชัดเจนและเห็นประจักษ์ได้ด้วยตาก็คือ พระธรรมวินัยนั้น ถูกรวบรวมจารึกบันทึกเอาไว้ในพระไตรปิฎกนั่นเอง ในสมัยพุทธกาลยุคแรก ๆ ก็ช่วยกันท่องจำ ทรงจำ และสาธยาย กาลต่อมาภายหลังจากพระพุทธองค์ปรินิพพานแล้ว (ประมาณ พุทธศักราช ๔๕๐ ตรงกับการสังคายนา ครั้งที่ ๕) จึงได้พัฒนามาเป็นการบันทึกด้วยการจารึกลงในใบลาน เพื่อความไม่ประมาทและเพื่อป้องกันการสูญหาย

ดังนั้น **พระไตรปิฎก** จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากในแง่ที่ว่า เป็นที่บรรจุรวบรวมพระธรรมวินัยเอาไว้ และใช้ยึดถือเป็นหลักในการสั่งสอน การเผยแผ่ การอธิบายความเชื่อ การประพฤติปฏิบัติ เกณฑ์การตัดสินคำสอนว่า อะไรเป็นคำสอนในทางพระพุทธศาสนา อะไรไม่ใช่คำสอนในทางพระพุทธศาสนา ตลอดถึงใช้ยึดถือเป็นหลักในการศึกษาที่ถูกต้อง

การรักษาพระไตรปิฎกก็คือ การรักษาพระพุทธศาสนา

เพื่อการศึกษาที่ถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนา ชาวพุทธเราจึงต้องรู้จักศึกษาพระธรรมวินัยจากพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นองค์ความรู้ (แหล่งข้อมูล) ที่สำคัญอย่างยิ่ง

ประโยชน์และความสำคัญของพระไตรปิฎกจึงอยู่ตรงนี้ อยู่ที่การเริ่มต้นศึกษาให้ถูกต้องเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ แล้วนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์

เมื่อเราจะช่วยกันทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เราก็ต้องให้ความสำคัญต่อพระธรรมวินัยก่อน กล่าวคือ ต้องศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยด้วยความเคารพตั้งใจ จนเกิดความรู้ความเข้าใจ (ปริยัติสัทธรรม) เมื่อรู้

เข้าใจแล้วก็นำมาประพฤติปฏิบัติ (ปฏิบัติสัทธรรม) และพระธรรมวินัยนั้นก็จะปรากฏผลมาออกในลำดับของการประพฤติปฏิบัตินั้นเอง (ปฏิเวธสัทธรรม) ทำให้เกิดความสงบสุขขึ้นทั้งต่อตนเอง สังคม ประเทศชาติ และพระศาสนา ทั้งยังได้ชื่อว่า เป็นการช่วยกันสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาได้อย่างยั่งยืนถูกต้องอย่างแท้จริง

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาก็คือหลักธรรมคำสอนในพระไตรปิฎก การรักษาพระไตรปิฎกจึงเท่ากับเป็นการรักษาพระพุทธศาสนา (พระพุทธศาสนา = คำสอนของพระพุทธเจ้า, พระไตรปิฎก = คัมภีร์ที่รวมรวมคำสอนของพระพุทธเจ้าไว้) เมื่อเราจะช่วยกันรักษาพระพุทธศาสนา เราจึงต้องรักษาพระไตรปิฎกเอาไว้ด้วย เพราะพระธรรมวินัยทั้งหมดถูกจารึกบันทึกรวบรวมไว้ในพระไตรปิฎก ถ้ารักษาพระไตรปิฎกเอาไว้ได้ ก็เท่ากับพระรัตนตรัย หรือพระพุทธศาสนายังคงปรากฏอยู่ตราบนั้น

พระรัตนตรัย เข้าถึงอย่างไร จึงจะเป็นสรณะ

พระรัตนตรัย หมายถึง สิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจที่มีคุณค่าและเป็นสิ่งที่เคารพบูชาสูงสุดของพุทธศาสนิกชน มี ๓ อย่าง ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ (พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ และสังฆรัตนะ)

โดยปกติทั่วไปการยึดถือหรือการถึงพระรัตนตรัยว่าเป็นสรณะ (ไตรสรณคมน์) เป็นเครื่องหมายของการเป็นพุทธศาสนิกชนหรือความเป็นอุบาสก อุบาสิกา ในพระพุทธศาสนา

ทีนี้ในแง่ของการระลึกถึงพระพุทธรัตนะ หรือพระพุทธเจ้า ให้เป็นสรณะที่พึ่งที่ระลึกได้อย่างแท้จริงนั้น เราต้องระลึกอยู่เสมอว่า สิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้นี้เป็นสัจธรรม เป็นความจริงตามธรรมชาติ พระองค์ได้ทรงใช้ความเพียรฝึกฝนพัฒนาพระองค์เองจนได้ตรัสรู้ความจริงอันประเสริฐ

พระองค์จึงกลายเป็น พุทธะ (พระพุทธเจ้า) หมายถึง ท่านผู้ตรัสรู้แล้ว (บางที ก็เรียกว่า สัมมาสัมพุทธะ หมายถึง ท่านผู้ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง)

พุทธะ แบ่งออกได้ ๓ อย่าง คือ ๑. พระพุทธะ คือ ท่านผู้ตรัสรู้เองและสอนผู้อื่นให้รู้ตาม หมายถึง พระพุทธเจ้า ๒. พระปัจเจกพุทธะ คือ ท่านผู้ตรัสรู้เองแต่ไม่สอนผู้อื่น และ๓. พระอนุพุทธะ คือ ท่านผู้ตรัสรู้ตาม หมายถึง พระอรหันตสาวกของพระพุทธเจ้า)

ดังนั้น เราจึงจับหลักสำคัญได้ว่า พุทธะ นี้ก็เกิดขึ้นมาจาก มนุสสะ (มนุษย์) นี่แหละ ไม่ได้เกิดมาจากไหน? มนุษย์ทุกคนสามารถเข้าถึงพุทธะได้ด้วยการฝึกฝนพัฒนาตนเองตามแบบอย่างของพุทธะนั้น หมายถึง ยึดถือพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งที่ระลึกด้วยการประพฤติปฏิบัติตาม ที่เรียกว่า ธัมมปฏิบัติ หรือปฏิบัติบูชานั่นเอง พระพุทธเจ้าจึงจัดเป็นรัตนะที่ ๑ ที่มีความสำคัญในฐานะเป็นจุดเริ่มต้นและเป็นบ่อเกิดของรัตนะทั้งหมด

ต่อมาในการระลึกถึงพระธรรมรัตนะ หรือพระธรรม ให้เป็นที่พึ่งที่ระลึกได้จริงนั้น จะต้องเข้าใจหลักการก่อนว่า พระพุทธเจ้าได้แสดง ธรรม คือ ได้เปิดเผยความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติที่ทรงค้นพบ (ตรัสรู้) ว่าความจริงนั้นมันมีอยู่ตามธรรมชาติ มีอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าใครจะรู้หรือไม่รู้ จะเห็นหรือไม่เห็นก็ตาม ความจริงที่เรียกว่า ธรรม นี้ก็มีอยู่อย่างนั้น เพราะการไม่รู้ความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาตินี่แหละ จึงทำให้การดำเนินชีวิตของเราไม่ถูกต้อง ไม่สัมพันธ์สอดคล้องกับความจริงตามธรรมชาติ ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมายตามมา ทั้งปัญหาส่วนตัว ปัญหาสังคม ปัญหาสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

แต่ถ้าเรารู้ความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติเมื่อใด เมื่อนั้นก็สามารถปฏิบัติได้ถูกต้องต่อทุกสิ่งทุกอย่าง เมื่อปฏิบัติถูกต้องก็ไม่เกิดปัญหาในการดำเนินชีวิต หรือปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม

ดังนั้น เมื่อมาพิจารณาให้ลึกซึ้งแน่ชัดลงไป เราก็จะพบว่า ปัญหาของมนุษย์ทั้งหลาย เกิดจากความไม่รู้ ความไม่เข้าใจความจริงตามธรรมชาติที่เรียกว่า ธรรม นั่นเอง ไม่ได้มีสาเหตุมาจากที่ไหน

หลักการหรือสาระที่สำคัญของพระพุทธศาสนาจึงอยู่ตรงนี้ คือ อยู่ที่การรู้ การเข้าใจ หรือการเข้าถึงความจริงตามธรรมชาติ แล้วนำความรู้ในความจริงของธรรมชาตินั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาชีวิตของมนุษย์ ให้เป็นชีวิตที่ประเสริฐ ชีวิตที่ดีงาม มีความสงบสุข เป็นความสุขที่เกิดจากการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง สอดคล้องกับความเป็นจริงของธรรมชาติ ไม่หลงติดอยู่กับโลกสมมติ เพราะความสุขที่เกิดจากสิ่งสมมติมันไม่จีรังยั่งยืน เพราะมันไม่ใช่ความจริงตามธรรมชาติ เมื่อหลงมาก ก็ถูกมันหลอก ถูกมันกัดกร่อนครอบงำจิตใจ สุดท้ายก็ทุกข์ ไม่รู้จักจบจักสิ้น

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติ หรือที่ท่านเรียกว่า กฎธรรมชาติ หรือพระไตรลักษณ์นี่แหละ เป็นฐานที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ เพราะการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ พระพุทธศาสนามองว่า ไม่มีปัญหาอะไรที่เกินเลยไปจากความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เพราะชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เราจึงต้องทำความเข้าใจ เกี่ยวกับหลักการของความจริงตามธรรมชาติ อย่างตรงไปตรงมาก่อน ซึ่งความตรงไปตรงมาตามหลักการของธรรมชาติที่สำคัญก็คือ ระบบของความเป็นไปตามเหตุปัจจัย หมายความว่า ทุกสิ่งทุกอย่างมันจะเกิดขึ้น จะตั้งอยู่ หรือจะแตกสลายไปก็ตาม มันมีเหตุปัจจัยของมัน เป็นไปตามเหตุปัจจัย ตรงไปตรงมา ถ้าเราไม่รู้ไม่เข้าใจถึงตัวความจริงตามธรรมชาติข้อนี้ เราจะแก้ตัวปัญหาหรือความทุกข์อะไรไม่ได้เลย ตรงนี้ต้องทำความเข้าใจให้ถูกต้องก่อน เพราะมันสำคัญเรียกว่า เป็นหลักการ หรือกฎ

พระธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนนี้ เป็นหลักในการดำเนินชีวิตของเรา หมายความว่า ถ้าเราไม่เอา ธรรม มาใช้ การดำเนินชีวิตหรือการเดินทางชีวิตของเราก็อาจจะผิดพลาด อาจจะหลงไปในทางที่เกิดความเสื่อมความเสียหายได้ แทนที่จะเป็นทางแห่งความสุขความเจริญ เราก็เลยต้องยึดถือเอาธรรมมาช่วย เอาธรรมมาปฏิบัติ เพื่อเป็นหลักให้การเดินทางของชีวิตนี้ถูกต้อง

เมื่อเราปฏิบัติถูกต้องตามหลักหรือธรรมนั้นแล้วความดีงามแห่งความเป็นมนุษย์ของเราก็จะเจริญงอกงามปรากฏออกมา ทำให้ชีวิตของเราเข้าถึงความดีงามและความสุขอย่างแท้จริง กระทั่งสามารถเข้าถึงความจริงสูงสุดของชีวิตได้ พระธรรมจึงเป็นรัตนะที่มีความสำคัญยิ่งในฐานะที่ทำให้เราเข้าถึงความเป็นพุทธะได้ พระธรรมจึงเป็นรัตนะที่ ๒ ในพระรัตนตรัยที่เราต้องยึดถือไว้สรณะ

ลำดับสุดท้ายการระลึกถึงพระสังฆรัตนะ หรือพระสงฆ์ ให้เป็นที่พึ่งที่ระลึกได้อย่างแท้จริงนั้น จะต้องเข้าใจหลักการก่อนว่า

พระพุทธเจ้าได้ทรงตั้ง สังฆะ (หมู่คณะแห่งพระสงฆ์) ขึ้นเพื่อให้เป็นชุมชนอันประเสริฐ เป็นชุมชนแห่งบุคคลผู้ตั้งอยู่ในธรรม ประพฤติปฏิบัติตามธรรม เป็นชุมชนที่เจริญงอกงามแล้วในธรรม หรือเป็นชุมชนแห่งผู้นำ หรือตัวอย่างของการเข้าถึงชีวิตที่ดีงาม เพราะพระสงฆ์ ก็คือ หมู่ชนผู้ปฏิบัติตามมรรคและสำเร็จผลนั้นก่อนแล้วจึงแนะนำผู้อื่น

ชุมชนที่เรียกว่า สังฆะหรือหมู่คณะแห่งพระสงฆ์นี้ จะเป็นแหล่งที่ช่วยกันดำรงรักษาธรรมให้มั่นคงและเผยแผ่ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้ให้แผ่ไพศาลไป เป็นบุญเขตที่ดีงาม ยึดถือประโยชน์สุขของพหูชนเป็นที่ตั้ง เป็นกัลยาณมิตร ที่จะช่วยเกื้อหนุนให้ผู้ที่เข้ามาหา สามารถเจริญงอกงามไปในธรรม กระทั่งรู้ทั่วถึงธรรมนั้นได้โดยสมบูรณ์ ชุมชน คือ สังฆะหรือพระสงฆ์นี้จึงเป็นรัตนะที่ ๓ ในพระรัตนตรัยที่พึงยึดถือไว้เป็นสรณะ

มีคำอธิบายเพิ่มเติมว่า การมีพระสงฆ์เป็นหลักหนึ่งอยู่ในพระรัตนตรัยนั้น เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาถือว่า การใช้ชีวิตของมนุษย์ที่ถูกต้องดีงาม ย่อมต้องมีความเกี่ยวข้องหรือการมีส่วนร่วมอยู่ในชุมชนหรือสังคม ชุมชนหรือสังคมที่เรียกว่า พระสงฆ์นี้ ทางด้านภายใน คือ จิตใจ ต้องมีภูมิธรรมที่ได้ศึกษาประพฤติปฏิบัติหรือได้บรรลุแล้วเป็นเครื่องดำรงรักษา ส่วนทางด้านภายนอก คือ การดำเนินชีวิตที่ต้องเกี่ยวข้องกับชุมชนหรือสังคม ต้องมีวินัย ความสามัคคี และความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน เป็น

เครื่องดำรงรักษา นี้คือแบบอย่างที่ดีงามของสังฆรัตนะซึ่งควรสร้างสรรค์ให้เกิดให้มี สังฆรัตนะจึงมีความสำคัญในแง่ที่ว่า เราอาศัยพระสงฆ์เป็นสรณะเป็นกัลยาณมิตรเพื่อให้เข้าถึงธรรม และอาศัยธรรมเพื่อให้เข้าถึงภาวะของความเป็นพุทธะในที่สุด

ดังนั้น พระรัตนตรัยจะเป็นสรณะได้ ก็ต่อเมื่อเราระลึกถึงพระรัตนตรัย แล้วเตือนใจให้ใช้วิธีการที่ถูกต้องในการแก้ปัญหาคือ ความทุกข์ ถ้าเราระลึกถึงพระรัตนตรัยอย่างถูกต้อง เราก็จะเกิดกำลังใจและเห็นความสำคัญของการฝึกฝนพัฒนาตน ให้เข้าถึงความมีชีวิตที่ดีงาม ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา หลักพระรัตนตรัยนี้ จุดหมายที่แท้จริงก็คือ เป็นเครื่องนำเราเข้าสู่ธรรม ได้แก่ มรรคนั่นเอง

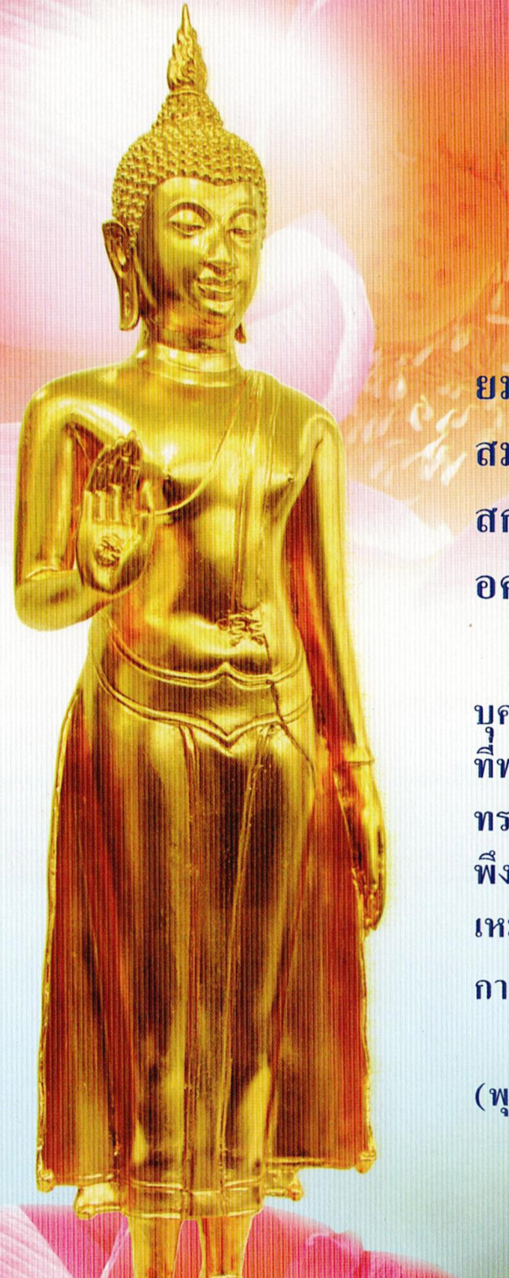

ยมฺหา ธมฺมํ วิชาเนยฺย
สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิตํ
สกฺกจฺจํ นํ นมสฺเสยฺย
อคฺคิหุตฺตํว พฺราหฺมโณ

บุคคลรู้แจ้งธรรม
ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ทรงแสดงแล้วจากผู้ใด
พึงนอบน้อมผู้นั้นโดยเคารพ
เหมือนพราหมณ์นับถือ
การบูชาไฟ ฉะนั้น

(พุทฺธ ขุ. ธ. ๒๔/๖๘)

พระพุทธมงคลรัตนนิมิต
พระประธานสำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้ว
ต.ปากช่อง อ.จอมบึง จ.ราชบุรี

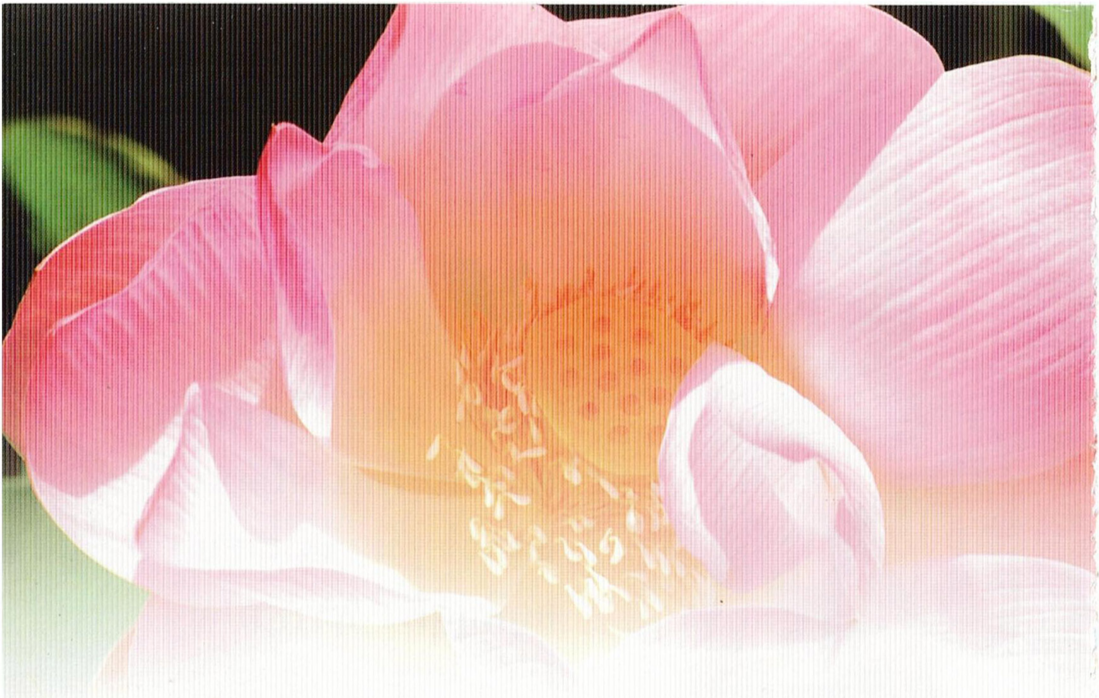

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หมายถึง วันที่มีเหตุการณ์พิเศษบาง อย่างเกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา โดยมากมักจะเป็นวันที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าเป็นหลัก แม้ในศาสนาอื่น ๆ การกำหนดวันสำคัญทางศาสนา ส่วนใหญ่ก็จะถือเอาวันที่มีเหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้นแก่ศาสดาของตนเองเป็นเกณฑ์เช่นเดียวกัน

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทยที่นิยมประกอบพิธีบูชาเป็นกรณีพิเศษ (กระทำประทักษิณ) เพื่อระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัย มี ๔ วัน เรียงตามลำดับเหตุการณ์ ดังนี้

๑. วันวิสาขบูชา (วันพระพุทธเจ้า)

วิสาขบูชา หมายถึง การบูชาในวันเพ็ญ เดือน ๖ เป็นคำเรียกสั้นที่ตัดมาจากคำเดิมที่เป็นภาษาบาลีว่า **วิสาขปุณณมีปูชา** หรือในภาษาสันสกฤตว่า **วิศาขปุรณมีปูชา** ซึ่งแปลว่า การบูชาในวันเพ็ญแห่งเดือนวิสาขะ (เดือน ๖)

วันวิสาขบูชานี้ เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาวันหนึ่งในรอบปี เป็นวันที่พระพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน เหตุการณ์สำคัญทั้ง ๓ อย่างนี้ เกิดขึ้นตรงกันในวันเดียว เป็นความประจวบเหมาะที่หาได้ยากยิ่ง วันวิสาขบูชาจึงได้ชื่อว่า มีทั้งความสำคัญและความความอัศจรรย์อยู่ในตัว

ในบรรดาวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่มีอยู่ วันวิสาขบูชานับว่าเป็นวันสำคัญที่สุด เพราะเป็นวันที่มีมาช้านานแต่ครั้งโบราณกาล และ

เป็นวันที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางแพร่หลายเป็นสากล องค์การสหประชาชาติได้ประกาศรับรองให้วันวิสาขบูชา เป็นวันสำคัญสากลของโลก เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๒ เป็นต้นมา

อีกอย่าง เพราะมีวันวิสาขบูชา วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอื่น ๆ จึงเกิดมีขึ้นมาได้ ถ้าไม่มีวันวิสาขบูชา วันอื่น ๆ ก็ไม่มีความหมาย

ในประเทศไทย การประกอบพิธีวิสาขบูชา มีปรากฏหลักฐานมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย สืบต่อมาถึงสมัยอยุธยา จากนั้นพิธีวิสาขบูชาก็ขาดสูญไปเป็นเวลานาน เพราะสภาพของบ้านเมืองมีศึกสงคราม กระทั่งลุถึงปีฉลู พุทธศักราช ๒๓๖๐ (จ.ศ. ๒๒๗๙) สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พิธีวิสาขบูชาจึงได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ โดยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ แห่งราชวงศ์จักรี พระองค์ทรงมีพระทัยปรารถนาที่จะบำเพ็ญพระราชกุศลให้มีผลวิเศษยิ่งกว่าที่ได้เคยทรงบำเพ็ญมา จึงมีพระราชปุจฉาถามคณะสงฆ์ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราช (มี) เป็นประธาน สมเด็จพระสังฆราช ได้ถวายพระพรให้ฟื้นฟูโบราณราชประเพณีวิสาขบูชาขึ้นมาใหม่ พระองค์จึงมีพระบรมราชโองการกำหนดวันประกอบพิธีวิสาขบูชาเป็นนักขัตฤกษ์ใหญ่ ครั้งละ ๓ วัน สืบมา

อย่างไรก็ตาม ครั้นกาลเวลาล่วงเลยไป ด้วยสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย งานพิธีวิสาขบูชาก็ซบเซาลงอีก ในปัจจุบันตามวัดทั่วไปโดยมาก เหลือการจัดงานวันวิสาขบูชาเพียงวันเดียวเท่านั้น บางแห่งเหลือครึ่งวันก็มี

ความสำคัญและความอัศจรรย์ที่แท้จริงของวันวิสาขบูชานั้น อยู่ที่การนำเหตุการณ์สำคัญทั้ง ๓ อย่างนั้น มาเป็นอนุสติเตือนใจไม่ให้ประมาท แล้วประพฤติปฏิบัติตามให้ได้ผลจริง เรียกว่า **ปฏิบัติบูชา หรือธรรมบูชา** พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ว่า อามิสบูชา คือ การบูชาด้วยวัตถุสิ่งของนั้น แม้จะมีความสำคัญ แต่ก็ยังไม่ประเสริฐเท่ากับการปฏิบัติบูชา เพราะการปฏิบัติบูชานั้น ก่อให้เกิดประโยชน์สุขทั้งต่อตัวผู้ปฏิบัติเองและ

สังคม อีกทั้งยังเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้มั่นคงยั่งยืน เมื่อปฏิบัติบูชามีอยู่ อามิสบูชา ก็พลอยมีความสำคัญในการเป็นกำลังสนับสนุนการปฏิบัติบูชา แต่ถ้าไม่มีการปฏิบัติบูชา อามิสบูชาก็ไม่มีความหมายอะไร นี้คือหลักการบูชาอย่างสมคุณค่าของวันวิสาขบูชา

ส่วนการที่วันวิสาขบูชา จะเป็นวันสำคัญของโลกได้อย่างแท้จริงนั้นความสำคัญก็ต้องเริ่มตั้งแต่ที่ตัวของบุคคลแต่ละคน แต่ละชีวิต แต่ละสังคม ถ้าเราสามารถนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการสร้างสรรค์สังคม แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของสังคมได้ ความสำคัญต่อโลกก็จะเกิดตามมา เพราะปัญหาของโลกส่วนใหญ่ ก็ล้วนก่อตัวมาจากบุคคล กลุ่มคน ชุมชน หรือสมาชิกของสังคมนั้น ๆ นั่นเอง

๒. วันอัฏฐมีบูชา (วันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ)

อัฏฐมีบูชา หมายถึง การบูชาในดิถีที่ ๘ มีความสำคัญคือ เป็นวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ ซึ่งกระทำกันขึ้นภายหลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วได้ ๗ วัน ณ มกุฎพันธนเจดีย์ ตรงกับวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ (จำง่าย ๆ หลังวันวิสาขบูชาไป ๗ วัน)

วันอัฏฐมีบูชานี้นับเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่มีมาช้านาน เพราะมีความเกี่ยวเนื่องกับวันวิสาขบูชา คือมีมาคู่กัน เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงการถวายพระเพลิงเอาไว้ด้วยว่า กษัตริย์มัลละทั้งหลาย เป็นประธานดำเนินการ พระอนุรุทธเถระเจ้า เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ คอยให้คำปรึกษา เมื่อถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระเสร็จ โทณพราหมณ์ได้แบ่งพระบรมสารีริกธาตุออกเป็น ๘ ส่วน ให้กับเจ้าเมืองต่าง ๆ เพื่อระงับการวิวาทแย่งชิงพระบรมสารีริกธาตุกัน (พระบรมสารีริกธาตุ ตวงด้วยทะนานทองได้ทั้งหมด ๑๖ ทะนาน แบ่งให้เจ้าเมืองต่าง ๆ เมืองละ ๒ ทะนาน กษัตริย์โมริยะ เมืองปิปผลิวัน ทราบข่าวทีหลัง จึงมาขอส่วนแบ่งบ้าง เจ้ามัลละได้มอบพระอังคารให้ไปบูชาแทน

วันอัฏฐมีบูชา ถือว่าเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่มีคนรู้จักน้อยมาก และให้ความสำคัญน้อยมากเช่นกัน เมื่อเทียบกับวันสำคัญอื่น ๆ มีผู้วิเคราะห์ว่า สาเหตุที่ผู้คนไม่ค่อยระลึกนึกถึงการบูชาในวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ หรือวันอัฏฐมีบูชานั้น มีสาเหตุมาจากภายหลังการถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระแล้ว ได้มีการนำพระบรมสารีริกธาตุ ไปประดิษฐานตามสถูปต่าง ๆ อย่างแพร่หลาย ทำให้ประชาชนได้สักการะบูชากันอย่างทั่วถึง และที่สำคัญคือ บูชากันได้อยู่เนือง ๆ บูชาได้ตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้ ผู้คนทั้งหลายจึงนิยมระลึกนึกถึงการบูชาพระบรมสารีริกธาตุมากกว่าที่จะระลึกนึกถึงการบูชาในวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระดังกล่าว

คติสำคัญของการจัดพิธีวันอัฏฐมีบูชา ก็คือการจัดพิธีบูชาพระพุทธเจ้า เพื่อระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญ คือการถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระนั่นเอง แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิธีวันอัฏฐมีบูชาเริ่มเลือนหายไป คงเหลือรักษาไว้ได้แต่เพียงวันวิสาขบูชาวันเดียวเรื่องนี้ก็ให้แง่คิดว่าเมื่อพระพุทธศาสนาได้รับความสนใจ การบูชาในวันวิสาขบูชาวันเดียวไม่พอ ต้องขยายต่อมาถึงวันอัฏฐมีบูชา ต่อมาเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป วันอัฏฐมีบูชาซึ่งเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาวันหนึ่ง ชาวพุทธเราก็รักษาเอาไว้ไม่ได้ เพราะขาดความรู้ ขาดการเอาใจใส่ และขาดการส่งเสริมอย่างจริงจัง ถ้าเราจะรักษาวันอัฏฐมีบูชาเอาไว้ให้ได้ เราต้องให้ความสำคัญเหมือนกับวันสำคัญอื่น ๆ อย่างกรณีการจัดงานสัปดาห์ส่งเสริมวันวิสาขบูชา เราก็น่าจะจัดให้ถึงวันอัฏฐมีบูชาด้วย เพราะจะทำให้เราสามารถรักษาวันสำคัญไว้ได้ทั้งสองวัน ทั้งนี้เพื่อให้วันสำคัญดังกล่าวอยู่คู่ชาวพุทธเราตราบนานเท่านาน

๓. วันอาสาฬหบูชา (วันพระสงฆ์)

อาสาฬหบูชา มาจากศัพท์เดิมว่า อาสาฬหปุรณมีบูชา แปลว่า การบูชาในวันเพ็ญเดือน ๘ เป็นวันที่สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรก โปรดพระปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิป

ตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี หลังจากที่ได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เราเรียกการแสดงพระธรรมเทศนาครั้งนี้ว่า ปฐมเทศนา โดยพระธรรมเทศนาที่ทรงแสดงในวันนั้นมีชื่อว่า ธัมมจักกัปปวัตนสูตร ทำให้เกิดมีปฐมสาวก หรือสังฆรัตนะ ได้แก่ พระอัญญาโกณฑัญญะ และทำให้พระรัตนตรัย เกิดมีครบถ้วนบริบูรณ์ในวันนี้

ใจความสำคัญของพระธรรมเทศนาธัมมจักกัปปวัตนสูตร คือ ที่สุดสองอย่างอันบรรพชิตไม่ควรเสพ ไม่ควรประพฤติปฏิบัติ ได้แก่

๑. **กามสุขัลลิกานุโยค** การประกอบตนให้พัวพันอยู่ในกามสุข เป็นข้อปฏิบัติของชาวบ้าน เป็นธรรมอันเลว เป็นธรรมของปุถุชน มิใช่ธรรมของพระอริยะ เพราะไม่ประกอบด้วยประโยชน์

๒. **อัตตกิลมถานุโยค** การทำตนให้ลำบากเปล่า การทรมานตนเองมีประการต่างๆ นั้น เป็นทุกข์ มิใช่ธรรมของพระอริยะ เพราะไม่ประกอบด้วยประโยชน์

ที่สุดสองอย่างนี้ไม่ใช่หนทางที่จะหลุดพ้นจากความทุกข์ เพราะพระองค์ได้ทดลองประพฤติปฏิบัติมาแล้ว จากนั้นพระพุทธองค์จึงทรงแสดงทางสายกลางที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘ มีสัมมาทิฏฐิ เป็นเบื้องต้น มีสัมมาสมาธิ เป็นที่สุด การดำเนินชีวิตที่เป็นไปในมัชฌิมาปฏิปทา คือ ทางสายกลางนี้ เป็นข้อปฏิบัติที่จะนำไปสู่จุดหมายแห่งความพ้นทุกข์ โดยไม่ติดข้องอยู่ในส่วนแห่งที่สุดทั้งสองนั้น

จากนั้น พระองค์ทรงแสดง อริยสัจ ๔ ซึ่งเป็นความจริงอันประเสริฐ หรือหลักความจริงที่ทำให้บุคคลเป็นผู้ประเสริฐ ๔ ประการ ได้แก่

๑. **ทุกข์** คือ ความไม่สบายกายไม่สบายใจ ได้แก่ ขันธ์ ๕

๒. **สมุทัย** คือ เหตุให้เกิดทุกข์ ได้แก่ ตัณหา ๓ คือ
กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา

๓. **นิโรธ** คือ ความดับทุกข์ หมายถึง พระนิพพาน

๔. **มรรค** คือ ข้อปฏิบัติที่จะนำไปสู่ความพ้นทุกข์
ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘

พระพุทธองค์ตรัสว่า ตถาคตได้ตรัสรู้อริยสัจธรรม คือ ความจริงอันประเสริฐ ๔ ประการนี้ ด้วยปัญญาอันยิ่ง ก่อให้เกิดดวงตาเห็นธรรม ก่อให้เกิดปัญญา ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบกิเลส เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ และเพื่อพระนิพพาน

ในที่สุดแห่งพระธรรมเทศนา พระอัญญาโกณฑัญญะ ได้บรรลุโสดาปัตติผล พร้อมด้วยพรหมจำนวน ๑๘ โกฏิ นับเป็นปฐมสาวกและเป็นพระสงฆ์องค์แรกในพระพุทธศาสนา และในวันรุ่งขึ้น คือ วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ พระพุทธองค์ก็ทรงประทับอยู่จำพรรษาแรก ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน นั้นเอง

๔. วันมาฆบูชา (วันพระธรรม)

มาฆบูชา แยกออกได้เป็น ๒ คำ คือ มาฆะ กับ บูชา มาฆะ แปลว่า ๓ บูชา แปลตรงตัวว่า การบูชา มาฆบูชาเป็นคำตัดสั้น มาจากคำเดิมว่า มาฆปุรณมีบูชา หมายถึง การบูชาในวันเพ็ญเดือน ๓ มีความสำคัญ คือ เป็นวันจาตุรงคสันนิบาต ซึ่งหมายถึงการประชุมใหญ่ (มหาสันนิบาต) อันประกอบไปด้วยองค์ ๔ ณ พระเวฬุวันมหาวิหาร กรุงราชคฤห์ ซึ่งเป็นเหตุการณ์มหัศจรรย์ที่เกิดขึ้นพร้อมกันในสมัยพุทธกาลได้แก่

๑. วันนั้นดวงจันทร์เสวยมาฆฤกษ์ (วันเพ็ญเดือน ๓)
๒. พระสงฆ์สาวกจำนวน ๑,๒๕๐ รูป มาประชุมกัน โดยมิได้นัดหมาย
๓. พระสงฆ์สาวกเหล่านั้น ล้วนเป็นพระอรหันต์ ผู้สำเร็จอภิญญา ๖
๔. พระสงฆ์สาวกเหล่านั้น ล้วนเป็นเอหิภิกขุอุปสัมปทา

สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงพิจารณาเห็นว่า ความพร้อมพรั่งอย่างนี้เป็นโอกาสที่ดี เหมาะแก่การที่จะทรงแสดงธรรมพิเศษ จึงได้ทรงแสดงโอวาทตรัสหลักคำสอนที่เป็นหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา เรียกว่า **โอวาทปาฏิโมกข์** แปลว่า คำสอนที่เป็นหลัก หรือคำสอน

สำคัญ (โอวาท แปลว่า คำสอน ปาฏิโมกข์ แปลว่า ที่เป็นหลัก) ในชั้นหลังต่อมาจึงเรียกโอวาทปาฏิโมกข์ว่า **หัวใจของพระพุทธศาสนา** มีนัยให้รู้ว่ามีความสำคัญมากนั่นเอง เมื่อมีความสำคัญมาก เราชาวพุทธก็ต้องหมั่นศึกษาให้เข้าใจ โอวาทปาฏิโมกข์ สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าแสดงเป็นคาถา มี ๓ คาถาครึ่ง

คาถาที่ ๑ เป็นการแสดงลักษณะหรือหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา เพราะว่า พระพุทธศาสนานั้น อุบัติขึ้นท่ามกลางศาสนาและลัทธิต่างๆ มากมาย พระองค์จึงต้องแสดงให้เห็นข้อแตกต่างระหว่างศาสนาของพระองค์กับลัทธิอื่นๆ

คาถาที่ ๑ พระองค์แสดงไว้ว่า

ขนฺตี ปรมํ ตโป ตีติกฺขา
นิพฺพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา
น หิ ปพฺพชิโต ปรูปฆาตี
สมโณ โหติ ปรํ วิเหฐยนฺโต
ขันติ คือ ความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง
พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า นิพพานเป็นธรรมสูงสุด
ผู้ทำร้ายผู้อื่นไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต
ผู้เบียดเบียนผู้อื่นไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ

คาถาที่ ๒ เป็นการแสดงหลักการขั้นปฏิบัติหรือข้อสำหรับประพฤติปฏิบัติในพระพุทธศาสนาของพระองค์ว่ามีข้อประพฤติปฏิบัติอย่างไร คาถานี้จะเรียกว่าเป็นภาคปฏิบัติก็ได้ และชาวพุทธทั่วไปก็รู้จักคาถานี้ดี

คาถาที่ ๒ ทรงแสดงไว้ว่า

สพฺพปาปสฺส อกรณํ กุสลสฺสูปสมฺปทา
สจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธาน สาสนํ

การไม่ทำบาปทั้งปวง การยังกุศลให้ถึงพร้อม
การทำจิตใจของตนให้ผ่องใส นี้เป็นคำสอนของ
พระพุทธเจ้าทั้งหลาย

คาถาที่ ๓ เป็นการแสดงข้อวัตรปฏิบัติ หรือคุณสมบัติของพระสงฆ์สาวกที่จะทำหน้าที่เผยแผ่พระศาสนาว่า ตัวผู้ทำหน้าที่สอนเขาจะต้องประพฤติปฏิบัติตนอย่างไร จะต้องวางตัวหรือมีหลักการดำเนินชีวิตอย่างไร

คาถาที่ ๓ ทรงแสดงไว้ว่า

อนูปวาโท อนูปฆาโต ปาฏิโมกฺเข จ สํวโร
มตฺตญฺญุตา จ ภตฺตสฺมึ ปนฺตญฺจ สยนาสนํ
อธิจิตฺเต จ อาโยโค เอตํ พุทฺธาน สาสนํ
การไม่กล่าวร้าย การไม่ทำร้าย
การสำรวมในพระปาฏิโมกข์
ความเป็นผู้รู้จักประมาณในภัตร
การรู้จักที่นั่งที่นอนอันสงัด
การประกอบความเพียรในอธิจิต
นี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

มีข้อควรทราบว่า วันมาฆบูชา นอกจากจะเป็นวันจาตุรงคสันนิบาตและแสดงโอวาทปาฏิโมกข์แล้ว ยังเป็นวันที่พระธรรมเสนาบดีสารีบุตร พระอัครสาวกเบื้องขวาบรรลุพระอรหันต์ อีกทั้งยังเป็นวันที่สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงปลงพระชนมายุสังขาร ณ ปาวาลเจดีย์ใกล้กรุงเวสาลี ก่อนเสด็จดับขันธ์ปรินิพพาน ๓ เดือน

เมื่อวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาทั้ง ๔ วัน ที่กล่าวมาแล้วนี้เวียนมาบรรจบครบรอบในแต่ละปี ชาวพุทธทั้งหลายต่างพร้อมใจกันประกอบ

พิธีกรรมทำการบูชาเป็นกรณีพิเศษยิ่งกว่าวันสำคัญทั่วๆ ไปประการหนึ่ง คือ การเดินเวียนรอบปูชนียสถาน หรือปูชนียวัตถุที่เคารพ เรียกว่า **การทำประทักษิณ** หรือเรียกโดยทั่วไปว่า **การเวียนเทียน**

การทำประทักษิณหรือการเดินเวียนเทียนนั้น ควรตระเตรียมเครื่องสักการะมีดอกไม้ธูปเทียน เป็นต้น ให้พร้อม เพื่อจะได้ถือบูชาขณะเดินประทักษิณ และต้องสำรวมกายวาจาใจให้สงบ ไม่พูดคุยกัน ไม่หยอกล้อเล่นกันในระหว่างการทำประทักษิณทั้ง ๓ รอบนั้น รอบแรกให้สวดบทสรรเสริญพระพุทธคุณ (อิติปิโส ภควา อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ...) รอบที่สอง ให้สวดบทสรรเสริญพระธรรมคุณ (สฺวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม.) และรอบที่สามให้สวดบทสรรเสริญพระสังฆคุณ (สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ...)

การทำประทักษิณ หรือการเดินเวียนเทียนนั้น ถ้าสักแต่ว่าทำตามอย่างเขาโดยที่จิตใจของตนไม่เกิดความสงบไม่เกิดสมาธิ ผลที่จะได้รับก็คงไม่มีอะไร แต่ถ้ามีความตั้งใจและน้อมรำลึกถึงคุณของพระรัตนตรัยด้วยจิตใจที่แน่วแน่และมั่นคง ผลที่ได้ก็คือพลังแห่งบุญที่จะเกิดขึ้นในใจของเรา และจะเป็นพลังผลักดันให้เรามีจิตใจที่เข้มแข็ง ใสสะอาด กล้าคิด กล้าตัดสินใจ และกล้าทำในสิ่งที่ดีงาม และพลังแห่งบุญนั้นเองจะเป็นตัวช่วยส่งเสริมให้เราสามารถทำกิจการงานต่างๆ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีในที่สุด

ปุญฺญญฺเจ ปุริโส กยิรา
กยิราถนํ ปุนปฺปุนํ
ตมฺหิ ฉนฺทํ กยิราถ
สุโข ปุญฺญสฺส อุจฺจโย

ถ้าบุรุษจะพึงทำบุญ
ควรทำบุญนั้นบ่อย ๆ
ควรทำความพอใจในบุญนั้น
การสั่งสมบุญนำความสุขมาให้

(พุทฺธ ขุ. ธ. ๒๕ / ๓๐)

พระพุทธมงคลรัตนนิมิต
พระประธานสำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้ว
ต.ปากช่อง อ.จอมบึง จ.ราชบุรี

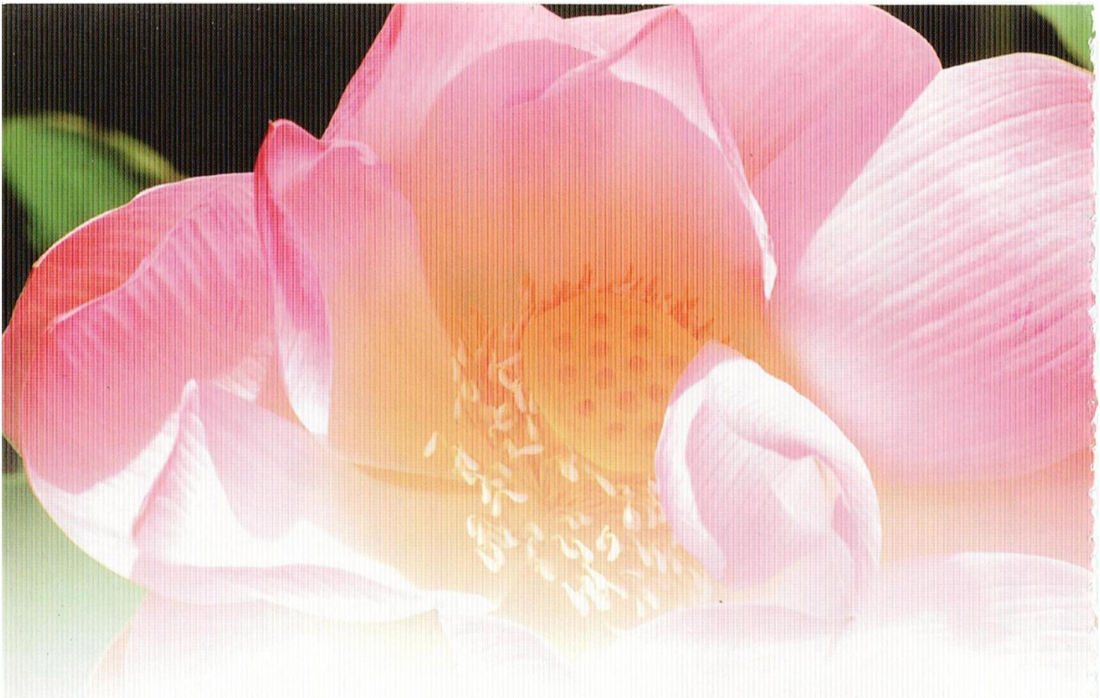

มนุษย์เป็น สัตว์ประเสริฐ

กิจฺโฉ มนุสฺสปฏิลาโภ การได้เกิดมาเป็นมนุษย์ เป็นการยาก
เราได้เกิดมาเป็นมนุษย์ เป็นสัตว์ประเสริฐ
เรามีบุญมาแล้ว ฝึกได้ ดีกว่าสัตว์เดรัจฉาน

มนุษย์โลกนี้เป็นแหล่งก่อกำเนิดของชีวิตต่าง ๆ เป็นอเนกประการ ทั้งที่มีวิญญาณครอง และทั้งที่ไม่มีวิญญาณครอง อาศัยอยู่ในสังคมที่แตกต่างกัน บ้างอยู่สงบ บ้างถูกรบกวน บ้างอยู่เป็นสุข บ้างอยู่เป็นทุกข์ บ้างมีรูปลักษณ์ที่น่ามอง บ้างมีรูปลักษณ์ชวนขนพองสยองเกล้า บ้างคิดดีเป็นพวกสัมมาทิฏฐิสมาทาน บ้างคิดชั่วเป็นพวกมิจฉาทิฏฐิสมาทาน แต่ในที่สุดแล้วก็หนีความตายไม่พ้น เมื่อความตายมาถึงนั่นหมายความว่า **"จบฉากชีวิต"**

ชีวิตหนึ่งมีเวลาแสดงไม่มากนัก มีโอกาสแสดงแล้ว ก็ควรแสดงให้ดีที่สุด ทำความเข้าใจบทที่แสดง ให้รู้ว่ามีหน้าที่อะไร ไม่ใช่แสดงเปรอะไปจับบทไม่ได้ ผลเสียไม่ใช่เกิดเฉพาะผู้เล่นบทผิด แต่มีผลทำให้ผู้ที่เล่นบทอื่น ๆ พลอยติดขัดไปด้วย เพราะหากผิดบทผิดบาทแล้ว จะกลับมาเริ่มใหม่ดูจะสายเกินกาล นานเกินเวลา ซึ่งชีวิตที่ว่านี้ไม่คอยท่าผู้ใด ไปไม่หยุดรั้งไม่มีอยู่ล่วงไปเลยไป มุ่งไปข้างหน้าอย่างเดียว ดังมีคำพระ

รับรองว่า "อายุ ขียะติ มัจจานัง กุนนะทีนะมิโวทะกัง" แปลว่า "อายุ คือ ชีวิตความเป็นอยู่ของสัตว์ทั้งหลายที่จะต้องตาย ย่อมสิ้นไปหมดไป ดุจหนึ่งน้ำในแม่น้ำน้อย ที่ต้องแสงอาทิตย์แผดเผาแล้ว ลดเหือดแห้งไป ๆ ฉะนั้น"

ชีวิตมี ๒ ประเภท คือ

๑. สรรพสิ่งที่มีวิญญาณครอง เรียกว่า **สวิญญาณกะรูป**
๒. สรรพสิ่งที่ไม่มีวิญญาณครอง เรียกว่า **อวิญญาณกะรูป**

หากถามว่า **ชีวิตคืออะไร?**
ชีวิตประกอบด้วยอะไร?
ชีวิตอาศัยอะไรเกิด?
ชีวิตเกิดมาทำไม?

ก็ตอบว่า **ชีวิต คือ ไออุ่น อายุ และวิญญาณ**
ชีวิตประกอบด้วย ดิน น้ำ ไฟ ลม และอากาศ
ชีวิตอาศัยกำเนิด ๔ เกิด คือ ครรภ์ ไข่ ไคล และผุดเกิดเอง
ชีวิตเกิดมาใช้กรรม สร้างกรรม และไปตามกรรม

ไออุ่น อายุ วิญญาณ

สิ่งทั้ง ๓ ประการนี้ ย่อมเกิดมีในชีวิต คือ สรรพสิ่งที่มีวิญญาณครอง ได้แก่ มนุษย์ ช้าง ม้า วัว ควาย แพะ แกะ สุกร เป็นต้น โดยที่อาศัยไออุ่นคือ ความประกอบพอดี ของ ดิน น้ำ ไฟ ลม และอากาศ ไม่มีส่วนใดส่วนหนึ่งมากหรือน้อยเกินไป ต่อแต่นั้นอายุคือ ความสืบเนื่องเป็นไปติดต่อก็จะช่วยประคองไว้ และได้วิญญาณคือ ความรับรู้อารมณ์ ทำหน้าที่แยกดีและชั่วซึ่งวิญญาณที่ทำหน้าที่นี้มีเฉพาะมนุษย์เท่านั้น สัตว์อื่น ๆ มีวิญญาณคือความรับรู้อารมณ์ไม่สมบูรณ์ เพราะอายตนะเครื่องรับรองวิญญาณบกพร่อง

ดิน น้ำ ไฟ ลม อากาศ

ทั้ง ๕ ประการนี้ เป็นองค์ประกอบหลักของชีวิต ที่ขาดไปอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ มากเกินไปอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ น้อยเกินไปอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ สรรพสิ่งที่มีวิญญาณครองและไม่มีวิญญาณครอง อาศัยความ เป็นไปพอดีของธาตุ ๕ อย่างนี้ จึงสามารถดำรงอยู่ได้

เกิดในครรภ์ คือ ชลาพุชะ

ชีวิตที่เกิดในกำเนิดนี้ ได้แก่ พวกสวิญญาณกะสัตว์ ที่มีวิญญาณครอง เช่น มนุษย์ ช้าง ม้า วัว ควาย แพะ แกะ สุกร เสือ สิงห์ กระทิง เป็นต้น เป็นสัตว์ที่คลอดออกมาจากครรภ์เป็นตัวเลย

เกิดในไข่ คือ อัณฑชะ

ชีวิตที่เกิดในกำเนิดนี้ ได้แก่ พวกสวิญญาณกะสัตว์ ที่มีวิญญาณครอง ประเภทเป็ด ไก่ นก และงูบางชนิด เช่น งูเห่า งูจงอาง เป็นต้น เป็นสัตว์ที่เกิดในไข่ก่อน คลอดออกมาแล้วจึงฝักเป็นตัวในภายหลัง

เกิดในไคล คือ สังเสทชะ

ชีวิตที่เกิดในกำเนิดนี้ ได้แก่ พวกสัตว์ประเภทหมู่หนอน เป็นต้น เป็นสัตว์ที่อาศัยความเปียกชื้น โสโครก หมักหมม เน่าเปื่อยเป็นแดนเกิด

ผุดเกิด คือ โอปปาติกะ

ชีวิตที่เกิดในกำเนิดนี้ ได้แก่ เทวดา สัตว์นรก เปรตบางจำพวก และมนุษย์วิเศษบางจำพวก เช่น กินนร วิทยาธร เป็นสัตว์ที่ผุดเกิดเต็มตัวในทันทีทันใด เมื่อเกิดและตายแล้ว จะไม่ปรากฏซากเหลือเชื้อ

ครรภ์ ไข่ ไคล ผุดเกิด

กำเนิด ๔ อย่างนี้ เป็นที่อาศัยเกิดของสรรพสัตว์ เฉพาะที่

เป็นประเภทวิญญาณกะสัตว์มีวิญญาณครองเท่านั้น และในพวกบรรดาสวิญญาณกะสัตว์ด้วยกัน ก็มีมนุษย์อีกเช่นกันที่มีวิญญาณธาตุสมบูรณ์ที่สุด เพราะมีอายตนะเครื่องรองรับวิญญาณไม่บกพร่อง

อนึ่งเล่า สรรพสิ่งที่ไม่มีวิญญาณครอง คือไม่มีใจเป็นประธาน เป็นหัวหน้าเป็นใหญ่และเป็นแดนสำเร็จประโยชน์กล่าวได้ว่าเป็น **อวิญญาณกะรูป** ได้แก่ วัตถุสิ่งของทุกชนิด รวมไปถึงต้นไม้ใบหญ้า พืชยืนต้น พืชล้มลุก ไม้ผล ไม้ดอก เป็นต้น ทั้งหลายทั้งปวงเหล่านี้ เป็นเพียงพอที่จะกล่าวว่ามีภาวะแห่งชีวิตอยู่เหมือนกัน แต่พัฒนานำไปสู่ความมีชีวิตที่ดีกว่าให้แก่ตนเองไม่ได้ เพราะขาดผู้นำหลัก คือ **วิญญาณธาตุ**

ผลานมิว ปกฺกานํ
ปาโต ปตนโต ภยํ
เอวํ ชาตาน มจฺจานํ
นิจฺจํ มรณโต ภยํ.

ภัยของสัตว์ผู้เกิดมาแล้ว
ย่อมมีเพราะต้องตายแน่นอน
เหมือนภัยของผลไม้สุก
ย่อมมีเพราะต้องหล่นในเวลาเช้า
ฉะนั้น.

(พุทฺธ. ขุ. มหา. ๒๙ / ๑๔๕)

พระพุทธมงคลรัตนนิมิต
พระประธานสำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้ว
ต.ปากช่อง อ.จอมบึง จ.ราชบุรี

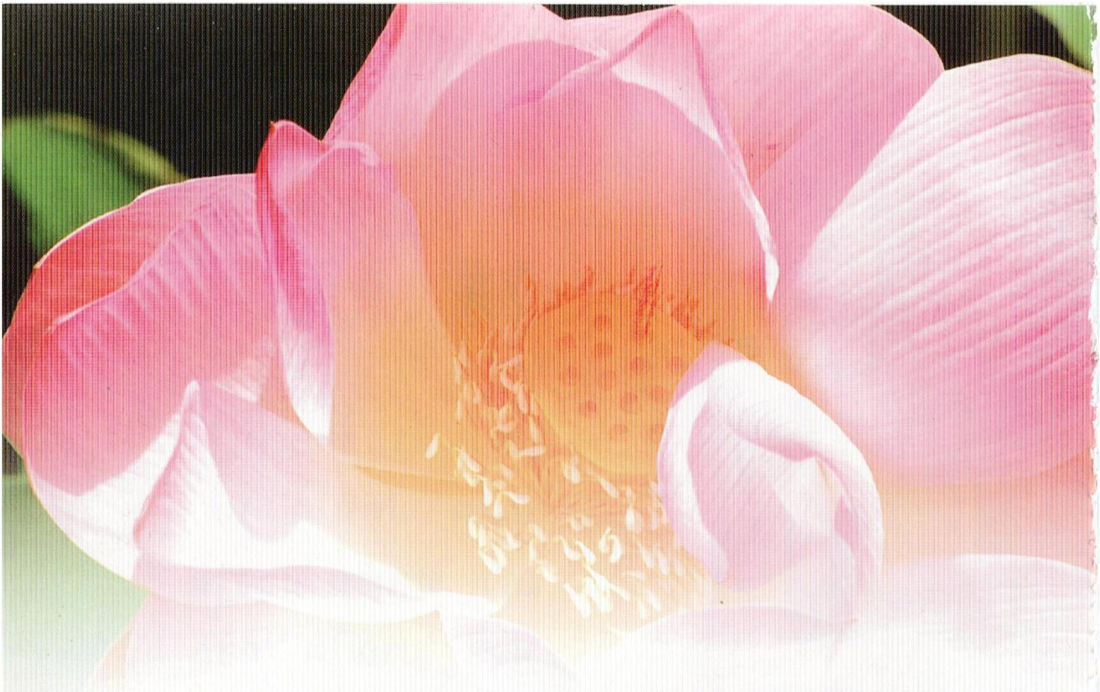

ชีวิต คือ การเดินทาง ต้องปฏิบัติให้ได้จริงๆ จะได้ถึงพระธรรมกาย

ชีวิต หมายถึง **ความเป็นอยู่** ถ้ายังเป็นอยู่ตราบใด ก็หมายความว่า ยังมีชีวิตอยู่ตราบนั้น ทีนี้ชีวิตของเราเป็นการเดินทางอย่างหนึ่ง การเดินทางตามปกตินั้น เราจะเห็น จะคุ้นเคยอยู่กับการเดินทางภายนอก หมายถึง การเดินทางด้านวัตถุ เช่น ใช้เท้าเดินไป หรือขึ้นรถลงเรือไป หรือแม้แต่การไปด้วยยวดยานพาหนะอย่างอื่น เช่น รถไฟ เครื่องบิน เป็นต้น เราก็เรียกว่า การเดินทาง โดยมีจุดหมายปลายทางเรียกว่า ที่หมาย เมื่อถึงที่หมายก็ถือว่าสิ้นสุดในการเดินทางนั้น ๆ ซึ่งตรงนี้อาจมีรายละเอียดที่มีทั้งเหมือนกันและแตกต่างกันออกไป

ชีวิต คือ การเดินทาง เพราะทุกย่างก้าวที่เราเดินทางมาสู่โลกนี้ ทุกคนต่างก็มีจุดหมายในความเป็นอยู่และความเป็นไปด้วยกันทั้งสิ้น แต่เรานิยมเปลี่ยนคำพูดจากการเดินทางมาใช้เป็น **การดำเนินชีวิต** คือ ชีวิตที่ต้องเป็นไปชีวิตที่ต้องดำเนินไป หรือการมีชีวิตอยู่ที่ต้องก้าวเดินไปข้างหน้า หมายถึง การเดินทางของชีวิตนั่นเอง

ในการดำเนินชีวิตนั้นก็เหมือนกับว่า เราเอาชีวิตนี้ไปใช้เดินทาง หรือว่าการเป็นอยู่ของเรานั้นเปรียบเหมือนกับทางเดินของชีวิต ถ้ามีชีวิต ความเป็นอยู่อย่างถูกต้อง ก็เรียกว่า **เดินทางถูก** คือ ดำเนินชีวิตได้ดีมี ความสุข ถ้ามีชีวิตความเป็นอยู่ไม่ถูกต้อง ก็เรียกว่า **เดินทางผิด** คือ ดำเนิน ชีวิตผิดพลาด ก็ต้องประสบกับปัญหา คือ ความทุกข์

ดังนั้น สิ่งสำคัญที่เราจะต้องรู้ ต้องเข้าใจให้แจ้งชัดไม่แพ้เรื่อง ของชีวิตก็คือ เรื่อง ทาง หรือทางที่จะเดิน เพราะถ้าไม่รู้จักทาง ก็ไม่รู้จะ เดินอย่างไร

มัชฌิมาปฏิปทา คือ ทางเดินตามรอยบาท พระบรมศาสดา

ทางเดิน คือ อะไร? ตอบเพื่อให้เข้าใจง่าย ๆ คือ ที่ที่เราจะเดิน ภาษาบาลี ท่านใช้คำว่า ปฏิปทา ขอให้จำคำนี้ไว้ให้ดี **ปฏิปทา** แปลว่า **ทาง** หรือ **ทางเดิน** หมายถึง ที่ที่เราจะเดินไป หรือที่ที่เราจะใช้เป็นทางเดิน (ในปัจจุบัน มักพบว่า มีการใช้คำว่า **ปฏิปทา** ในความหมายที่เป็นข้อวัตรปฏิบัติ หรือ ความประพฤติเป็นส่วนมาก)

คำสำคัญที่สุดเกี่ยวกับการเดินทางในพระพุทธศาสนาก็คือ **มัชฌิมาปฏิปทา** แปลว่า **ทางสายกลาง** หมายถึงข้อปฏิบัติที่เป็นกลาง ๆ ไม่หย่อน หรือตึงจนเกินไป เป็นทางแห่งปัญญา คือ เริ่มด้วยปัญญา ดำเนินด้วย ปัญญา และนำไปสู่ปัญญา ที่จะให้ถึงจุดหมาย คือ ความดับกิเลสและความทุกข์ หรือ ความหลุดพ้นเป็นอิสระอย่างสิ้นเชิง ท่านหมายถึง **อริยมรรคมีองค์ ๘** ซึ่งเป็น หนทางอันประเสริฐ เป็นหนทางที่ดีมีความปลอดภัย เมื่อเดินตามหนทางนี้

ชีวิตก็เข้าถึงความดีงามสมบูรณ์ เพราะสามารถทำให้ก้าวเดินไปถึงจุดหมายสูงสุดของชีวิต คือ ความพ้นทุกข์ได้อย่างปลอดภัย สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสแสดงรับรองไว้ใน ทีฆนิกาย มหาวรรค มีใจความสำคัญว่า

"ตราบใดที่ยังมีการประพฤติปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ ตราบนั้นโลกก็ยังไม่ว่างเปล่าจากพระอรหันต์"

พระพุทธพจน์บทนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของอริยมรรคมีองค์ ๘ ว่า ถ้าตราบใดที่ยังมีการเดินตามทาง คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ (หมายถึงการประพฤติปฏิบัติ) การบรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิต คือ มรรคผลนิพพานก็ยังคงมีอยู่ตราบนั้น

พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ก็ทรงดำเนินตามทางหรือปฏิปทานี้ พระอริยเจ้าทั้งหลายก็ดำเนินตามปฏิปทานี้ ไม่มีหนทางอื่น และพระพุทธองค์ก็ได้ตรัสแสดงหนทางนี้ไว้แล้ว พร้อมกับทรงตรัสเตือนเราไว้ใน ขุททกนิกาย มหานิทเทส มีใจความสำคัญ ว่า

"ตถาคตเป็นแต่เพียงผู้บอกหนทางให้เท่านั้น พระพุทธเจ้าย่อมบอกหนทาง ส่วนการเดินทางหรือการประพฤติปฏิบัติเป็นหน้าที่ของท่านทั้งหลายที่จะต้องประพฤติปฏิบัติด้วยตนเอง เมื่อปฏิบัติเองจึงจะหลุดพ้นได้เอง พระพุทธเจ้าชื่อว่า ไม่สามารถยังบุคคลอื่นให้หลุดพ้นได้ด้วยประการอย่างนี้"

เมื่อพระพุทธองค์บอกหนทางให้แล้ว แสดงหนทางนั้นแล้ว การเดินทางก็เป็นหน้าที่ของเรา ถ้าหากว่าเรารู้หนทางนั้นแล้ว แต่เราไม่เดิน ทางนั้นก็ไม่เกิดประโยชน์อะไรสำหรับเรา แต่ถ้าเรารู้แล้วประพฤติปฏิบัติตาม ประโยชน์สุขก็เกิดขึ้น และยังได้ชื่อว่า เป็นผู้ดำเนินตามรอยบาทพระบรมศาสดา

อริยมรรค จะเกิดมีขึ้นได้ ต้องอาศัยสิกขา

มัชฌิมาปฏิปทา ที่หมายถึง **อริยมรรค** หรือ **มรรค** มีองค์ ๘ นี้ เป็นหนทางเดิน หรือเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ที่เรียกว่า นิโรธ ใน อริยสัจ ๔ (ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา) หรือเรียกว่า พระนิพพาน ในฐานะ เป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิตในทางพระพุทธศาสนา

ทีนี้อริยมรรค หรือเรียกสั้นๆว่า **มรรค** จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัย สิกขา ตรงนี้สำคัญมาก สิกขา แปลตามตัวว่า **การศึกษา** ส่วน **มรรค** แปลว่า **ทางเดิน**

สิกขา ตามความหมายทางพระพุทธศาสนา ท่านหมายถึง **การศึกษาของชีวิต** เมื่อเราอยากมีชีวิตที่ดีงาม เราก็ต้องพยายามเป็นอยู่ หรือดำเนินชีวิตให้ดี คือ ต้องศึกษา ต้องฝึกหัดพัฒนาตนเอง ชีวิตที่ดำ เนินไปด้วยการศึกษา ท่านเรียกว่า การเป็นอยู่ด้วยปัญญา

เมื่อการศึกษาเป็นเรื่องของชีวิต การศึกษาในพระพุทธศาสนา จึงเป็นเรื่องที่ต้องมีตลอดชีวิตและตลอดเวลา ไม่ใช่มีแต่เฉพาะเวลาอยู่ใน โรงเรียน สถานศึกษา หรือมหาวิทยาลัยต่างๆ อย่างที่เข้าใจกัน การศึกษาใน พระพุทธศาสนาเป็นเรื่องใหญ่เป็นเรื่องสำคัญ เพราะเป็นหน้าที่ของทุกคน ทุกชีวิตที่จะต้องมี ถ้ายังก้าวไม่ถึงขั้นที่เรียกว่า อเสขะ (ผู้ไม่ต้องศึกษา) ตราบใด การศึกษาก็ยังต้องมีตราบนั้น

ส่วนอริยมรรค หรือมรรค ในพระพุทธศาสนา ท่านหมายถึง ทางเดิน ของชีวิต เมื่อเรามีสิกขา คือ การศึกษาตามความหมายทางพระพุทธศาสนา มากเท่าไหร่ วิถีชีวิตของเราก็ก้าวไปในทางเดินที่เรียกว่า มรรค มากเท่านั้น เพราะมรรคกับไตรสิกขาเป็นเรื่องเดียวกัน

อริยมรรค หรือมรรคมีองค์ ๘ นั้น ท่านให้ตั้งต้นทางเดิน ที่เรียกว่า จุดเริ่ม ด้วยเรื่องของทิฏฐิ คือ ความเห็น เรียกว่า **ปัญญา** ได้แก่

๑. **สัมมาทิฏฐิ** ปัญญาอันเห็นชอบ

๒. **สัมมาสังกัปปะ** ความดำริชอบ

จากนั้นจึงเป็นข้ออบรมที่เกี่ยวกับกายและวาจา เรียกว่า **ศีล** ได้แก่

๓. **สัมมาวาจา** เจรจาชอบ

๔. **สัมมากัมมันตะ** ทำการงานชอบ

๕. **สัมมาอาชีวะ** เลี้ยงชีวิตชอบ

และลงท้ายด้วยข้ออบรมที่เกี่ยวกับจิต เรียกว่า **สมาธิ** ได้แก่

๖. **สัมมาวายามะ** เพียรชอบ

๗. **สัมมาสติ** ระลึกชอบ

๘. **สัมมาสมาธิ** ตั้งใจไว้ชอบ

อริยมรรคมีองค์ ๘ เมื่อสรุปย่อลง ก็เป็นเรื่องของศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นหลักเดียวกันกับหลักของไตรสิกขา

(มีข้อน่าสังเกตว่า ผู้ที่เป็นอเสขบุคคลหรือพระอรหันต์นั้น มีองค์ประกอบที่สำคัญ ๑๐ ประการ โดย ๘ ข้อข้างต้น ตรงกับหลักอริยมรรคทุกประการ ส่วนที่เพิ่มเข้ามาอีก ๒ ข้อ คือ ๙. สัมมาญาณะ คือ รู้ชอบ ได้แก่ ผลญาณและปัจจเวกขณญาณ ผลญาณ หมายถึง ญาณในอริยผลที่เกิดขึ้นในลำดับต่อจากมรรคญาณ ซึ่งผู้บรรลุแล้วได้ชื่อว่าเป็นพระอริยบุคคลในขั้นต่างๆ มีพระโสดาบัน เป็นต้น ส่วนปัจจเวกขณญาณ หมายถึง ญาณหยั่งรู้ด้วยการพิจารณาทบทวนมรรคผล ญาณนี้เกิดแก่ผู้บรรลุมรรคผลแล้วเท่านั้น คือเกิดภายหลังจากผลญาณ และ๑๐ สัมมาวิมุติ คือ หลุดพ้นชอบ ได้แก่ อรหัตตผลวิมุติ เรียกว่า สัมมัตตธรรม ๑๐ หรืออเสขธรรม ๑๐ ก็เรียก)

พึงเข้าใจให้ถูกต้องว่า อริยมรรค หรือมรรคมีองค์ ๘ นั้น ไม่ใช่ทาง ๘ สาย เป็นทางสายเดียว แต่มีองค์ประกอบ ๘ ประการ อุปมา

เหมือนยารักษาโรคขนานเดียว แต่มีส่วนประกอบของยา ๘ ชนิด เพื่อให้เกิดผลในการรักษาโรค อริยมรรคมีองค์ ๘ ก็เช่นเดียวกัน เป็นทางสายเดียว แต่มีองค์ประกอบ ๘ อย่าง เพื่อให้เกิดผลในการรักษาโรคที่ทุกคนต้องประสบ คือ ความทุกข์นั่นเอง

การปฏิบัติตามหลักของมัชฌิมาปฏิปทา หรืออริยมรรคมีองค์ ๘ เมื่อกล่าวโดยหลักการก็เป็นการปฏิบัติตามหลักเดียวกันกับไตรสิกขา คือ พูดถึงเรื่อง ศีล สมาธิ ปัญญาเหมือนกัน

ส่วนการเรียงลำดับที่เริ่มจากปัญญา ศีล และสมาธิ ตามหลักของอริยมรรค กับการเรียงลำดับที่เริ่มจากศีล สมาธิ และปัญญา ตามหลักของไตรสิกขานั้น ความจริงเป็นหลักเดียวกันไม่ได้ขัดแย้งกัน เพราะในที่สุดแล้วก็มุ่งโลกุตรวิมุติ คือความหลุดพ้นจากทุกข์โดยสิ้นเชิงเช่นเดียวกัน และอริยมรรคจะเกิดมีขึ้นได้ก็ต้องอาศัยสิกขาหรือการศึกษา แต่ที่ท่านแยกแสดงไว้ต่างชุดกัน เป็นการให้ความสำคัญหรือเน้นกันคนละด้านเท่านั้น

อริยมรรคมีองค์ ๘ ที่เริ่มจากสัมมาทิฏฐิ ปัญญาอันเห็นชอบเป็นข้อแรก ท่านมุ่งเน้นในฐานะที่เป็นจุดเริ่มต้นว่า เมื่อมีความคิดเห็นด้วยปัญญาอันถูกต้องดีงาม คือรู้เห็นตามความเป็นจริงแล้ว การคิด การพูด และการกระทำต่าง ๆ ก็จะถูกต้องดีงามตามไปด้วย แต่ถ้าขาดเสียซึ่งสัมมาทิฏฐิ คือ ปัญญาอันเห็นชอบแล้ว องค์ประกอบแห่งมรรคในข้ออื่น ๆ จะเกิดมีขึ้นไม่ได้เลย เปรียบเหมือนกับการเดินทาง เราจะต้องรู้ว่า จะไปทางไหน และที่สำคัญ คือ ต้องรู้ว่าจะตั้งต้น ณ ที่ใด เพราะถ้ายังตั้งต้นไม่ได้ การเดินทางต่อ ๆ ไปก็ไม่อาจมีขึ้นได้ เมื่อองค์มรรคข้อแรก คือ สัมมาทิฏฐิ เกิดขึ้นได้แล้ว องค์มรรคต่อ ๆ ไป ก็สามารถเกิดขึ้นตามมาได้โดยลำดับ

ส่วนหลักของไตรสิกขาเป็นการแสดงถึงวิธีปฏิบัติเพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันไปตามลำดับ ระหว่าง ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นการวางระบบการฝึกปฏิบัติอย่างเป็นขั้นตอน คือ เริ่มฝึกปฏิบัติจากส่วนที่หยาบ

ไปหาส่วนที่ละเอียด คือ เริ่มต้นด้วยการฝึกปฏิบัติกาย วาจา ให้เรียบร้อยดีงามก่อน แล้วตามด้วยเรื่องของจิตใจ และสุดท้ายเป็นเรื่องของปัญญา ซึ่งหลักไตรสิกขานี้ ต้องปฏิบัติเชื่อมโยงให้เนื่องถึงกัน จะขาดอย่างหนึ่งอย่างใดไม่ได้ เมื่อปฏิบัติครบทั้งกระบวนการทุกขั้นตอน จึงจะสามารถบรรลุจุดหมายสูงสุดที่เรียกว่า โลกุตรวิมุติได้

(หลักความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างสั้นๆ ง่ายๆ ของหลักไตรสิกขาก็คือ ศีลเพื่อสมาธิ สมาธิเพื่อปัญญา ปัญญาเพื่อวิมุติ)

อาทิ สีลํ ปติฏฺฐา จ
กลฺยาณานญฺจ มาตุกํ
ปมุขํ สพฺพธมฺมานํ
ตสฺมา สีลํ วิโสธเย

ศีลเป็นที่พึ่งเบื้องต้น
เป็นมารดาของกัลยาณธรรมทั้งหลาย
เป็นประมุขของธรรมทั้งปวง
เพราะฉะนั้นควรชำระศีลให้บริสุทธิ์

(สีลวเถร. ขุ.เถร. ๒๖/๔๕๘)

พระพุทธมงคลรัตนนิมิต

พระประธานสำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้ว
ต.ปากช่อง อ.จอมบึง จ.ราชบุรี

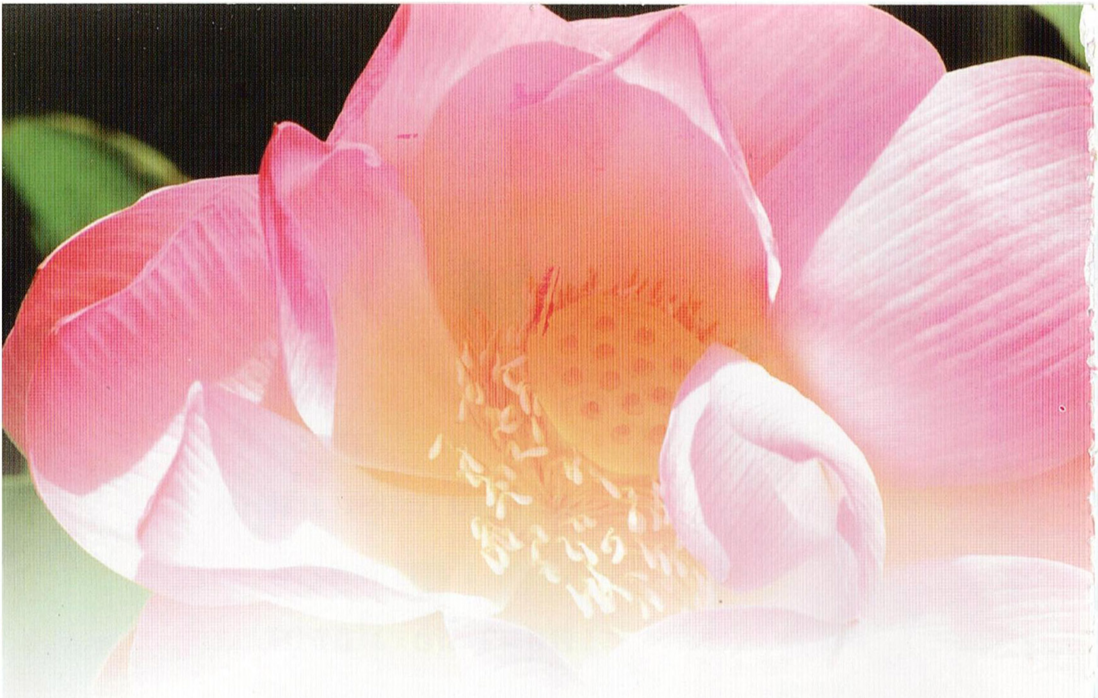

หลักศีลธรรม จริยธรรม และหลักพรหมจริยะ

เวลานี้ในแวดวงการศึกษา มีการแสดงความคิดเห็นหรือพูดถึงกันมากเกี่ยวกับเรื่องของหลักศีลธรรม จริยธรรม เพราะมองว่า ปัญหาส่วนใหญ่ทางสังคม เกิดจากความหย่อนยานทางศีลธรรม การที่เราไปมุ่งเน้นให้ความสำคัญในเรื่องของจริยธรรมมากกว่าศีลธรรม ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ทางสังคมมากมายตามมา จึงมีการเสนอความเห็นว่า ให้บรรจุเรื่องของ ศีลธรรมให้มีอยู่ในหลักสูตรการศึกษาตามเดิม

ความจริงถ้าว่ากันตามหลักของพระพุทธศาสนาแล้วทั้งสองหลักนี้ คือ ทั้งศีลธรรม และจริยธรรม ก็ยังมีความหมายไม่ครอบคลุมครบทุกด้านตามหลักการพัฒนามนุษย์ หรือการศึกษาที่แท้จริงทางพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่า **หลักไตรสิกขา**

ศีลธรรมนั้น ก็ชัดเจนว่า มุ่งเน้นเฉพาะเจาะจงในเรื่องของศีลหรือพฤติกรรมทางกาย และวาจา ส่วนจริยธรรม (ธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติ) ก็มุ่งเน้นพฤติกรรมโดยรวมทางสังคมในด้านดี ซึ่งไม่ได้เจาะจงว่าด้านใด ใช้ในความหมายรวม ๆ

ส่วนหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญานั้น เป็นกระบวนการศึกษาที่มุ่งเน้นพัฒนามนุษย์ครอบคลุมในทุก ๆ ด้าน คือ ทั้ง

พฤติกรรมทางกาย วาจา (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และความรู้ (ปัญญา) และที่สำคัญจะต้องปฏิบัติเชื่อมโยงกันตามลำดับให้ครบทั้งกระบวนการ จึงจะวางใจและถึงจุดหมายที่ปลอดภัยได้ จะเว้นข้อใดข้อหนึ่งหรือเลือกเน้นเฉพาะข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ เพราะมันยังไม่ปลอดภัย ยังไม่ได้ผล ยังไม่พ้นไปจากปัญหาคือ ความทุกข์ได้ สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสเรียกการประพฤติตามหลักไตรสิกขานี้ว่า **พรหมจริยะ** (พรหมจรรย์) หมายถึง ความประพฤติอันประเสริฐ เพราะสามารถแก้ปัญหาคือ สามารถหลุดพ้นไปจากความทุกข์ได้อย่างแท้จริง

กรรม ตามความหมายทาง พระพุทธศาสนา

ทีนี้การดำเนินชีวิตของมนุษย์ทั้งหลายนั้น จะต้องมีการกระทำต่าง ๆ เสมอ การกระทำนี้พระพุทธศาสนาเรียกว่า กรรม หมายถึง การกระทำของบุคคลที่แสดงออกมามี ๓ ทาง คือ การกระทำทางกาย (กายกรรม) การกระทำทางวาจา (วจีกรรม) และการกระทำทางใจ มโนกรรม) การกระทำทั้ง ๓ ทางนี้ เกิดมีขึ้นในทุก ๆ ขณะของตัวเรา ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

คำว่า **กรรม** ที่แปลว่า การกระทำนั้น ไม่ได้มีความหมายในทางที่ไม่ดีไม่งาม หรือ เป็นฝ่ายอกุศล อย่างที่คนทั่ว ๆ ไป เข้าใจแต่อย่างใด ความจริงคำว่า กรรม เป็นคำกลาง ๆ ใช้ทั้งฝ่ายดีและไม่ดี ฝ่ายดีหรือบุญ เราเรียกว่า **กุศลกรรม** ฝ่ายไม่ดีหรือบาป เราเรียกว่า **อกุศลกรรม**

(มีคำอธิบายเพิ่มเติมว่า กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ทั้ง ๓ อย่างนี้ จะเป็นฝ่ายกุศลหรืออกุศลก็ตาม ท่านเรียกว่า **กรรมภพ** แปลว่า ภพคือกรรมหมายถึงการกระทำที่ทำให้เกิดภพ หรือภพที่เกิดจากการกระทำกรรมภพนี้แหละ เป็นตัวต้นเหตุให้เกิด อุปัตติภพ หรือขันธ์ ๕)

การกระทำที่จัดเป็นกรรมในทางพระพุทธศาสนานั้น จะต้องเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา คือ มีความตั้งใจ หรือจงใจที่จะกระทำ กล่าวคือ เจตนาในการกระทำนั่นเองจัดเป็นกรรม ดังพระพุทธองค์ตรัสไว้ในอังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต มีใจความสำคัญ ว่า

"เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม บุคคลจงใจแล้วย่อมกระทำกรรม ทางกาย ทางวาจา หรือทางใจ.."

ตามพระพุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นว่า การกระทำที่จัดเป็นกรรมนั้น จะต้องเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาหรือความจงใจเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายดีหรือฝ่ายไม่ดีก็ตามส่วนการกระทำที่เกิดจากความประมาทขาดสติ แม้จะไม่มีเจตนาโดยตรงแต่ก็สงเคราะห์เข้าในเจตนาโดยอ้อม เพราะเป็นการกระทำที่ขาดการใช้สติพิจารณาอย่างรอบคอบ ท่านจัดเป็น **กตัตตากรรม** คือ กรรมสักแต่ว่าทำ (เป็นกรรมที่มีกำลังอ่อน จะส่งผลต่อผู้กระทำ ก็ต่อเมื่อไม่มีกรรมอื่นที่มีกำลังแรงกว่าให้ผลแล้วเท่านั้น)

มีข้อน่าสังเกตว่า การกระทำทางกายและทางวาจา (กายกรรม วจีกรรม) ที่จัดเป็นกรรมได้นั้น จะต้องมี ใจ เข้าไปเป็นองค์ประกอบสำคัญด้วยเสมอ นั่นก็คือ ต้องมีเจตนาในการกระทำจึงจะจัดเป็นกรรม ส่วนการกระทำทางใจ (มโนกรรม) นั้น ลำพังความคิดจงใจอย่างเดียวก็สำเร็จเป็นกรรมแล้ว

หลักกรรม ในฐานะเป็นกฎธรรมชาติ

เวลาที่พูดถึงเรื่องกรรม สิ่งที่มักจะเข้ามาเชื่อมโยงกับเรื่องกรรมเป็นลำดับแรก ๆ คือ เรื่องความเชื่อ พอพูดถึงเรื่องกรรม ความสนใจจะมุ่ง

ไปที่เรื่องของความเชื่อ หรือไม่เชื่อ แต่ความสำคัญลำดับแรกของกรรมจริง ๆ นั้น ไม่ได้อยู่ที่ว่าจะเชื่อหรือไม่เชื่อ แต่อยู่ที่ว่า ทำอย่างไรจึงจะเข้าใจเรื่องกรรมอย่างถูกต้อง ตรงนี้สำคัญมาก

ตัวแท้ของหลักกรรม หรือความหมายที่แท้จริงของกรรมนั้น ความสำคัญไม่ได้อยู่ที่การกระทำที่มีในภายนอก ได้แก่ การกระทำที่แสดงออกมาทางกาย และทางวาจาเท่านั้น แต่ความสำคัญอยู่ที่กระบวนการคิด หรือการทำงานที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ และผลที่เกิดขึ้นภายในจิตใจแต่ละขณะต่างหาก คือความมุ่งหมายที่แท้จริงของกรรม เพราะกายกรรม การกระทำที่แสดงออกมาทางกายต่าง ๆ ก็ดี วจีกรรม กรรมที่แสดงออกมาทางวาจาต่าง ๆ ก็ดี ต้องเริ่มขึ้นที่มโนกรรม คือ ใจคิดก่อนทั้งสิ้น เรียกว่า มีใจเป็นสมุฏฐาน (บ่อเกิด)

ดังนั้น ความหมายที่แท้จริงของกรรม จึงมุ่งไปที่ใจเป็นสำคัญ ทีนี้จุดเริ่มต้นในกระบวนการทำงานของจิตใจเป็นอย่างไร เกิดขึ้นโดยมีเหตุปัจจัยอะไร แล้วแสดงออกมาอย่างไร เป็นเรื่องที่เราจะต้องศึกษาทำความเข้าใจให้กระจ่างชัด

เมื่อทำความเข้าใจในเรื่องนี้ให้กระจ่างชัดได้แล้ว เราก็จะพบว่า หลักกรรมนั้นมีความเกี่ยวพันกับชีวิตของเราอยู่ทุกขณะจนกระทั่งกล่าวได้ว่า กระบวนการของชีวิต ก็คือ กระบวนการของกรรมนั่นเอง เพราะเรื่องกรรมนั้นเป็นเรื่องของกฎธรรมชาติ (เรียกว่า กฎแห่งกรรมหรือกรรมนิยาม)

เมื่อกรรมเป็นเรื่องของกฎธรรมชาติ เป็นหลักความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ความสำคัญของกรรมลำดับแรกจึงไม่ได้อยู่ที่ว่าจะเชื่อหรือไม่เชื่อ แต่ความสำคัญอย่างแรก คือ เรื่องที่ทำอย่างไรจึงจะรู้และเข้าใจเรื่องกรรมอย่างถูกต้อง เพราะเมื่อกรรมเป็นเรื่องของกฎธรรมชาติเป็นความจริงที่มีอยู่ตามธรรมดา การที่จะเชื่อหรือไม่เชื่อจึงไม่มีผลอะไรต่อหลักกรรม เพราะหลักกรรมเป็นหลักความจริง มันก็เป็นความจริงของมันอยู่อย่างนั้น เราจะเชื่อหรือไม่เชื่อ จะยอมรับหรือไม่ยอมรับ ชีวิตของเราหรือสัตว์โลกทั้งหมด

ก็ต้องเป็นไปตามกรรม หนีกฎของธรรมชาติ กฎของความจริง หรือกฎแห่งกรรมไม่พ้น ท่านจึงเน้นว่า ให้รู้ให้เข้าใจหลักกรรมให้ถูกต้องถ่องแท้ก่อนเป็นลำดับแรกกฎธรรมชาตินี้ พระพุทธศาสนามีคำอธิบายเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความเข้าใจว่า คือ กฎแห่งเหตุและผล หรือที่เรียกว่าเหตุปัจจัยนั่นเอง (การเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อาจต้องอาศัยปัจจัยหลาย ๆ อย่างเกื้อหนุน หมายความว่า ผลที่เกิดขึ้นหนึ่งอย่าง อาจจะมีสาเหตุมาจากปัจจัยหลาย ๆ อย่าง ท่านจึงเรียกว่า เหตุปัจจัย)

พระพุทธศาสนาถือว่า สรรพสิ่งทั้งหมดเป็นไปตามเหตุปัจจัย ผลจะเกิดขึ้นได้ก็ต้องมีเหตุ และเมื่อเหตุเกิดขึ้นแล้ว ผลก็ย่อมเป็นไปโดยอาศัยเหตุปัจจัยนั้น มันสัมพันธ์กันอย่างนี้ ในเรื่องกรรมก็เช่นเดียวกัน กรรมเป็นเรื่องของหลักแห่งเหตุและผล หรือหลักของเหตุปัจจัย ที่เกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์เป็นสำคัญ ที่นี้เมื่อเรื่องกรรมเป็นเรื่องของหลักแห่งเหตุและผลมันจึงมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับเราทั้ง ๓ กาล คือ ทั้งในอดีต (กรรมเก่า) ปัจจุบัน (กรรมใหม่)และในอนาคต การประกาศหลักกรรมของพระพุทธศาสนาก็เท่ากับเป็นการประกาศรับรองชาติหน้า (อนาคต) ไปในตัว ทั้งนี้เพราะ กรรมบางอย่างไม่อาจให้ผลได้ทันในปัจจุบัน แต่จะติดตามไปสนองหรือให้ผลต่อผู้กระทำในอนาคตต่อไป

กรรมลิขิตชีวิต เป็นสมบัติ ที่ติดตัวมา

วิถีชีวิตของบุคคลตั้งแต่แรกเกิดจนถึงตาย จะเป็นอย่างไรล้วนมีการกระทำของตัวเองเป็นตัวกำหนดที่สำคัญ ดังนั้น หลักกรรมจึงเป็นหลักที่สำคัญอย่างหนึ่งของชีวิตมนุษย์ ยิ่งเมื่อเรามาพิจารณาถึงหลักการ

เวียนว่ายตายเกิดด้วยแล้ว กรรมนั้นถือว่ามีหน้าที่ควบคุมหรือเป็นตัวกำหนดการเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์เลยทีเดียวว่า จะให้ดีหรือไม่ดี จะให้ทรามหรือประณีต หมายความว่า ชีวิตจะดีหรือไม่ดี ขึ้นอยู่กับกรรม คือ การกระทำทั้งสิ้น ดังพระพุทธพจน์ที่ได้ตรัสแสดงไว้ใน มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ ว่า

"สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีต"

มนุษย์ทุกคนต้องรับผลกรรม คือ รับผลแห่งการกระทำของตนเองเสมอ ไม่มีทางหลีกเลี่ยงพ้นได้ เพราะกรรมคือ การกระทำของตนนั้นเป็นเหมือนกับสมบัติที่ติดตัวมา ผู้ทำกรรมจึงได้ชื่อว่า เป็นทายาท คือผู้รับผลแห่งกรรมแน่นอน ซึ่งก็เป็นไปตามหลักเหตุปัจจัย เหตุปัจจัยเป็นอย่างไรมันก็เป็นอย่างนั้น ไม่มีคลาดเคลื่อน วิธีคิดตามหลักแห่งเหตุและผล หรือเหตุปัจจัยนั้น ก็คือ การคิดแบบตรงไปตรงมา นั่นเอง

กรรม คือ การกระทำทั้ง ๓ ทาง คือ ทางกาย วาจา และใจนี้ ก่อให้เกิดผลตามสิ่งที่ตนเองกระทำ เพราะทุกคนล้วนเป็นผู้กระทำกรรมให้แก่ตนเองทั้งสิ้น ไม่มีผู้อื่นกระทำให้ ดังนั้น จึงต้องเป็นผู้เสวยผลกรรมด้วยตนเอง กล่าวคือ ผู้ที่ทำกรรมดีย่อมได้รับผลแห่งกรรมดี (ความสุข) ผู้ที่ทำกรรมชั่ว ย่อมได้รับผลแห่งกรรมชั่ว (ความทุกข์) ดังพระพุทธพจน์ที่ได้ตรัสแสดงรับรองไว้ใน มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ มีใจความสำคัญ ว่า

"ก็บาปกรรมนี้นั่นแล ไม่ใช่มารดาทำให้ท่าน ไม่ใช่บิดาทำให้ท่าน ไม่ใช่พี่น้องทำให้ท่าน ไม่ใช่มิตรอำมาตย์ทำให้ท่าน ไม่ใช่ญาติสายโลหิตทำให้ท่าน ไม่ใช่สมณะและพราหมณ์ทำให้ท่าน ไม่ใช่เทวดาทำให้ท่าน ตัวท่านเองทำเข้าไว้ ท่านเท่านั้นจักเสวยวิบากของบาปกรรมนี้"

พระพุทธศาสนาถือว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นในสากลจักรวาล เกิดขึ้นตามเหตุปัจจัยที่มีอยู่ตามธรรมชาติล้วน ๆ กล่าวคือ สิ่งใดสิ่งหนึ่ง เมื่อเกิดมีขึ้น ก็มีเหตุปัจจัยให้เกิดมีขึ้น เมื่อตั้งอยู่ ก็มีเหตุปัจจัยให้ตั้งอยู่ เมื่อเปลี่ยนแปลงหรือแตกดับไป ก็มีเหตุปัจจัยให้เปลี่ยนแปลงหรือแตกดับไป ไม่มีสิ่งใดที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ เปลี่ยนแปลงหรือแตกดับไปโดยปราศจากเหตุปัจจัย สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงเรื่องกรรม เหตุให้เกิดกรรม ผลของกรรม และทางปฏิบัติเพื่อดับกรรมไว้ใน อังคุตตรนิกาย ฉักกนิบาต (นิพเพธิกสูตร) ว่า

"ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม บุคคลคิดแล้วจึงกระทำกรรมด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ก็เหตุเกิดแห่งกรรมคืออะไร ผัสสะ การกระทบกันระหว่างตากับรูป หูกับเสียง จมูกกับกลิ่น ลิ้นกับรส กายกับโผฏฐัพพะ และใจกับธัมมารมณ์ เป็นเหตุเกิดแห่งกรรม

ความต่างแห่งกรรมเป็นอย่างไร? คือ กรรมที่ให้ผลในนรกก็มี ที่ให้ผลในกำเนิดสัตว์เดรัจฉานก็มี ที่ให้ผลในเปรตวิสัยก็มี ที่ให้ผลในมนุษยโลกก็มี และที่ให้ผลใน เทวโลกก็มี

วิบากแห่งกรรมเป็นอย่างไร? วิบากแห่งกรรมมี ๓ ประการ คือ กรรมที่ให้ผลในปัจจุบัน ๑ กรรมที่ให้ผลในภพหน้า ๑ กรรมที่ให้ผลในภพต่อ ๆ ไป ๑ นี้เรียกว่า วิบากแห่งกรรม

ความดับแห่งกรรมเป็นอย่างไร? คือ ความดับแห่งกรรมย่อมเกิดขึ้นเพราะความดับแห่งผัสสะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ เจรจาชอบ ทำการงานชอบ เลี้ยงชีพชอบ เพียรชอบ ระลึกชอบ และตั้งใจไว้ชอบ เป็นปฏิปทาให้ถึงความดับแห่งกรรม"

วิธีแก้กรรม ตามหลักพุทธธรรม

การกระทำทุกอย่างของมนุษย์ปุถุชนนั้นย่อมมีความผิดพลาดได้เสมอ เพราะในการเป็นมนุษย์นั้นไม่มีบุคคลใดทำทุกสิ่งทุกอย่างได้ถูกต้องสมบูรณ์ แต่เมื่อบุคคลรู้ว่าทำผิดไปแล้วก็ต้องยอมรับผลแห่งการกระทำนั้น ๆ มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง ขณะเดียวกันก็ต้องรู้จักปรับปรุงแก้ไขเพื่อพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นด้วย โดยใช้ปัจจุบันเป็นจุดเริ่มต้นแก้ไข ใช้กรรมในอดีตเป็นบทเรียน พระพุทธศาสนาถือว่า กรรมที่ทำแล้วในอดีต หรือกรรมเก่ามันผ่านพ้นไปแล้ว มันสำเร็จไปแล้ว เราจะย้อนกลับไปทำหรือไม่ทำอีกไม่ได้

เมื่อพิจารณาตามหลักแห่งเหตุและผลแล้ว ขึ้นชื่อว่า กรรม จะเป็นกรรมดี หรือกรรมชั่วก็ตาม ย่อมให้ผลทั้งสิ้น ที่จะว่างเปล่าไปเลยย่อมไม่มี กรรมที่ทำในอดีต หรือกรรมเก่าก็เป็นไปตามกฎนี้ คือต้องให้ผล ถ้ามันให้ผลไม่ดี เราก็ต้องรู้จักพิจารณา ปรับปรุงแก้ไขไตร่ตรองมองหาเหตุผลว่า ผลที่เกิดกับเรามันก็มาจากเหตุที่เราทำทั้งสิ้น เราทำเองทั้งสิ้น ไม่มีใครทำให้ เมื่อรู้จักพิจารณาหาเหตุผลอย่างนี้ จะทำให้เราเป็นคนหนักแน่นในเหตุผล ไม่ไปโทษสิ่งนั้นสิ่งนี้ พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสยืนยันถึงความเป็นไปได้ ในการแก้ไขกรรม หรือผลของการกระทำไว้ใน อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต ว่า

"ผู้ใดแลพึงกล่าวอย่างนี้ว่า บุรุษนี้ทำกรรมไว้อย่างไร ๆ เขาจักต้องเสวยกรรมอย่างนั้น ๆ เมื่อเป็นเช่นนี้ การประพฤติพรหมจรรย์ของผู้นั้นย่อมมีไม่ได้โอกาสที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบย่อมไม่ปรากฏ"

ส่วนผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า บุรุษนี้ทำกรรมที่ต้องเสวยผลไว้ด้วยอาการใด ๆ เขาจะต้องเสวยวิบากกรรมนั้นด้วยอาการนั้น ๆ เมื่อเป็นเช่นนี้ การประพฤติพรหมจรรย์ของผู้นั้นย่อมมีได้ โอกาสที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบย่อมปรากฏ"

คำอธิบายหลักกรรมเพิ่มเติม

มีคำอธิบายเพิ่มเติมจากพระพุทธพจน์นี้ว่า พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับเรื่องของกรรมในขณะปัจจุบันมากที่สุด ไม่ให้คิดย่อท้อกับกรรมในอดีต เพราะว่ากรรมในอดีตที่ผิดพลาด เราไม่สามารถกลับไปแก้ไขให้มันถูกต้องได้ ถ้ามัวแต่คิดคำนึงถึงมัน ก็เสียโอกาสที่จะทำความดี ดังนั้นปัจจุบันจึงมีความสำคัญที่สุดในแง่ที่ว่า ถ้าเราคิดถูก คิดเป็น เราก็มีโอกาสมากเหลือเกินที่จะเลือกทำความดีในระดับต่าง ๆ ได้

ความสำคัญของหลักกรรมนี้ ถ้าเรารู้หลักการหรือจุดมุ่งหมายในทางพระพุทธศาสนาแล้ว เราก็สามารถเข้าใจหรืออธิบายปรากฏการณ์ของชีวิตมนุษย์ที่มีความแตกต่างกันในสังคมได้ หรือแม้แต่ปรากฏการณ์ของสัตว์ทั้งหลายเราก็สามารถอธิบายได้ เพราะมีหลักการเดียวกัน

ดังนั้น เราจึงต้องรู้และตระหนักในหลักความจริงว่า ทุกคนมีกรรมเป็นของตน มีแต่กรรมเท่านั้นที่เป็นของของตน เป็นสมบัติติดตัวที่แท้จริง ซึ่งจะติดตามตนไป และตนก็จะต้องไปตามกรรมนั้น ๆ เมื่อรู้ชัดอย่างนี้แล้วก็จะได้เลิกละและหลีกเว้นกรรมชั่ว ประกอบแต่กรรมดี

อถ ปาปานิ กมฺมานิ
กรํ พาโล น พุชฺฌติ
เสหิ กมฺเมหิ ทุมฺเมโธ
อคฺคิทฑฺโฒว ตปฺปติ

เมื่อคนโง่มีปัญญาทราม
ทำกรรมชั่วอยู่ก็ไม่รู้สึก
เขาเดือดร้อนเพราะกรรมของตน
เหมือนถูกไฟไหม้

(พุทธ ขุ.ธ. ๒๕/๓๓)

พระพุทธมงคลรัตนนิมิต
พระประธานสำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้ว
ต.ปากช่อง อ.จอมบึง จ.ราชบุรี

ชีวิตที่เกิดมาใช้กรรม

ที่กล่าวว่า ชีวิตเกิดมาใช้กรรมนั้น หมายถึง "ใช้กรรมเก่า" ซึ่งเป็นบุรพกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำไว้ในอดีตชาติล่วงมาแล้ว ชีวิตที่เกิดมาใช้กรรมในโลกมนุษย์นี้ ซึ่งมีปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นรูปร่าง ผิวพรรณ สัณฐาน การเป็นอยู่ เช่น

บางคนเกิดมาสุขสบาย สมบัติพัสถานสมบูรณ์พร้อม
บางคนเกิดมาขัดสนยากจนกันดาร
บางคนเกิดมาอวัยวะสมรูปสมร่าง ได้สัดส่วนชวนมอง
บางคนเกิดมาอวัยวะพิกลพิการ ไม่สมประกอบดูชอบกล
บางคนเกิดมาฉลาด รอบรู้ หลักแหลม
บางคนเกิดมาอาภัพ อับปัญญา เป็นต้น

ที่เป็นเช่นนี้ใช่ว่ามันจะเป็นเองก็หาไม่ เหตุให้เกิดก็คือ กรรมเก่าซึ่งตามมาให้ผลบันดาลเป็นไป

คนผู้เกิดมาสุขสบาย สมบัติพัสถานสมบูรณ์พูนพร้อม เพราะด้วยเคยบริจาคให้ไว้ ไม่ขัดข้องเมื่อมีผู้มาขอความช่วยเหลือ ถึงให้ความช่วยเหลือเองไม่ได้ ก็มีน้ำใจชี้ช่องบอกทางสว่างให้ ไม่ขัดขวางการได้ลาภของผู้อื่น และยังยินดีในทานของผู้อื่นอีกด้วย (เป็นประเภททายกะบุคคล)

คนผู้เกิดมาขัดสนยากจนกันดาร เพราะด้วยไม่เคยบริจาคให้ไว้ ขัดข้องทุกเรื่องเมื่อมีผู้มาขอความช่วยเหลือ แม้สามารถให้เองได้ก็ไม่ให้ อีกทั้งจิตใจคับแคบ มีน้ำใจอิจฉาการได้ลาภของผู้อื่น และไม่ยินดีในทานของผู้อื่น (เป็นประเภทมัจฉริยะบุคคล)

คนผู้เกิดมาอวัยวะสมรูปสมร่าง ได้สัดได้ส่วนชวนมอง เพราะด้วยไม่เคยทำร้าย ข่มเหง รังแก เบียดเบียน และฆ่าในสิ่งมีชีวิตด้วยกัน ทั้งที่เป็นสัตว์เล็กและสัตว์ใหญ่ เคารพในสิทธิ์ความมีชีวิตของกันและกัน ประกอบความเป็นผู้มีใจดีในสัตว์ทุกจำพวก (เป็นประเภทสุหัชชะบุคคล)

คนผู้เกิดมาอวัยวะพิกลพิการ ไม่สมประกอบดูชอบกล เพราะด้วยเคยทำร้าย ข่มเหง รังแก เบียดเบียน และฆ่าในสิ่งมีชีวิตด้วยกัน ทั้งที่เป็นสัตว์เล็กสัตว์ใหญ่ ไม่เคารพในสิทธิ์ความมีชีวิตของกันและกัน ประกอบความ เป็นผู้โหดร้ายในสัตว์ทุกชนิด (เป็นประเภททุฏฐะบุคคล)

คนผู้เกิดมาฉลาด รอบรู้ หลักแหลม เพราะด้วยเคยให้ความรู้วิทยาเป็นทาน อบรมสั่งสอนผู้อื่นจนหมดภูมิรู้ ไม่หวงวิชา เคารพผู้ที่มีความรู้เหนือตน (เป็นประเภทวิชชาทานะบุคคล)

คนผู้เกิดมาอาภัพ อับปัญญา เพราะด้วยไม่เคยให้ความรู้วิทยาเป็นทานแก่ผู้ใด ถึงแม้ให้หรือสั่งสอนอบรม ก็ให้ไม่หมดภูมิที่ตนรู้ เกรงผู้อื่นจะรู้ดีเหนือกว่าตน (เป็นประเภทวิชชามัจฉริยะบุคคล)

ชีวิตเกิดมาสร้างกรรม

ชีวิตต้องใช้กรรมเก่าก่อน และในขณะเดียวกัน ก็สร้างกรรมใหม่ที่เป็นปัจจุบันกรรม เพื่อเป็นที่อิงอาศัยต่อไป

บางคนมีกรรมเก่า และกรรมใหม่มืดมัว

เรียกว่า **เป็นคนมืดมา แล้วก็มืดไป**

บางคนมีกรรมเก่ามืดมัว แต่กรรมใหม่ผ่องใส

เรียกว่า **เป็นคนมืดมา แต่สว่างไป**

บางคนมีกรรมเก่าผ่องใส แต่กรรมใหม่มืดมัว

เรียกว่า **เป็นคนสว่างมา แต่มืดไป**

บางคนมีกรรมเก่า และกรรมใหม่ผ่องใส

เรียกว่า **เป็นคนสว่างมา แล้วก็สว่างไป**

กรรมเก่า และกรรมใหม่มืดมัว เป็นไฉน

คนบางคนเมื่อได้มนุษย์กำเนิดแล้ว ไปตกอยู่ในชาติตระกูลเข็ญใจ ไร้สมบัติพัสถาน เพราะอานุภาพของกรรมเก่า คือในชาติก่อนเมื่อเป็นมนุษย์ ไม่ทำให้บริบูรณ์ในทาน ไม่ทำให้บริบูรณ์ในศีล และไม่ทำให้บริบูรณ์ในภาวนา

แต่ในปัจจุบันชาตินี้ก็ไม่ได้สร้างกรรมใหม่คือทำให้บริบูรณ์ในทาน ทำให้บริบูรณ์ในศีล และทำให้บริบูรณ์ในภาวนา เพราะอำนาจของมิจฉาทิฏฐิที่ตนสมาทานนั่นเอง

คนประเภทนี้ท่านจึงเรียกว่า **เป็นคนมืดมา แล้วก็มืดไป**

กรรมเก่ามืดมัว แต่กรรมใหม่ผ่องใส เป็นไฉน

คนบางคนเมื่อได้มนุษย์กำเนิดแล้ว ไปตกอยู่ในชาติตระกูลเข็ญใจ ไร้สมบัติพัสถาน เพราะอานุภาพของกรรมเก่า คือในชาติก่อนเมื่อเป็นมนุษย์ ไม่ทำให้บริบูรณ์ในทาน ไม่ทำให้บริบูรณ์ในศีล และไม่ทำให้บริบูรณ์ในภาวนา

แต่มาในปัจจุบันชาตินี้ ได้สร้างกรรมใหม่ คือทำให้บริบูรณ์ในทาน ทำให้บริบูรณ์ในศีล และทำให้บริบูรณ์ในภาวนา เพราะอำนาจของสัมมาทิฏฐิที่ตนสมาทานนั่นเอง

คนประเภทนี้ท่านจึงเรียกว่า **เป็นคนมืดมา แต่สว่างไป**

กรรมเก่าผ่องใส แต่กรรมใหม่มืดมัว เป็นไฉน

คนบางคนเมื่อได้มนุษย์กำเนิดแล้ว ไปตกอยู่ในชาติตระกูลดี มีสมบัติพัสถาน เพราะอานุภาพของกรรมเก่า คือในชาติก่อนเมื่อเป็นมนุษย์ ได้ทำให้บริบูรณ์ในทาน ได้ทำให้บริบูรณ์ในศีล และได้ทำให้บริบูรณ์ในภาวนา

แต่มาในปัจจุบันชาตินี้ ก็ไม่ได้สร้างกรรมใหม่ คือทำให้บริบูรณ์ในทาน ทำให้บริบูรณ์ในศีล และทำให้บริบูรณ์ในภาวนา เพราะอำนาจของมิจฉาทิฏฐิที่ตนสมาทานนั่นเอง

คนประเภทนี้ท่านจึงเรียกว่า **เป็นคนสว่างมา แต่มืดไป**

กรรมเก่า และกรรมใหม่ผ่องใส เป็นไฉน

คนบางคนเมื่อได้มนุษย์กำเนิดแล้ว ไปตกอยู่ในชาติตระกูลดี มีสมบัติพัสถาน เพราะอานุภาพของกรรมเก่า คือในชาติก่อนเมื่อเป็นมนุษย์ ได้ทำให้บริบูรณ์ในทาน ได้ทำให้บริบูรณ์ในศีล และได้ทำให้บริบูรณ์ในภาวนา

และมาในปัจจุบันชาตินี้ ก็ได้สร้างกรรมใหม่ คือทำให้บริบูรณ์ในทานทำให้บริบูรณ์ในศีล และทำให้บริบูรณ์ในภาวนา เพราะอำนาจของสัมมาทิฏฐิที่ตน สมาทานนั่นเอง

คนประเภทนี้ท่านจึงเรียกว่า **เป็นคนสว่างมา แล้วก็สว่างไป**

ชีวิตเกิดมาไปตามกรรม

ชีวิตได้เกิดมาใช้กรรมเก่าแล้ว ในปัจจุบันทำกรรมอันใดเอาไว้ เป็นกรรมดีก็ตาม เป็นกรรมชั่วก็ตาม หรือเป็นกุศลก็ตาม เป็นอกุศลก็ตาม ย่อมตามไปส่งผลให้ในอนาคตจริงแท้แน่นอน หรือบางโอกาสส่งผลให้เห็นทันตาในปัจจุบันนี้ทีเดียว

ลักษณะแห่งกรรมที่จะให้ผลก่อน และหลังมี ๔ ประการ คือ

๑. ครุกรรม คือ กรรมที่มีอานุภาพมาก

๒. อาสันนกรรม คือ กรรมที่ระลึกถึงในเวลาใกล้ตาย

๓. อาจิณณกรรม คือ กรรมที่ทำอยู่เนืองๆ

๔. กตัตตากรรม คือ กรรมที่ยังไม่ถึงความเป็นครุกรรม

อาสันนกรรม และอาจิณณกรรม ปรากฏอาการเพียง
เป็นสิ่งที่กระทำแล้วเท่านั้น

ก็กรรม ๔ ประการนี้ ครุกรรมที่มีอานุภาพมากจะให้ผลก่อน เมื่อใดที่ครุกรรมยังไม่ให้ผล หรือยังติดตามมาไม่ทัน เมื่อนั้นอสันนกรรมที่ระลึกถึงในเวลาใกล้ตายก็จะให้ผล เมื่อใดที่ระลึกถึงอาสันนกรรมไม่ได้ เมื่อนั้นอาจิณณกรรมที่กระทำอยู่เนือง ๆ ก็จะส่งผลให้ เมื่อใดอาจิณณกรรมไม่มี เมื่อนั้นกตัตตากรรมจึงจะส่งผลให้เป็นลำดับสุดท้าย

อีกนัยหนึ่ง เมื่อใดครุกรรมให้ผลเสร็จก่อนแล้ว เมื่อนั้นอาสันนกรรมจึงให้ผล เมื่อใดอาสันนกรรมให้ผลเสร็จแล้ว เมื่อนั้นอาจิณณกรรมจึงให้ผล เมื่อใดอาจิณณกรรมให้ผลเสร็จแล้ว เมื่อนั้นกตัตตากรรมก็จะให้ผลเป็นลำดับต่อไป

ท่านนักศึกษา นักปฏิบัติธรรมผู้เจริญทั้งหลาย

อัปปะมายุ มะนุสสานัง แปลว่า อายุ คือ ชีวิตความเป็นอยู่ของเหล่ามนุษย์นี้ เป็นอยู่น้อยนัก

อุปมาเปรียบด้วย **หยาดน้ำค้างบนยอดหญ้า** เมื่อเกิดขึ้นในเวลาเช้า ได้รับความร้อนจากแสงพระอาทิตย์ ก็จะระเหยแห้งไปในไม่ช้า

อุปมาเปรียบด้วย **ต่อมฟองน้ำ** เมื่อเกิดขึ้นลอยอยู่เหนือน้ำได้เพียงชั่วเวลาเดี๋ยวเดียว ก็แตกกระจายไป

อุปมาเปรียบด้วย **ลอยขีดบนพื้นน้ำ** เมื่อถูกบุรุษมีกำลัง ใช้ปลายนิ้วมือของเขา หรือใช้วัตถุอื่นขีดลงบนพื้นน้ำ ก็จะปรากฏลอยให้เห็น เพียงชั่วเวลาเดี๋ยวเดียว ก็จางหายไป

อายุ ขียะติ มัจจานัง แปลว่า อายุ คือ ชีวิตความเป็นอยู่ของสัตว์ทั้งหลาย ที่จะต้องตาย ย่อมสิ้นไปหมดไป

อุปมาเปรียบด้วย **ลำธารที่ไหลลงจากภูเขา** มีแต่จะไหลลงท่าเดียว ไม่มีวันไหลย้อนกลับ

อุปมาเปรียบด้วย **ก้อนเขพะ** ที่บ้วนทิ้งแล้ว ไม่อาจจะกลืนกลับคืนเข้าไปได้

อุปมาเปรียบด้วย ชิ้นเนื้อที่ถูกย่างไฟ มีแต่จะสุก เกรียม และไหม้ไปท่าเดียว

อุปมาเปรียบด้วย โคที่ถูกฆ่ามีแต่จะถูกจูงไปสู่ที่ฆ่าสถานเดียว บ่ายหน้าสู่หลักประหารโดยไม่ต้องสงสัย

อนึ่งเล่า ความไม่มีโรคทั้งปวง ในที่สุดแล้วก็ย่อมมีความเจ็บไข้เป็นปริโยสาน ความหนุ่มความสาวทั้งปวง ในที่สุดแล้วก็ย่อมมีความแก่เฒ่าเป็นปริโยสาน ชีวิตความเป็นอยู่ทั้งปวง ในที่สุดแล้วก็ย่อมมีความตายเป็นปริโยสาน

สัตวโลกทั้งหมดที่มีวิญญาณครอง และไม่มีวิญญาณครอง ต่างถูกชาติ...ความเกิดติดตาม ถูกชรา...ความแก่ไล่ตาม ถูกพยาธิ...ความเจ็บไข้ครอบงำ และในที่สุดก็ถูกมรณะ...ความตายทำลายล้าง

ฉะนั้น พระพุทธเจ้าพระองค์จึงตรัสไว้ว่า

ภูเขาใหญ่สูงจรดฟ้า กลิ้งบดสัตว์มาทั้งสี่ทิศโดยรอบ
ไม่ละเว้นผู้ใด แม้ฉันใด
ความแก่และความตาย ก็ฉันนั้น
ย่อมครอบงำสัตว์ทั้งหลาย คือกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร จัณฑาล

และปุกกุสะคนเทขยะ ไม่ละเว้นใคร ๆ บดขยี้หมดทั้งสิ้นในความแก่ และความตายนั้น ไม่มีสมรภูมิรบ สำหรับพลช้าง พลม้า พลรถ พลราบ และทั้ง ใคร ๆ ไม่สามารถเอาชนะได้ ด้วยการรบใช้เวทมนต์ หรือด้วยการให้ทรัพย์ติดสินบน

โลโภ โทโส จ โมโห จ
ปุริสํ ปาปเจตสํ
หึสนฺติ อตฺตสมฺภูตา
ตจสารํว สมฺผลํ

โลภะ โทสะ โมหะ เกิดจากตัวเรา
ย่อมเบียดเบียนผู้มีใจชั่ว
เหมือนขุยไผ่ฆ่าต้นไผ่ ฉะนั้น

(พุทฺธ. ขุ. อิติ. ๒๕/๒๖๔)

พระพุทธมงคลรัตนนิมิต
พระประธานสำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้ว
ต.ปากช่อง อ.จอมบึง จ.ราชบุรี

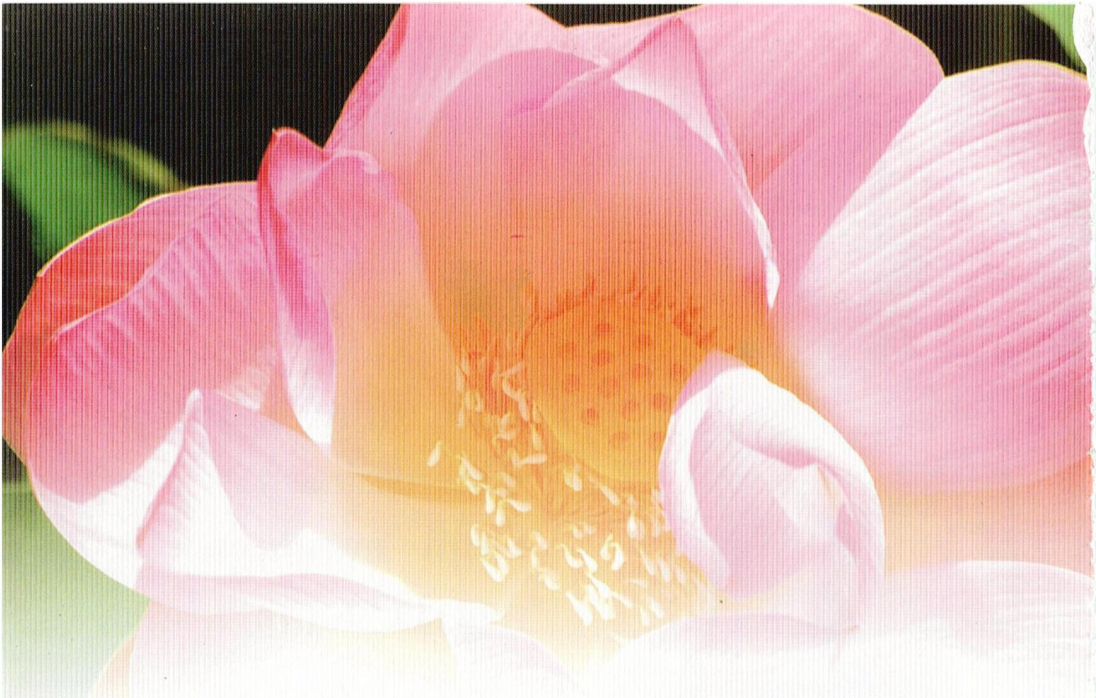

สังสารวัฏ ทะเลแห่งชีวิต

ในการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลนั้น แน่นอนว่าจะต้องประสบพบกับปัญหาอุปสรรคขวากหนามความขัดข้องต่าง ๆมากมาย การที่จะฟันฝ่านำพาชีวิตให้ข้ามพ้นจากโอฆะ คือ ห้วงน้ำใหญ่หรือทะเลแห่งชีวิตให้ถึงฝั่งได้นั้น จึงไม่ใช่เรื่องที่ทำได้ง่ายเลย เพราะกิเลสอันเป็นดุจกระแสน้ำหลากไหล ท่วมทับใจสัตว์ ซึ่งท่านเปรียบประดุจทะเลมหาสมุทรอันกว้างใหญ่ไพศาลหาฝั่งไม่เจอนั้นเป็นอุปสรรคอย่างสำคัญที่คอยขัดขวางพัดพาเอาชีวิตของมนุษย์ให้จม หรือให้ตกต่ำดำดิ่งอยู่ในวังวนนี้ กล่าวคือ สัตว์ทั้งหลายทุกรูปทุกนามต้องเที่ยวเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพภูมิต่าง ๆ ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตอย่างไม่มีวันสิ้นสุดประดุจห้วงน้ำใหญ่ คือ ทะเลแห่งชีวิตที่หาฝั่งไม่เจอเพราะต้องเวียนว่ายตายเกิดไม่มีที่สิ้นสุดนี้แหละ ท่านจึงเรียกว่า **สังสารวัฏ** (วัฏสงสาร ก็ใช้)

การเป็นไปอยู่ หรือกระบวนการแห่งความเป็นไปของสังสารวัฏนั้น เป็นไปตามหลักความจริงตามธรรมชาติ คือ ปรากฏขึ้นด้วยเหตุปัจจัยที่มีการอิงอาศัยกัน และดับไปด้วยเหตุปัจจัยเหมือนกัน กล่าวคือ ความเป็นไปอยู่ของสังสารวัฏนี้ ตั้งอยู่บนหลักของ **อิทัปปัจจยตา** (กระบวนธรรมแห่งเหตุปัจจัยที่ว่า เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิด สิ่งนี้จึงเกิดฯลฯ) ซึ่งแสดงให้เห็น ถึงกระบวนการเกิด การดำเนินไป และการดับของชีวิต ที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องและอิงอาศัยกัน

ความเป็นไปของสังสารวัฏ มีองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ อย่าง คือ กิเลส กรรม และวิบาก กิเลสเป็นเหตุให้เกิดการทำกรรม เมื่อทำกรรมแล้วก็ก่อให้เกิดวิบาก คือ ผลของการกระทำตามมา วิบากก็เป็นเหตุให้เกิดกิเลสใหม่ต่อไปอีก ด้วยสภาวะที่หมุนเวียนสัมพันธ์กัน อิงอาศัยกันด้วยความเป็นทั้งเหตุและผลของกันและกัน เป็นอยู่อย่างนี้ไม่มีวันสิ้นสุด ท่านจึงเปรียบสังสารวัฏว่าเป็นประดุจห้วงน้ำใหญ่ คือ ทะเลแห่งสงสารของชีวิต ที่ยากจะข้ามพ้นได้

มีคำอธิบายเพิ่มเติมอีกว่า **กิเลส** หมายถึง อวิชชา (ความเขลา) ตัณหา (ความอยาก) และอุปาทาน (ความยึดมั่น) นั้น มีติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด สะสมสืบเนื่องมาตั้งแต่อดีตชาติ ดังนั้น เมื่อว่าตามหลัก มนุษย์จึงมีกิเลสติดตัวมาตั้งแต่เกิด

เมื่อมนุษย์มีกิเลสติดตัวมาตั้งแต่เกิด การกระทำทุกอย่างทั้งดีและชั่วที่ประกอบด้วยเจตนาจึงจัดเป็นกรรม เพราะเป็นการกระทำที่มีกิเลสเข้าไปเกี่ยวข้อง หรือเป็นการกระทำที่เกิดจากแรงผลักดันของกิเลสที่สะสมสืบเนื่องมาแต่อดีตชาติ

การกระทำที่ประกอบไปด้วยเจตนา คือ มีความตั้งใจ หรือจงใจนั้น ก็คือ สังขารนั่นเอง เพราะเป็นตัวปรุงแต่งให้มีองค์ธรรมอื่น ๆ เกิดร่วมด้วย ได้แก่ วิญญาณ นาม รูป สฬายตนะ ผัสสะ และเวทนา

หมายความว่าทุกครั้งที่มนุษย์ทำกรรมย่อมทำโดยมีองค์ประกอบร่วมเป็นกระบวนการต่าง ๆ ได้แก่ มีวิญญาณ คือ ความรับรู้เกิดขึ้น มีนามธรรม คือ ความคิดดีหรือชั่วเกิดขึ้น มีรูปธรรม คือ พฤติกรรมทางกาย ทางวาจา ที่เป็นตัวแสดงออกมาเกิดขึ้น มีความรับรู้ผ่านแดนติดต่อ (สฬายตนะ) คือ อายตนะ ๖ เกิดขึ้น มีการกระทบถูกต้อง (ผัสสะ) ระหว่างความรับรู้ภายในกับอารมณ์คือ สิ่งเร้าภายนอกเกิดขึ้น และมีความรู้สึกเป็นสุข เป็นทุกข์ (เวทนา) หรือความ รู้สึกกลาง ๆ เกิดขึ้น องค์ประกอบร่วมต่าง ๆ เหล่านี้ จะเกิดขึ้นร่วมกันกับเจตนา ทำให้การกระทำสำเร็จเป็น **กรรม**

สัตว์โลกทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์เดรัจฉาน ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏอย่างนี้ ไม่ว่าจะเกิดขึ้นครั้งใด ก็ต้องตายลงไปครั้งนั้น วนเวียนอยู่อย่างนี้ ไม่มีวันหยุดยั้งนับครั้งไม่ถ้วน พระพุทธองค์ได้ตรัสแสดงเปรียบเทียบถึงปริมาณน้ำตาของมนุษย์ที่เกิดจากความพลัดพราก ความเสื่อม ความโศก ความทุกข์ เพราะการเวียนว่ายตายเกิดอย่างไม่รู้จักจบจักสิ้น กับปริมาณของน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ไว้ ใน สังยุตตนิกาย นิทานวรรค อนมตัคคสังยุตต์ ว่า

"ภิกษุทั้งหลาย วัฏสงสารนี้ กำหนดที่สุดและเบื้องต้นมิได้ เมื่อสัตว์ทั้งหลายถูกอวิชชาเป็นที่กางกั้น ถูกตัณหาผูกพันเข้าไว้ ก็ย่อมจะท่องเที่ยวไป ๆมา ๆ อยู่ โดยที่สุดและเบื้องต้นไม่ปรากฏเลย

วัฏสงสารนี้ กำหนดที่สุดและเบื้องต้นมิได้ ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนี้เป็นไฉน คือ น้ำตาที่หลั่งไหลออกจากตาของท่านทั้งหลาย ผู้ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ร้องไห้คร่ำครวญอยู่ เพราะประสบสิ่งที่ไม่พอใจ เพราะพลัดพรากจากสิ่งที่พอใจ โดยกาลนานนี้ กับน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ สิ่งไหนมากกว่ากัน

ถูกแล้วน้ำตาที่หลั่งไหลออกจากตาของท่านทั้งหลายผู้ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ร้องไห้คร่ำครวญอยู่ เพราะประสบสิ่งที่ไม่พอใจ เพราะพลัดพรากจากสิ่งที่พอใจโดยกาลนานนี่แหละ มากกว่าน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ เป็นไหน ๆ

ข้อนั้นเป็นอย่างไร? ท่านทั้งหลายได้ประสบกับมรณกรรมของมารดาบิดา พี่สาวน้องสาว บุตรธิดา ญาติมิตรตลอดกาลนาน พวกท่านได้ประสบกับความเสื่อมแห่งโภคะมาตลอดกาลนาน ได้ประสบกับความเสื่อมเพราะโรคภัยไข้เจ็บมาตลอดกาลนาน น้ำตาที่หลั่งไหลออกจากตาของพวกท่านที่ประสบมรณกรรมของมารดาบิดา พี่สาวน้องสาว ฯลฯ และการร้องไห้คร่ำครวญเพราะประสบสิ่งไม่พอใจ เพราะพลัด

พรากจากสิ่งที่พอใจอยู่นั้น มีปริมาณมากกว่าน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔

ส่วนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ นั้น มีปริมาณไม่มากกว่าน้ำตาของท่านทั้งหลายเลย เพราะว่า วัฏสงสารนี้ กำหนดที่สุดและเบื้องต้นมิได้ ในเมื่อเหล่าสัตว์ถูกอวิชชาเป็นเครื่องกางกั้น ถูกตัณหาผูกพันเข้าไว้ ก็ย่อมจะท่องเที่ยวไป ๆมา ๆ อยู่ โดยที่สุดและเบื้องต้น ย่อมไม่ปรากฏเลย

ภิกษุทั้งหลาย ก็เหตุเพียงเท่านี้ ย่อมเป็นการเพียงพอทีเดียวเพื่อจะเบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวง ย่อมเพียงพอเพื่อจะคลายความกำหนัดย่อมเพียงพอเพื่อจะหลุดพ้นได้ ดังนี้"

(มหาสมุทรทั้ง ๔ ในปัจจุบันประกอบไปด้วย มหาสมุทรแปซิฟิก มหาสมุทรแอตแลนติก มหาสมุทรอินเดีย และมหาสมุทรอาร์กติก)

จากพระพุทธพจน์นี้ทำให้ทราบว่า สังสารวัฏหรือวัฏสงสารนี้ยาวนานมาก กำหนดหาเบื้องต้นและที่สุดมิได้เลย ตราบใดที่ยังไม่เข้าถึงพระนิพพาน มนุษย์ก็ยังต้องประสบกับความทุกข์เพราะการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏนี้อยู่ร่ำไป เพราะการท่องเที่ยวไปตามกระบวนการแห่งสังสารวัฏนั้น ก็คือ การตั้งอยู่บนกองแห่งทุกข์นั่นเอง

การเกิดใหม่ และความตายในทัศนะของพระพุทธศาสนา

การที่ชีวิตแต่ละชีวิตมีการสืบต่อ คือ ตายแล้วเกิดใหม่ไม่มีที่สิ้นสุด ตราบเท่าที่ยังมีกิเลส กรรม วิบากอยู่ มนุษย์สามารถไปเกิดเป็นเทวดา สัตว์นรก เปรต สัตว์เดรัจฉาน แล้วก็กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ได้อีก วนเวียนไปมาอยู่อย่างนี้ ท่านจึงเรียกว่า การท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏ สำนวนไทยเราใช้คำว่า การเวียนว่ายตายเกิด

ทีนี้การเกิดใหม่ตามความหมายทางพระพุทธศาสนา ก็คือ การที่จิตซึ่งไม่ใช่จิตดวงเดิมและไม่ใช่ดวงใหม่ แต่อาศัยของเก่าเกิดขึ้นใหม่ โดยจิตดวงใหม่รับเอาคุณสมบัติของดวงเก่าไว้ อุปมาเหมือนต้นมะม่วงกับเมล็ดมะม่วงฉะนั้น คือ ต้นมะม่วงเมื่อออกผล กระทั่งผลสุกงอมจนเนื้อในหมดไปเหลือแต่เมล็ด เมื่อเมล็ดนั้นมีเหตุปัจจัยที่เหมาะสม เช่น ได้น้ำ ดิน อุณหภูมิที่พอเหมาะก็งอกขึ้นมาใหม่แต่มะม่วงนั้นก็ไม่ถือว่าเป็นต้นเก่าฉันใด การเกิด การสืบภพสืบชาติและการสั่งสมกรรมต่าง ๆ ก็เป็นไปโดยนัยนี้เช่นกัน

การเกิดหรือการเกิดใหม่ จัดว่าเป็นทุกข์ เพราะเป็นความวนเวียนไม่รู้จักจบจักสิ้น เพราะเราไม่สามารถจะเกิดโดยไม่พ่วงเอาความทุกข์ต่าง ๆ ติดตัวมาด้วยได้ ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความพลัดพราก ตลอดถึงความทุกข์กายทุกข์ใจทั้งหลายทั้งปวง ล้วนมีได้เพราะการเกิดทั้งสิ้น

ดังนั้น การเกิดจึงเป็นประตูนำไปสู่ความทุกข์ บัณฑิตหรือผู้มีปัญญาจึงกลัวการเกิด ไม่ได้กลัวการตาย เพราะการเกิดนั้นเองเป็นเหตุให้ต้องตาย ถ้าไม่มีการเกิดอย่างเดียวก็ไม่ต้องมีการตายและสุดท้ายก็ไม่ต้องมีทุกข์

(ในระดับของปรมัตถสัจจะ ท่านอธิบายการเกิดไว้ว่า ความรู้สึกว่า ตัวเรา ของเรา เกิดขึ้นมาครั้งหนึ่ง ท่านเรียกว่า ชาติหนึ่ง ซึ่งหมายถึง การเกิดขึ้นของอุปาทานขันธ์ ๕ แต่ละครั้งนั่นเอง)

เมื่อพิจารณาถึงสังสารวัฏของมนุษย์ตามธรรมชาติ (วงจรชีวิต) เราจะพบว่า ชีวิตมนุษย์มีการเกิดเป็นจุดเริ่มต้นและมีความตายเป็นจุดสิ้นสุด ความตายเป็นเรื่องจริงตามธรรมดาของชีวิต เพราะทุกชีวิตเมื่อกล่าวโดยสรุปก็คือ การเดินทางไปสู่ความตายทั้งสิ้น

พระพุทธศาสนาเน้นย้ำให้รู้เท่าทันความเป็นจริงของชีวิตว่าชีวิตนี้ตกอยู่ภายใต้กฎของธรรมชาติ มีความเป็นไปตามธรรมดาว่า เมื่อมีการเริ่มต้นก็ต้องมีการสิ้นสุด การเกิด คือการเริ่มต้น การตาย คือ การสิ้นสุด

ของชีวิตที่เกิดแล้วนั้น ดังนั้น เมื่อเกิดแล้วก็ต้องตาย เพราะความตายเป็นคติธรรมดาแห่งชีวิต นี้คือหลักของอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เมื่อธรรมชาติทำหน้าที่ ทุกชีวิตจะต้องเป็นอย่างนี้ ไม่มีใครพ้นหรือหนีพ้นไปได้

ทีนี้ในระดับของการปฏิบัติ ท่านก็ให้พิจารณาให้ลึกซึ้งลงไป เพื่อให้หยั่งรู้ถึงสภาวะของชีวิตต่อไปอีกว่า ชีวิตของเรานี้ มันเป็นสังขาร เพราะมีองค์ประกอบหลายอย่างมาประชุมกันขึ้น (ธาตุ ๔ ขันธ์ ๕) เกิดจากเหตุปัจจัยต่าง ๆ ปรุงแต่งขึ้นมา เมื่อเป็นของปรุงแต่งมันจึงไม่เที่ยง เกิดขึ้น ตั้งอยู่ แล้วก็ดับไป ไม่ใช่แต่ชีวิตที่มองเห็นเป็นตัวเป็นตนเท่านั้น แม้แต่องค์ประกอบต่าง ๆ ทุกส่วนของชีวิต ตลอดถึงสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ต่างก็ตกอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติแห่งความไม่เที่ยงนี้คือ ทั้งหมดล้วนเป็นไปตามเหตุปัจจัยทั้งสิ้น

แต่พึงทราบด้วยว่า ความตายในทัศนะของพระพุทธศาสนา ไม่ใช่จุดสิ้นสุดของชีวิตอย่างแท้จริง เป็นเพียงการสิ้นสุดของชีวิตที่เกิดในแต่ละภพแต่ละชาติเท่านั้น เพราะยังไม่หมดเวรหมดกรรม (ยังมีกิเลส กรรม และวิบากอยู่) และที่สำคัญคือ ยังไม่หมดทุกข์ เมื่อความตายไม่ใช่ที่สิ้นสุดแห่งชีวิต และไม่ใช่ที่สิ้นสุดแห่งทุกข์ ความตายจึงเป็นเพียงสภาวะหรือปรากฏการณ์ตามธรรมชาติอย่างหนึ่งของชีวิต เพราะมนุษย์เมื่อตายแล้วยังต้องท่องเที่ยวไปมาในสังสารวัฏมีการเวียนว่ายตายเกิด การสืบต่ออย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ดังนั้น ความตายในทัศนะของพระพุทธศาสนา จึงเป็นเพียงสภาวธรรมอย่างหนึ่ง ที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ กันไป เช่น จุติ (ภาวะที่เคลื่อน หรือความทำลายไป) ทำกาละ (ความแตกดับแห่งขันธ์) มฤตยู (ความทิ้งซากศพไว้) เป็นต้น สภาวะเหล่านี้ทั้งหมด หมายถึง การที่ร่างกายของมนุษย์สิ้นลมหายใจ นอนแน่นิ่งไม่เคลื่อนไหว ซึ่งเกิดขึ้นกับมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายทุกรูปทุกนาม จึงกล่าวได้ว่า ชีวิตของมนุษย์และสัตว์โลกทั้งหลายย่อมเดินไปสู่จุดหมายปลายทางอย่างเดียวกัน คือ ความตาย

การดำเนินชีวิตถูก คือ
การมีประโยชน์สุขเป็นจุดหมาย

ทีนี้เมื่อถามว่า ชีวิตเกิดมาทำไม? ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา กล่าวถึงชีวิตที่เกิดมาแล้วว่าอย่างไร? บางทีเราก็ตอบไม่ได้ ถึงตอบได้คำตอบก็ไม่ตรงกันอีก เช่นตอบว่า เกิดมาใช้กรรมบ้าง เกิดมาใช้หนี้บ้าง เกิดมาเพื่อทำความดีบ้างฯลฯ ซึ่งก็ถูกเหมือนกัน แต่ยังไม่ครอบคลุม

ความจริงตอนเราเกิดนั้น เราปฏิเสธไม่ได้เลยว่า เราไม่ได้ตั้งจุดหมายเอาไว้ อย่าว่าแต่ตั้งจุดหมายเลย แม้แต่ตอนเกิดเราก็ไม่รู้ตัวด้วยซ้ำ ดังนั้น จึงไม่แปลกอะไรที่จะตอบไม่ได้ว่าเกิดมาทำไม ซึ่งตรงนี้ยังไม่ใช่สาระสำคัญ

แต่เมื่อชีวิตเกิดมาแล้วและกำลังดำเนินอยู่ เราต้องมีจุดหมายและต้องดำเนินไปให้ถึงจุดหมายอย่างใดอย่างหนึ่งให้ได้ ตรงนี้ต่างหากคือสาระสำคัญ

พระพุทธศาสนาให้หลักไว้ว่าชีวิตที่เกิดมาแล้วจะต้องมีจุดหมาย คือ มีสิ่งที่จะต้องทำ ชีวิตจึงจะมีคุณค่ามีความดีงาม มีความสุข เรียกว่า ชีวิตที่สมบูรณ์ และสิ่งที่ควรเป็นจุดหมายแห่งชีวิตของเราก็คือ ประโยชน์และความสุข เรียกสั้น ๆ ว่า ประโยชน์สุข ชีวิตที่ประกอบไปด้วยประโยชน์สุขในระดับต่าง ๆ นี่แหละเป็นจุดหมายของชีวิต ตามคติของพระพุทธศาสนา

จุดหมายของชีวิตในพระพุทธศาสนา มีตั้งแต่จุดหมายที่เป็นประโยชน์สุขในระดับต้นสำหรับคนทั่วไปเรียกว่า ทิฏฐธัมมิกัตถะ ประโยชน์สุขระดับกลาง เรียกว่า สัมปรายิกัตถะ และประโยชน์สุขสูงสุด เรียกว่า ปรมัตถะ หมายถึง พระนิพพาน ประโยชน์สุขทั้ง ๓ นี้ ใช้เป็นเกณฑ์วัดความเจริญในการดำเนินชีวิต

มีคำอธิบายเพิ่มเติมว่า พระนิพพานหรือการดับทุกข์ เป็นจุดหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาก็จริง แต่ก็มิได้หมายความว่า พระพุทธศาสนามีความมุ่งหวังที่จะให้มนุษย์ทุกคนมุ่งสู่พระนิพพาน หรือทุกคนต้องตั้งเป้าหมายว่าพระนิพพานเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิตของทุกคนแต่อย่างใด ตรงนี้ชาวพุทธเราต้องเข้าใจให้ถูกต้อง เพราะถ้าเข้าใจไม่ถูกต้อง เราจะเห็นว่าเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาคือพระนิพพานนั้น เป็นเป้าหมายที่ห่างไกลหรือไม่สัมพันธ์กับชีวิตในปัจจุบันของเราเลย

ความจริงพระพุทธศาสนาแสดงหลักการไว้ว่า พระนิพพานเป็นจุดหมายสูงสุดสำหรับผู้ที่มุ่งมั่นต้องการหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดเท่านั้น เพราะการเวียนว่ายตายเกิดตามทัศนะของพระพุทธศาสนา มันเป็นทุกข์ ผู้ที่มีปัญญารู้ได้ว่าการเวียนว่ายตายเกิดมันเป็นทุกข์จึงต้องมีพระนิพพานเป็นจุดหมาย เพราะพระนิพพานเป็นสภาวะที่พ้นจากทุกข์หรือดับทุกข์ได้อย่างสิ้นเชิงนั่นเอง

นอกจากนี้ พระพุทธศาสนายังแสดงทัศนะเพิ่มเติมอีกว่า ชีวิตในปัจจุบันมีสภาวะที่สัมพันธ์กันกับพระนิพพานมากที่สุด ไม่ใช่ห่างไกลหรือไม่สัมพันธ์อะไรกันเลย เพราะเมื่อมนุษย์ยังถูกพันธนาการอยู่ด้วยกิเลสตัณหา หรือยังมีการยึดมั่นถือมั่นอยู่ตราบใด ชีวิตย่อมจะต้องหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงไปในห้วงแห่งสังสารวัฏ ตามอำนาจของแรงกรรมที่ตนกระทำไว้แล้วตราบนั้น

ต่อเมื่อมนุษย์สามารถขจัดกิเลสตัณหา (กิเลส กรรม วิบาก) ได้แล้ว กรรมก็หมดโอกาสที่จะให้ผล กรรมกลายเป็นสภาพที่ไร้พลังที่จะกำหนดชีวิตให้เวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิต่าง ๆ ได้อีก ผู้ดับกรรมได้เช่นนี้จึงได้ชื่อว่า ผู้เข้าสู่กระแสแห่งการดับ คือ พระนิพพาน

ดังนั้น พระนิพพาน หรือสภาวะของการดับไปแห่งกองทุกข์จึงไม่ได้เป็นสภาวะที่แยกออกไปต่างหากจากชีวิตในปัจจุบัน เพราะชีวิตกับพระนิพพานเป็นสภาวะสัมพันธ์กันที่ไม่อาจจะแยกออกได้ ท่านจึงกล่าวว่า

การที่จะแสวงหาพระนิพพานนั้น ก็ต้องแสวงหาในชีวิตปัจจุบันนี้แหละ จะกระทำความปรารถนาพระนิพพาน ก็ต้องกระทำในชีวิตปัจจุบันนี้แหละ เพราะชีวิตปัจจุบันและพระนิพพานเป็นสภาวะที่สัมพันธ์กัน

ส่วนผู้ที่ยังปรารถนาความสุขที่เรียกว่า สุคติ ได้แก่ มนุษย์สมบัติบ้าง สวรรค์สมบัติบ้าง เป็นต้น ก็สามารถที่จะประพฤติปฏิบัติหรือดำรงตนตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา เพื่อบรรลุประโยชน์หรือคุณค่าที่เป็นจุดหมายของชีวิตในระดับต่าง ๆ กันได้ซึ่งพระพุทธศาสนาเรียกว่า อัตถะ (ประโยชน์หรือคุณค่า) และได้จัดแบ่งประโยชน์สุขที่เป็นจุดหมายของชีวิตไว้ ๓ ระดับ คือ

ก. ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ คือประโยชน์สุขในปัจจุบัน เป็นประโยชน์หรือคุณค่าที่เป็นจุดหมายของชีวิตในปัจจุบันหรือประโยชน์ขั้นตาเห็น (หมายความว่า เป็นประโยชน์ที่สามารถเห็นได้ด้วยตา เพราะท่านเน้นด้านวัตถุหรือรูปธรรมนั่นเอง) เป็นการแสดงหลักการเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตด้านเศรษฐกิจ จริยธรรม และความสัมพันธ์ของคนในสังคม มี ๔ ประการ คือ

๑. อุฏฐานสัมปทา ความขยันในการประกอบสัมมาชีพ
๒. อารักขสัมปทา การรู้จักเก็บรักษาทรัพย์สินที่หามาได้ไว้
๓. กัลยาณมิตตา การรู้จักเลือกคบแต่คนดี
๔. สมชีวิตา การใช้จ่ายทรัพย์เลี้ยงชีพอย่างรู้คุณค่า การเป็นอยู่อย่างพอเพียง

ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์นี้ เป็นพื้นฐานที่มั่นคงในระดับแรก ซึ่งเป็นจุดหมายของชีวิตที่ทุกคนควรทำให้เกิดให้มีให้ได้ เพราะถ้าใครขาดความสมบูรณ์ของประโยชน์ในระดับต้นนี้แล้ว การดำเนินชีวิตหรือการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้จะเต็มไปด้วยความทุกข์ยากลำบาก และที่สำคัญ คือ จะไม่สามารถก้าวไปสู่ประโยชน์สุขหรือจุดหมายในระดับที่สูงไปกว่านี้ได้อีก

ข. สัมปรายิกัตถประโยชน์ คือประโยชน์สุขในเบื้องหน้า (หมายถึงการมุ่งประโยชน์ในภพหน้าต่อไป) เป็นประโยชน์หรือคุณค่าที่เป็น

จุดหมายของชีวิตในอนาคตเลยไปจากตามองเห็น เพราะท่านเน้นด้านนามธรรม เป็นการแสดงหลักการที่มีความเชื่อมโยงกันระหว่างจุดหมายของชีวิตในปัจจุบันกับจุดหมายของชีวิตในอนาคตว่า เมื่อการดำรงชีวิตอยู่ในปัจจุบันมั่นคงดีงามแล้ว ในอนาคตก็ย่อมแน่ใจได้ว่า มีความมั่นคงดีงามตามไปด้วย พระพุทธองค์จึงได้ตรัสแสดงหลักธรรมเพื่อการบรรลุถึงสัมปรายิกัตถประโยชน์ไว้ ๔ ประการ คือ

๑. สัทธาสัมปทา ความเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยความเชื่อที่ถูกต้อง
๒. สีลสัมปทา ความเป็นผู้มีศีลบริบูรณ์มีกายวาจาเรียบร้อยดีไม่มีโทษ
๓. จาคสัมปทา ความเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยการบริจาค คือความรู้จักเสียสละประโยชน์สุขส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่น
๔. ปัญญาสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยปัญญา คือความรู้จักบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์และมิใช่ประโยชน์ เป็นต้น

(ในทางพระพุทธศาสนาถือว่า บุคคลที่จะได้ชื่อว่า เป็นบัณฑิตหรือเป็นผู้มีปัญญา หรือเป็นผู้มีการศึกษาในทางพระพุทธศาสนา จะต้องมีชีวิตที่บรรลุจุดหมาย คือประโยชน์สุขอย่างน้อยถึงระดับที่สอง คือสัมปรายิกัตถประโยชน์นี้เท่านั้น)

ค. ปรมัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์อย่างยิ่ง เป็นประโยชน์หรือคุณค่าที่เป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิต ท่านหมายถึง พระนิพพาน

แม้จะมีหลักธรรมสำหรับประพฤติปฏิบัติเพื่อบรรลุประโยชน์หรือคุณค่าที่เป็นจุดหมายของชีวิตในปัจจุบันและอนาคตแล้วก็ตาม แต่พระพุทธองค์ทรงเตือนว่ายังไม่สมบูรณ์ เพราะประโยชน์สุขทั้งสองระดับนี้ยังเป็นความสุขที่ต้องอิงอาศัยสิ่งใดสิ่งหนึ่ง กล่าวคือ ในระดับที่หนึ่ง ความสุขของเรายังต้องอิงอาศัยวัตถุ หรือขึ้นอยู่สิ่งอื่น

ส่วนในระดับที่สอง ความสุขของเรายังต้องอิงอาศัยความดีงามและคุณธรรมของตัวเราเอง เวลาเราทำดีมีคนนิยมยกย่องสรรเสริญก็มีความสุข แต่พอทำดีแล้วมีคนตำหนิติเตียน มองไม่เห็นความดี ความสุข

มันก็จืดจางเสื่อมสลายกลายเป็นทุกข์ไป มันจึงยังไม่ใช่ความสุขที่แท้จริง เพราะความสุขที่แท้จริงต้องเป็นอิสระไม่อิงอาศัยสิ่งใด ภาวะแห่งความสุขที่ไม่อิงอาศัยสิ่งใด เพราะสามารถดับทุกข์ได้อย่างสิ้นเชิงนี้ พระพุทธเจ้าตรัสเรียกว่า นิโรธ ในอริยสัจ ๔ และตรัสเรียกว่า นิพพาน ในฐานะเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิตในพระธรรมวินัยของพระองค์ หรือจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนานั่นเอง

บัดนี้เราได้ใช้ชีวิตเดินทางกันมาพอสมควรแล้ว เราต้องรู้จักสำรวจตัวเราว่า ภารกิจที่เราจะต้องปฏิบัติรับผิดชอบ ประกอบด้วยประโยชน์เราได้ทำเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้วหรือยัง ถ้ายังเมื่อถึงเวลากลับก็จะกลับมือเปล่า การเดินทางมาก็จะเหนื่อยเปล่าแถมยังเสียเวลาอีกด้วย เท่ากับการเดินทางขาดทุน เมื่อไม่มีทุนหรือเสบียงที่จะใช้ในการเดินทางต่อไป เราก็ไม่สามารถเดินทางต่อไปได้

ดังนั้น เราจึงต้องเร่งรีบหาหนทางเพิ่มพูนตั้งทุน คือ บุญกุศลเพื่อเป็นเสบียงสำหรับการเดินทางด้วยความไม่ประมาท และต้องตระหนักอยู่เสมอว่า ชีวิตของมนุษย์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ธรรมชาติให้มาและที่สำคัญคือให้มาในลักษณะของการให้ยืม เมื่อถึงเวลาเราต้องคืนกลับธรรมชาติทั้งหมด ไม่สามารถต่อรองหรืออ้างได้ว่า เป็นตัวเรา ของเราได้ เพราะชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ จึงต้องตกอยู่ภายใต้กฎของธรรมชาติที่เรียกว่า พระไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ทุกสรรพสิ่งต้องเป็นอย่างนี้เสมอกันหมดไม่มียกเว้น เพราะเป็นกำหนดอันแน่นอนตามธรรมชาติ จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ธรรมนิยาม หมายถึง ความจริงที่มีอยู่ หรือดำรงอยู่ตามธรรมดาของมัน นั่นเอง

มาวมญฺเญถ ปุญฺญสฺส
น มตฺตํ อาคมิสฺสติ
อุทพินฺทุนิปาเตน
อุทกุมฺโภปิ ปูรติ
อาปูรติ ธีโร บุญฺญสฺส
โถกํ โถกํปิ อาจินํ

ไม่ควรดูหมิ่นต่อบุญว่ามีประมาณ
น้อยจักไม่มีมาถึง
แม้หม้อน้ำย่อมเต็มได้ด้วยหยาด
น้ำที่ตกลงมาฉันใด
ผู้มีปัญญาสั่งสมบุญแม้ทีละน้อย ๆ
ย่อมเต็มได้ด้วยบุญ ฉันนั้น

(พุทฺธ. ขุ. ธ. ๒๕/๓๑)

พระพุทธมงคลรัตนนิมิต
พระประธานสำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้ว
ต.ปากช่อง อ.จอมบึง จ.ราชบุรี

เราต้องสร้างเหตุ ผลถึงมี

พระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นแสงสว่างให้กับมวลมนุษย์ คำสั่งสอนของท่าน มีเหตุ มีผล ถูกต้อง เป็นสัจจธรรม

เราได้เกิดมาเป็นมนุษย์ เป็นลาภอันประเสริฐ เกิดมาพบพระพุทธศาสนา ชีวิต คือ การเดินทาง ท่านทรงสั่งสอนให้เราสร้างคุณธรรม ให้มีหลัก มีที่พึ่ง มีเกราะคุ้มครองรักษาชีวิต ทำชีวิตให้มีแก่นสาร เราต้องสร้างบุญกุศล คุณงามความดีให้เป็นบารมี เป็นอาวุธต่อสู้กับพญามาร เพราะเป็นบาปอกุศลที่อยู่ในใจเรา

พระกับมารอยู่ด้วยกัน เราจะเดินตามพระ เราต้องมีอาวุธต่อสู้กับมาร มารนอก มารใน **"มารนอกเป็นรูปธรรม เป็นภาพลวงตา มารในเป็นนามธรรม มายาที่ลวงใจ"** ในโลกมีคน ๒ จำพวก พวกมารกับพวกพระ

พระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านได้สร้างบุญบารมี ต่อสู้ชนะมารมาแล้ว ท่านได้นำคำสั่งสอน บอกทางเดินให้กับชีวิตแก่มวลมนุษย์ ที่เราได้เกิดมาพบเห็นสิ่งอะไรรอบตัวเรา ที่ไม่สบายหูสบายตา ไม่น่าพอใจ ทำให้ตกระกำลำบาก มีแต่ความสับสนวุ่นวาย มีแต่ความทุกข์ทรมานจิตใจ บางครั้งไม่อยากจะมีชีวิตอยู่ เราจะต้องมาตรวจสอบพิจารณาดูตัวเองว่า **เราขาด บุญบารมีอะไรมา** จึงได้เจอปัญหาอย่างนี้

บุญบารมี มีอะไรบ้าง?

บุญบารมี ก็คือ สิ่งที่จะทำให้ชีวิตประสบความสำเร็จทุกด้านไปถึงที่สุดแห่งทุกข์ เราต้องตรวจสอบตัวเราว่าได้บกพร่องอะไรบ้าง ก็แสดงว่าเราขาดบุญบารมี

บารมี มี ๓ ระดับ ๆ ละ ๑๐ อย่าง ระดับที่หนึ่ง สอง สาม บารมี ๑๐ ทัศ ๒๐ ทัศ ๓๐ ทัศ ตามลำดับ

เราจะต้องตั้งเจตนาสร้างบุญบารมีเรื่อยไปในทุกภพทุกชาติ เราถึงจะชนะมารได้ บารมี มีอยู่ ๑๐ อย่าง ใน ๑๐ อย่างนั้น ถ้าเราได้สร้างบุญบารมีชีวิตจะสมบูรณ์ไปตามระดับ ถ้าเรายังไม่มี เราต้องสร้างให้เป็นพื้นฐานให้เกิดมีขึ้นเป็นนิสัย ถ้าได้สร้างต่อเนื่องก็จะเป็นบารมี

๑. ทานบารมี
๒. สีลบารมี
๓. เนกขัมมบารมี
๔. ปัญญาบารมี
๕. วิริยบารมี
๖. ขันติบารมี
๗. สัจจบารมี
๘. อธิษฐานบารมี
๙. เมตตาบารมี
๑๐. อุเบกขาบารมี

๑. ทานบารมี

เช่น เราได้พบเห็นคนที่อุดมสมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์สมบัติ ท่านนั้นจะต้องได้สร้างทานบารมีมาแล้วในอดีตปัจจุบันถ้าท่านได้สร้างต่อไปท่านก็จะมีต่อไปอีก ถ้าเรามีเหลือกินเหลือใช้ไม่คิดให้ แสดงว่าเราไม่คิดสร้างทานบารมี

ของเก่าก็จะหมดไป เราก็จะลำบาก ขาดเงินทองใช้สอย อดอยากลำบากใจ

ผู้เสียสละก็คือ ผู้สร้างบารมีนั่นเอง ถ้าเราไม่คิดจะใช้หรือเสียสละ เราก็ทิ้งหน้าที่ แต่ถ้าเราเกิดมายากจน เพราะเราไม่ได้เคยให้มา เราก็เกิดมายากจนเข็ญใจ ลำบากยากแค้น เพราะฉะนั้นเราต้องเป็นคนขยันขันแข็ง อดทน ไม่ขี้เกียจ และรู้จักการให้

ในทางพระศาสนาภาษาพระ เรียกว่า จาคะ ตัวเสียสละ เช่นถ้าเราเป็นคนขี้เกียจไม่ขยันขันแข็งและอดทน ไม่ศึกษาเล่าเรียน ไม่ประกอบอาชีพ หรือว่าประกอบอาชีพได้เงินมาไม่เสียสละ ไม่รู้จักเสพ เราจะมีแต่ความทุกข์ ได้เงินมาแล้วก็ใช้ไม่เป็น เราต้องรู้จักเสพ เสียสละและรู้จักให้ เราจะเป็นคนมีโภคทรัพย์สมบัติ

๒. สีลบารมี

เช่น ที่เราได้เกิดมาเห็นคนรูปร่างสวย รวยทรัพย์ ไม่ขี้โรค อายุยืนอยู่ตาม อายุขัย ไม่มีใครบีบคั้นจิตใจ มีแต่คนเกรงใจ ท่านนั้นต้องเคยได้รักษาสีลบารมีในอดีตมาแล้ว แต่ท่านนั้นไม่สร้างบารมีต่อไป ของเก่าก็จะหมดไป

เพราะฉะนั้น ที่เราได้เกิดมารูปร่างไม่สวย ไม่สมประกอบ ถูกคนหลอกลวงไม่จริงใจ ถูกทำลายบีบคั้นจิตใจ ขี้โรค อายุสั้น อยู่ไม่ถึงอายุขัย เราต้อง รีบสร้างสีลบารมี

๓. เนกขัมมบารมี

เช่น ที่เราได้พบเห็นท่านที่สงบ เมื่อเราเข้าไปใกล้ท่าน เราก็มีความรู้สึกใจได้สงบเย็น สว่างไปด้วย ท่านนั้นได้เนกขัมมบารมี ออกจากกามรักษาศีล ๘ ฟังธรรม เจริญจิตตภาวนาตามลำดับมาแล้วในอดีต ท่านจะพบความสุขเป็นสัจจธรรม แต่ท่านไม่สร้างต่อ ของเก่าก็จะหมดไป

เพราะฉะนั้น ที่เราสับสนวุ่นวาย มีแต่ปัญหา เดี๋ยวสุข เดี๋ยวทุกข์

วนเวียนอยู่ไม่สิ้นสุด เราจะต้องสร้างเนกขัมมบารมี มาปฏิบัติรักษาศีล ๘ ฟังธรรม เจริญจิตตภาวนาตามลำดับ ๘ วัน ๑๐ วัน ท่านจะได้มีนิสัย ถ้าท่านได้ปฏิบัติต่อเนื่อง ท่านจะได้พบความสุข เป็นปัจจัตตัง ท่านต้องรีบสร้างให้เป็นบารมี

๔. ปัญญาบารมี

เช่น เราได้พบเห็นที่อยู่ทางโลกก็เจริญ อยู่ทางธรรมก็เจริญ เป็นคนเฉลียวฉลาด รู้จักเหตุ รู้จักผล อ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักที่ต่ำที่สูง จะคิดจะทำก็ถูกต้อง สังคมยอมรับ ท่านนั้นอดีตก็ต้องสร้างบุญบารมีมาแล้ว แต่ท่านไม่สร้างต่อ ปัญญาบารมีก็ค่อย ๆ หมดไป ถ้าท่านได้สร้างต่อแล้ว ก็จะมีบารมีสูงต่อไป

เพราะฉะนั้น ที่เราได้เกิดมา ไม่มีปัญญา เป็นคนโง่ ขี้โกรธ ขี้อิจฉาริษยา ไม่รู้จักเสพ เป็นคนแข็งกระด้างดื้อ ไม่รู้จักที่ต่ำที่สูง ไม่รู้จักเหตุ ไม่รู้จักผล สังคมรังเกียจและไม่ยอมรับ เพราะเหตุเราไม่รู้จักเสพบัณฑิต ไม่ศึกษาหาวิชาความรู้ ฉะนั้นเราต้องรู้จักเสพบัณฑิต ศึกษาหาวิชาความรู้ เราจะได้ปัญญาบารมี

๕. วิริยบารมี

เช่น ที่เราได้พบเห็นท่านที่ไปไหนสะดวกสบาย จะเดินทางไปไหนสะดวกสบายไปหมด ในด้านการศึกษาเล่าเรียน หน้าที่การงาน มีคนช่วยเหลือ เพราะเหตุในอดีตได้มีวิริยบารมี มาในปัจจุบันนี้ ถ้าท่านได้สร้างต่อ ท่านจะมีบารมียิ่งขึ้นไป

เพราะฉะนั้น ที่เราได้เกิดมาไม่มีคนช่วยเหลือ เดินทางไปไหนลำบาก ไม่สะดวกสบาย เพราะเหตุเราไม่ได้สร้างวิริยบารมี เราจะต้องสร้างวิริยบารมีต่อไป

๖. ขันติบารมี

เช่น ที่เราได้พบเห็นท่านที่ได้สมหวังในชีวิตที่ถูกต้อง ในด้านหน้าที่การงาน การศึกษาเล่าเรียน เพราะเหตุท่านเป็นคนอดทนต่อสู้ความยากลำบาก หนาว ร้อน อดทนต่อคำพูด ท่านนั้นได้เคยสร้างขันติบารมีมาแล้วในอดีต แต่ถ้าท่านไม่ได้สร้างต่อ บารมีก็จะหมดไป ถ้าได้สร้างต่อไป บารมีก็จะมากขึ้นตามลำดับ

เพราะฉะนั้น ที่เราได้เกิดมาไม่ประสบผลสำเร็จในชีวิต เพราะเราไม่ได้สร้างขันติบารมีมา ฉะนั้นเราต้องรีบสร้างขันติบารมีต่อไป

๗. สัจจบารมี

เช่น ที่เราได้พบเห็นคนที่มีเดชอำนาจ มีวาสนา มีลาภ มียศ ท่านนั้นจะต้องได้สร้างสัจจบารมีมาแต่ในอดีต ถ้าท่านไม่สร้างต่อ สัจจบารมีก็จะหมดไป แต่ถ้าท่านได้สร้างต่อแล้ว สัจจบารมีก็จะเพิ่มยิ่งขึ้นไป

เพราะฉะนั้น ที่เราได้เกิดมาไม่มีเดชอำนาจ วาสนา ไม่มีลาภ ไม่มียศ เพราะเหตุเราไม่ได้สร้างสัจจบารมีมา ฉะนั้นเราต้องรีบสร้างสัจจบารมีต่อไป

๘. อธิษฐานบารมี

เช่น ที่เราได้พบเห็นคนที่มีความสุขครบสมบูรณ์ในชีวิต ท่านผู้นั้นได้สร้างอธิษฐานบารมีในอดีตมาแล้ว แต่ชาตินี้ไม่ได้สร้างต่อ อธิษฐานบารมีก็จะหมดไป ถ้าได้สร้างต่อ อธิษฐานบารมีก็จะยิ่งสูงขึ้นไป

เพราะฉะนั้น ที่เราได้เกิดมาไม่มีความสุข ชีวิตไม่สมบูรณ์ เพราะเหตุที่เราไม่ได้สร้างอธิษฐานบารมีมา เราต้องรีบสร้างอธิษฐานบารมีต่อไป

๙. เมตตาบารมี

เช่น ที่เราได้พบได้เห็นท่านที่ไปไหนมีแต่คนรัก อยากคบหาสมาคมด้วย มีเสน่ห์ เพราะเหตุท่านผู้นั้นได้สร้างเมตตาบารมีมา แต่มาในชาตินี้ไม่ได้สร้างต่อ เมตตาบารมีก็จะค่อยๆ หมดไป ถ้าเราได้สร้างเมตตาบารมีต่อ เมตตาบารมีก็จะมากขึ้นตามลำดับ

เพราะฉะนั้น ที่เราได้เกิดมามีแต่คนรังเกียจไม่อยากคบหาสมาคมด้วย เพราะเหตุเป็นคนไม่มีเมตตา ฉะนั้นเราต้องสร้างเมตตาบารมีต่อไป

๑๐. อุเบกขาบารมี

เช่น ที่เราได้เห็นท่านนั้นมีความสุข ไม่เดือดร้อน เพราะเหตุท่านจะทำอะไรต้องตัดสินใจให้ถูกต้อง เป็นธรรม ไม่มีอคติ เช่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ของเรา ท่านได้บำเพ็ญอุเบกขาบารมีมาแล้ว ท่านจะไม่เชื่ออะไรใครง่ายๆ ท่านได้เป็นแบบอย่างให้เราแล้ว

แต่เราเดือดร้อน นอนทุกข์อยู่เป็นประจำ เพราะเหตุเราเชื่ออะไรง่ายๆ จิตอคติ ไม่มีเหตุ ไม่มีผล ศรัทธาไม่ใช้ปัญญา ช่วยตัวเองยังไม่ได้ เราก็ไปช่วยผู้อื่น เราก็มาเป็นทุกข์เพราะเราไม่มีอุเบกขา เราต้องสร้างอุเบกขา เราต้องสร้างอุเบกขาให้เป็นบารมี

เพราะฉะนั้น เราเกิดมาต้องทำหน้าที่ เพราะกฎของธรรมชาติต้องทำหน้าที่ สิ่งที่มีชีวิตถ้าไม่ทำดีก็ทำชั่ว เราอย่าอยู่ในความประมาท อย่าขาดสติ รีบสร้างบุญกุศล คุณงามความดีให้เป็นนิสัยเกิดขึ้นในใจของเรา เมื่อทำไปมากๆ ก็จะเป็นบารมี ทุกคน ทุกชีวิตต้องสร้าง ถ้าเราไม่สร้างบุญกุศลคุณงามความดีให้กับชีวิตของเราแล้ว ก็ไม่มีใครที่จะช่วยเราได้ เราเป็นคนไม่มีที่พึ่ง

ดังคำพระที่ว่า... โก หิ นาโถ ปโร สิยา ใครอื่น จะเป็นที่พึ่งแก่ตนได้

เราเป็นชาวพุทธ เราต้องทำหน้าที่สร้างบุญกุศลให้เป็นบารมี
เดินตามพระ เราก็จะพ้นทุกข์
ถ้าเราเดินตามมาร เราก็สร้างอิทธิพลไม่พ้นทุกข์

เพราะฉะนั้น เราต้องพิจารณามองดูตัวเราเอง จะไปโทษคนอื่นไม่ได้ เพราะว่าเราต่างคนต่างมา ถึงเวลาก็ต่างคนต่างไป

เราจะเดินตามพระดี หรือว่าเดินตามมารดี ให้เราเป็นผู้พิจารณาตัดสินใจเอง เพราะว่าพระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้แล้วว่า **กมฺมุนา วตฺตตี โลโก** สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม

ในอดีตเราเลือกเกิดไม่ได้ แต่ปัจจุบันเราเลือกเกิดได้ เพราะว่าพระธรรมคำสั่งสอนของท่านนั้นได้บอกทางเดินชีวิตไว้ให้กับเราแล้ว เราอยู่ในโลกสมมติ สมมติว่าเป็นคุณพ่อ คุณแม่ คุณปู่ คุณย่า คุณตา คุณยาย ครูบาอาจารย์ พี่ ป้า น้า อา ญาติสนิทมิตรสหาย ต่างคนต่างมา ถึงเวลาต่างคนต่างไป สมบัติแก้วแหวนเงินทอง กระทั่งตัวเราก็จะต้องไว้ในโลกนี้ทั้งหมด ถึงเวลาเราก็คืนธรรมชาติทั้งหมด

ชีวิต คือ การเดินทาง เรามาอาศัยชั่วคราว ที่จะติดตามเราไปนั้นก็คือบุญกุศล คุณงามความดีเท่านั้น ที่จะเป็นเสบียงเดินทางบันทึกอยู่ในใจของเราเท่านั้น เพราะว่าทุก ๆ อย่างในจักรวาลนี้ มีเหตุ มีผล เป็นรูปธรรมนามธรรม เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป เป็นกฎของธรรมชาติ ธรรมชาติก็ต้องทำหน้าที่เรื่อยไป ต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด เป็นวัฏจักร สิ่งที่มีวิญญาณครองและไม่มีวิญญาณครอง.

ปาปญฺเจ ปุริโส กยิรา
น นํ กยิรา ปุนปฺปุนํ
น ตมฺหิ ฉนฺทํ กยิราถ
ทุกฺโข ปาปสฺส อุจฺจโย

ถ้าคนพึงทำบาป
ก็ไม่ควรทำบาปนั้นบ่อย ๆ
ไม่ควรทำความพอใจในบาปนั้น
เพราะการสั่งสมบาป นำทุกข์มาให้

(พุทฺธ ขุ.ธ. ๒๕/๓๐)

พระพุทธมงคลรัตนนิมิต
พระประธานสำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้ว
ต.ปากช่อง อ.จอมบึง จ.ราชบุรี

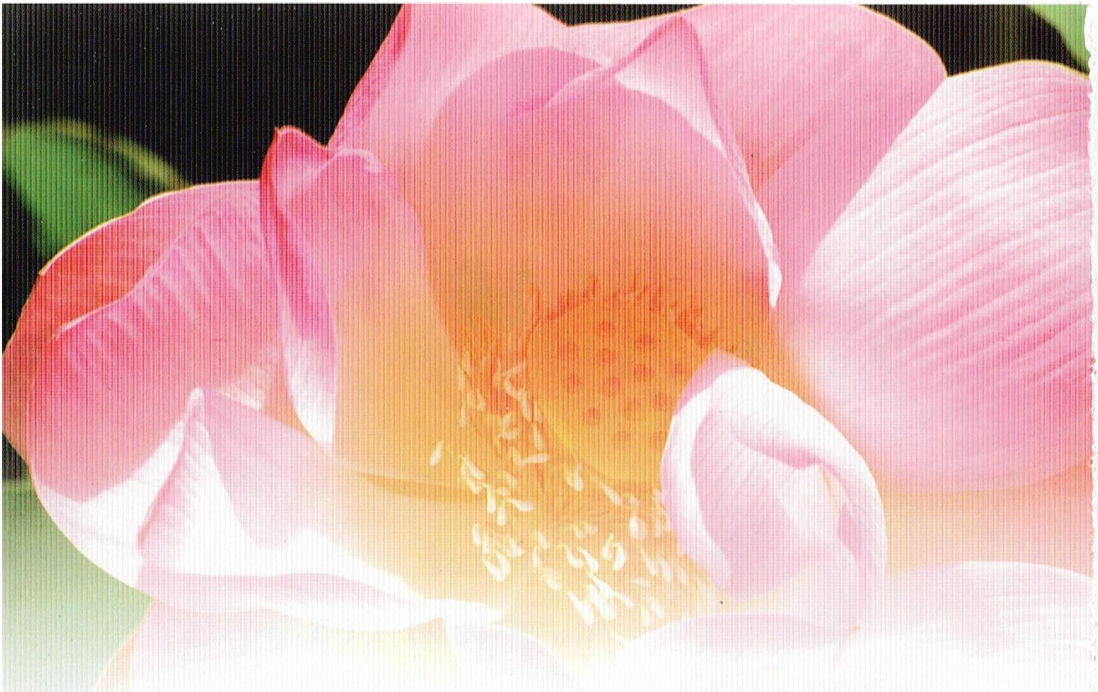

โลกสันนิวาส

โลกสันนิวาส แบ่งเป็นภพมี ๓ ภพ ๓๑ ภูมิ คือ

๑. กามภพ มี ๑๑ ภูมิ
๒. รูปภพ มี ๑๖ ภูมิ
๓. อรูปภพ มี ๔ ภูมิ

กามภพ ๑๑ ภูมิ

- อบาย ๔ ภูมิ
- มนุษย์ ๑ ภูมิ
- สวรรค์ ๖ ภูมิ

อบาย ๔ ภูมิ ได้แก่

๑. เดียรัจฉานภูมิ
๒. เปรตภูมิ
๓. อสุรกายภูมิ
๔. นรกภูมิ

การไปเกิดในอบายภูมิทั้ง ๔ นี้ เพราะทำผิดศีล ๕ ทำอกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการมากไปด้วยความโลภ ความโกรธ และความหลง

มนุษย์ ๑ ภูมิ

การไปเกิดเป็นมนุษย์นั้น ต้องตั้งมั่นอยู่ในมนุษยธรรม คือ ศีล ๕ บำเพ็ญกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ และละเว้นจากอุปกิเลส ๑๖ ข้อ เป็นนิตย์

ศีล ๕ มีอะไรบ้าง

- ปาณาติปาตา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการทำให้สัตว์มีปราณ คือ ลมหายใจตายไป
- อทินนาทานา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นมิได้ให้
- กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการประพฤติผิดสามีภรรยาของผู้อื่น
- มุสาวาทา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการกล่าวคำเท็จ
- สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

กุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ คือ

- ปาณาติปาตา เวรมณี
  การเว้นจากการทำสัตว์มีชีวิตให้ตกล่วงไป
- อทินนาทานา เวรมณี
  การเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ให้
- กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี
  การเว้นจากการประพฤติผิดในกามทั้งหลาย
- มุสาวาทา เวรมณี
  การเว้นจากการกล่าวเท็จ

- ปิสุณาย วาจาย เวรมณี
  การเว้นจากวาจาส่อเสียด
- ผรุสาย วาจาย เวรมณี
  การเว้นจากวาจาหยาบคาย
- สัมผัปปลาปา เวรมณี
  การเว้นจากวาจาโปรยเสียซึ่งประโยชน์
- อนภิชฌา เวรมณี
  ความไม่เพ่งเล็งเฉพาะต่อสิ่งของ ๆ ผู้อื่น
- อพยาบาท
  ความไม่พยาบาทปองร้าย
- สัมมาทิฏฐิ
  ความเห็นชอบ

สวรรค์ ๖ ภูมิ

ปรารถนาเกิดเป็นเทวดา (๖ ภูมิ) ต้องประกอบด้วยเทวธรรม คือ หิริ ความละอายบาป และโอตตัปปะ ความเกรงกลัวผลของบาป และบำเพ็ญกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ

ชั้นที่ ๑ จาตุมหาราชิกาเทพ
ชั้นที่ ๒ ดาวดึงส์เทพ
ชั้นที่ ๓ ยามาเทพ
ชั้นที่ ๔ ดุสิตเทพ
ชั้นที่ ๕ นิมมานรดีเทพ
ชั้นที่ ๖ ปรนิมมิตวสวดีเทพ หรือ ปรนิมมิตวสวัตดีเทพ

ชั้นที่ ๑ จาตุมหาราชิกาเทพ

สวรรค์ชั้นที่ ๑ กล่าวคือ ชั้นจาตุมหาราช เป็นเทพชั้นต่ำกว่าเทพทั้งหมด จัดเป็นพวกอารักขเทพ ภูมัฏฐกะเทพ รุกขเทพ อากาสัฏฐกะเทพ (เทวดาผู้รักษา เทวดาประจำภาคพื้น เทวดาประจำป่า เทวดาประจำอากาศ) มีประจำอยู่ในทิศทั้ง ๔ คือ

เทพประจำทิศตะวันออก ในทางบูรพาทิศตะวันออก มีท้าวธตรฐเป็นจอมเทพผู้ปกครอง เหล่าเทพเป็นบริษัทบริวารของท้าวเธอได้แก่ เทพคนธรรพ์มีความชำนาญการศิลปะดนตรี คอยขับกล่อมให้ความสำราญด้วยทิพย์สังคีตแก่เหล่าทวยเทพในเทวสันนิบาตการประชุม

เทพประจำทิศใต้ ในทางทักษิณใต้นี้ มีท้าวิรุฬหกเป็นจอมเทพผู้ปกครองเทพบริษัทบริวารของท้าวเธอคือ เทพกุมภัณฑ์มีพละกำลังมหาศาลมีกายทิพย์แปลกประหลาด คล้ายลูกหนังพองกลม มีสัณฐานดังรูปหม้อ คอยพิทักษ์รักษาทางอากาศ

เทพประจำทิศตะวันตก ในทางปัจฉิมทิศตะวันตกนี้ มีท้าววิรูปักษ์เป็นเทพผู้ปกครอง เทพบริษัทบริวารของท้าวเธอคือ พวกนาคซึ่งเป็นเทพสัตว์วิเศษจำพวกหนึ่ง มีพิษแรงกล้า เหมือนคมหอกคมดาบ คอยพิทักษ์รักษาอยู่ทางภาคพื้นน้ำ

เทพประจำทิศเหนือ ในทางอุดรทิศเหนือนี้ มีท้าวเวสสุวรรณ หรือท้าวกุเวร เป็นจอมเทพผู้ปกครอง เทพบริษัทบริวารของท้าวเธอคือ พวกยักษ์ซึ่งเป็นเทพสัตว์ มีกายทิพย์จำพวกหนึ่ง มีลักษณะดุดันน่ากลัว ไม่เชื่อฟังใครง่าย ๆ นอกจากท้าวเวสสุวรรณเท่านั้น คอยพิทักษ์รักษาอยู่ทางภาคพื้นดิน

ชั้นที่ ๒ ดาวดึงส์เทพ

สวรรค์ชั้นที่ ๒ กล่าวคือชั้นดาวดึงส์ มีเทพผู้มีศักดิ์ใหญ่ ๓๓ องค์ เป็นจอมเทพปกครอง โดยมีท้าวสักกะ หรือ องค์อินทร์ เป็นหัวหน้า

เป็นประธานเทพ เป็นเทพนครที่รุ่งเรืองด้วยทิพย์สมบัติกว่าชั้นจาตุมหาราชิกาเทพมากนัก มีปราสาทใหญ่ชื่อว่า **"ไพชยนต์พิมาน"** เป็นที่ประทับขององค์อินทร์ และแวดล้อมไปด้วยทิพย์พิมานของเทพบริษัทบริวารอีกมากมาย

ในดาวดึงส์เทวสถานนี้ มีสวนสวรรค์ที่น่ารื่นรมย์ ๔ สวนด้วยกันคือ สวนสวรรค์ชื่อ **"ทิพยนันทวัน"** สถิตทางทิศตะวันออก ของเทพนครดาวดึงส์

สวนสวรรค์ชื่อ **"ทิพยจิตรลดาวัน"**

สถิตทางทิศตะวันตกของเทพนครดาวดึงส์

สวนสวรรค์ชื่อ **"ทิพยมิสกวัน"**

สถิตทางทิศเหนือ ของเทพนครดาวดึงส์

สวนสวรรค์ชื่อ **"ปารุสกวัน"**

สถิตทางทิศใต้ ของเทพนครดาวดึงส์

ท่ามกลางเทพนครดาวดึงส์ มีเทวสภาเป็นสถานที่ประชุมของเหล่าทวยเทพทั้งหลาย และทั้งเป็นที่แจ้งข่าวการทำความดีจากโลกมนุษย์ของผู้ที่จะไปเกิดในแดนสวรรค์ รวมไปถึงเป็นที่แสดงธรรมและสดับธรรมของเทพทั้งหลาย เทวสภาแห่งนี้มีชื่อว่า **"สุธรรมาเทวสภา"**

เขตรอบนอกเทพนครเหล่านี้ ห่างออกไปทางอีสานทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ปรากฏทิพยอุทยานชื่อ **"ปุณฑริกวัน"** ตั้งอยู่ และในสวนสวรรค์แห่งนี้มีต้นไม้วิเศษชื่อ **"ปาริชาต"** แผ่กิ่งก้านสาขาเป็นสง่าอยู่ ยามที่ปาริชาติผลิดอกบาน จะส่งกลิ่นอันหอมตลบอบอวลไปทั่วทั้งเทพนครทีเดียว ชวนให้เทพทั้งมวลร่าเริงยินดีปรีดาเป็นยิ่งนัก

ชั้นที่ ๓ ยามาเทพ

สวรรค์ชั้นที่ ๓ กล่าวคือ ชั้นยามา มีเทพผู้สูงศักดิ์นามว่า **"ท้าวสุยามเทวาธิราช"** เป็นจอมเทพปกครอง และสวรรค์ชั้นนี้ก็จึงได้ชื่อตาม

เทพผู้เป็นใหญ่ ซึ่งมีมเหศักดิ์อยู่ในพิมานชั้นนี้ ในเทพนครนี้มีทิพย์สมบัติละเอียดประณีต ยิ่งไปกว่าดาวดึงส์เทพนครมากนัก

ชั้นที่ ๔ ดุสิตเทพ

สวรรค์ชั้นที่ ๔ กล่าวคือ ชั้นดุสิต ท้าวสันดุสิต เป็นจอมเทพปกครอง ชื่อเทพนคร ซึ่งเป็นไปตามนามของจอมเทพผู้ปกครอง และในสวรรค์ชั้นนี้ยังมีปราสาททิพย์พิมานพิเศษอันน่าภิรมย์ยิ่งอีก ๓ หลัง คือ

- **ทิพย์พิมานแก้ว**
- **ทิพย์พิมานทอง**
- **ทิพย์พิมานเงิน**

ภายในปราสาททิพย์พิมานทั้ง ๓ นี้ เป็นที่สถิตประทับแห่งองค์พระโพธิสัตว์ซึ่งจะถูกอัญเชิญลงมาเสด็จอุบัติ ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตกาลข้างหน้า และในเทพนครชั้นนี้ มีความพิเศษอีกประการคือ เหล่าเทพ มักเป็นผู้มีบุญหนักศักดิ์ใหญ่ทั้งสิ้น

ชั้นที่ ๕ นิมมานรดีเทพ

สวรรค์ชั้นที่ ๕ กล่าวคือ ชั้นนิมมานดี **"ท้าวสุนิมมิตเทวราช"** เป็นจอมเทพผู้ปกครอง และเหล่าเทพบริษัทบริวาร รวมถึงองค์ท้าวสุนิมมิตจอมเทพต่างเสวยทิพย์กามคุณารมณ์ ที่สามารถนึกคิดเอาได้ตามใจปรารถนาแห่งตนเป็นทิพย์สุขที่ละเอียดประณีตยิ่งกว่าเทพนครชั้นต่ำลงไป หมู่เทพมีกายทิพย์รัศมีรุ่งเรือง รูปทรงสดสวยงดงาม น่าเจริญใจโดยประการทั้งปวง

ชั้นที่ ๖ ปรนิมมิตวสวดีเทพ หรือ ปรนิมมิตวสัตดีเทพ

สวรรค์ชั้นที่ ๖ กล่าวคือ ชั้นปรนิมมิตวสวดี **"ท้าวปรนิมมิตเทวราช"** เป็นจอมเทพผู้ปกครอง เทพสวรรค์ชั้นนี้เสวยทิพย์กามสุข ที่มีเทพ

อื่นผู้ซึ่งรู้ความต้องการแห่งตน แล้วเนรมิตมอบให้ในพิมานสวรรค์ชั้นนี้มีเทพ แบ่งแยกออกเป็น ๒ พวก โดยมิได้สถิตอยู่รวมกัน คือ

พวกแดนเทพ ได้แก่เหล่าเทพผู้ใฝ่ความสงบ เสวยทิพย์รสแห่งกามสุขเป็นอภิรมย์

พวกแดนมาร ได้แก่ เหล่าเทพนักรบ คราวถึงสงครามระหว่างเทพกับอสูรประชิดกันเมื่อใด ก็ออกทำสงครามในสมรภูมิรบ เสร็จรบสงบข้าศึกแล้ว กลับไปเสวยทิพย์รสแห่งกามสุขในเทพวิมานแห่งตนๆ เป็นอภิรมย์เช่นกัน

ทิพย์สุขในเทวภูมิทั้ง ๖ ชั้น

สวรรค์ชั้นฟ้านั้นทิพย์สุขสำเร็จอุบัติด้วยอำนาจบุญกรรมมากหรือน้อยและละเอียดประณีต เป็นไปตามผลกุศลที่ทำไว้ ซึ่งเป็นฐานะที่เหล่าเทพสวรรค์จะพึงได้รับมี ๑๐ ประการคือ

- **อายุทิพย์**
- **วรรณะทิพย์**
- **สุขทิพย์**
- **ยศทิพย์**
- **อำนาจทิพย์**
- **รูปทิพย์**
- **เสียงทิพย์**
- **กลิ่นทิพย์**
- **รสทิพย์**
- **สัมผัสทิพย์**

อุปมาเปรียบเทียบทิพย์สุข อันเกิดแต่ฐานะ ๑๐ ประการ

พุทธวาทีที่มีปรากฏในพาลบัณฑิตสูต จักนำมากล่าวโดยสังเขปว่า พระเจ้าจักรพรรดิราชาธิราชเจ้า ผู้ครอบครองอาณาจักรทั่วทั้งพื้นปฐพี ด้วยทรงอาศัยสิ่งวิเศษ ๗ ประการ มีความสำเร็จวิเศษ ๔ ประการ เหนือชาวโลกทั้งปวง

สิ่งวิเศษ ๗ ประการ คือ

๑. **จักรวิเศษ** ที่พระเจ้าจักรพรรดิ์ทรงปรารถนา ให้พัดผันไปในทิศใด ๆ ข้าศึกอริราชศัตรูในทิศนั้น ๆ ก็ยอมสวามิภักดิ์มอบถวายชีวิตเป็นข้ารับใช้

๒. **ช้างวิเศษ** มีรูปทรงสมส่วนได้คชลักษณ์ เผือกผ่องพรรณไปทั้งตัว มีฤทธิ์เหาะเหินเดินอากาศได้ องค์จักรพรรดิ์ปรารถนาเสด็จ รอบเขตขัณฑสีมาทั่วพื้นปฐพี และต้องการเสด็จกลับมาให้ทันเสวยพระกระยาหารเช้าในมื้อนั้น ช้างวิเศษสามารถเดินทางไปและกลับได้ตามพระประสงค์

๓. **ม้าวิเศษ** มีรูปทรงสมส่วนได้อัศวราชลักษณ์ มีฤทธิ์เหาะเหินเดินอากาศได้ องค์จักรพรรดิ์ปรารถนาเสด็จรอบเขตขัณฑสีมาทั่วพื้นปฐพี และต้องการเสด็จกลับมาให้ทันเวลาเสวยพระกระยาหารเช้ามื้อนั้นม้าวิเศษสามารถเดินทางไปและกลับได้ตามพระประสงค์

๔. **แก้ววิเศษ** มีรัศมีสุกสว่างโชติช่วงชัชวาล แผ่สว่างในเวลากลางคืนเหมือนมีดวงอาทิตย์ขึ้นในเวลากลางวัน พระเจ้าจักรพรรดิ์ทรงอาศัยแก้ววิเศษนี้ เสด็จไปไหนมาไหนได้ตลอดเวลาตามที่ทรงปรารถนา พร้อมด้วยพลเสนาหมู่ใหญ่

๕. **นางสตรีวิเศษ** ที่มีรูปทรงองค์เอวพอตา กิริยาเป็นที่พอใจ ผิวพรรณผุดผ่องล่วงเลยผิวพรรณแห่งมนุษย์ด้วยกัน ไม่สูงเกิน ไม่ต่ำนัก ไม่อ้วน ไม่ผอม ไม่ดำ ไม่ขาว มีสัมผัสทางกายประดุจดังปุยนุ่น มีไอตัวเป็นไปตามต้องการ คือยามร้อนก็มีไอตัวเย็น ยามหนาว

ก็มีไอตัวอุ่น มีกลิ่นกายสะอาด ไม่ประพฤติล่วงเกินทั้งทางกาย วาจา และใจ ย่อมปรากฏมีแก่องค์เจ้าจักรพรรดิ์ และเป็นเหตุให้พระองค์ทรงพระโสมนัสยิ่งนัก

๖. **คฤหบดีวิเศษ** มีความสามารถจัดการทรัพย์ในท้องพระคลังได้เป็นที่เรียบร้อยอย่างดีเยี่ยม สนองพระเดชพระคุณแด่องค์เจ้าจักรพรรดิ์ได้สมประสงค์ทุกประการ

๗. **ปริณายกวิเศษ** มีความฉลาดรอบรู้หลักแหลม ถวายข้อแนะนำแด่องค์เจ้าจักรพรรดิ์ ด้วยความจงรักภักดีมีคุณธรรมประจำใจ สนองพระราชกรณียกิจได้ไม่ขาดตกบกพร่อง

ความสำเร็จวิเศษ ๔ ประการ คือ

ประการที่ ๑ พระเจ้าจักรพรรดิ์ ทรงมีพระสิริโฉมสง่างาม วิเศษกว่ามนุษย์ทั้งหลาย

ประการที่ ๒ พระเจ้าจักรพรรดิ์ ทรงมีพระชนมายุยืนยาวกว่ามนุษย์ทั้งหลาย

ประการที่ ๓ พระเจ้าจักรพรรดิ์ ทรงมีพระโรคาพาธน้อยกว่ามนุษย์ทั้งหลาย

ประการที่ ๔ พระเจ้าจักรพรรดิ์ ทรงเป็นที่เคารพรักแห่งมนุษย์ทั้งหลาย

พระเจ้าจักรพรรดิราชาธิราชเจ้า ผู้มีความสุข ประกอบด้วยโสมนัสมีประมาณยิ่งนี้ ทรงอาศัยสิ่งวิเศษ ๗ ประการ และความสำเร็จพิเศษอีก ๔ ประการดังกล่าวแล้วนั้นความสุขโสมนัสแห่งองค์จักรพรรดิ์นี้ ซึ่งจะเทียบกับทิพย์สุขในแดนสวรรค์แล้ว เทียบกันไม่ได้เหมือนเอาหยดน้ำค้างที่ปลายหญ้า ไปเปรียบกับห้วงน้ำในมหาสมุทร ฉะนั้น

กรรมที่ทำให้เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

สัตว์ผู้ปรารถนาเกิดขึ้นในสวรรค์ทั้ง ๖ ชั้น ต้องตั้งมั่นอยู่ใน

คุณงามความดี คือ กัลยาณธรรมที่ดีงามเป็นกุศล ๑๐ ประการ อันเป็นไปทางกาย ๓ อย่าง ทางวาจา ๔ อย่าง และทางใจ ๓ อย่าง

กัลยาณธรรมที่ดีงาม เป็นกุศล ซึ่งเป็นไปทางกาย ๓ อย่างคือ

๑. บุคคลพึงเว้นเด็ดขาดจากการฆ่า การเบียดเบียน การทำร้ายกันและกัน ทั้งทางกาย ทางจิตใจ พึงมั่นประกอบเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล ผู้ที่เป็นญาติ มิใช่ญาติ ตลอดถึงสมณพราหมณ์ทั้งหลาย

๒. บุคคลพึงเว้นเด็ดขาดจากการลักขโมย การยักยอก ถือเอาทรัพย์วัตถุเครื่องปลื้มใจของผู้อื่น พึงมั่นประกอบอาชีพสุจริต ไม่เห็นแก่การได้ง่าย อยู่สบาย

๓. บุคคลพึงเว้นเด็ดขาดจากการประพฤติผิดในกามทั้งหลาย ไม่ล่วงละเมิดในบุคคล ๑๐ จำพวก ดังนี้

๑. ผู้ที่มารดารักษา
๒. ผู้ที่บิดารักษา
๓. ผู้ที่มารดาและบิดารักษา
๔. ผู้ที่พี่ชาย น้องชายรักษา
๕. ผู้ที่พี่สาว น้องสาวรักษา
๖. ผู้ที่ญาติรักษา
๗. ผู้ที่มีสามีและภรรยาแล้ว
๘. ผู้ที่อิสรชนเจ้านายหวงห้าม
๙. ผู้ที่เขาคล้องแล้วด้วยพวงมาลัย คือ ผู้ที่เขาหมั้นหมายสู่ขอเอาไว้แล้ว
๑๐. ผู้ที่ธรรมรักษา คือ นักบวช สมณพราหมณ์

พึงยินดีในสามีและภรรยาของตน โดยเห็นบุคคล ๑๐ จำพวกข้างต้นนี้ เป็นดุจญาติสายโลหิต พี่น้องร่วมอุทร

กัลยาณธรรมที่ดีงาม เป็นกุศล ซึ่งเป็นไปทางวาจา ๔ อย่าง คือ

๑. บุคคลพึงเว้นเด็ดขาดจากการพูดเท็จ โกหกพกลม หลอกลวง เพื่อตนเองบ้าง เพื่อผู้อื่นบ้าง เพื่อประโยชน์เล็ก ๆ น้อย ๆ บ้าง พึงพูดแต่คำจริง ตามที่รู้เห็นมาด้วยตนเอง

๒. บุคคลพึงเว้นเด็ดขาดจากการพูดส่อเสียด ยุให้รำ ตำให้รั่ว ฟังความข้างนี้ นำไปบอกข้างโน้น ฟังความข้างโน้น นำไปบอกข้างนี้ เพื่อทำลายพวกเขา พึงพูดแต่คำที่สมานสามัคคี ส่งเสริมความพร้อมเพรียงกันหมู่คณะ

๓. บุคคลพึงเว้นเด็ดขาดจากการพูดคำหยาบ ไม่เพราะหู พึงพูดแต่คำอันเป็นเหตุชอบใจแห่งคนทั้งหลาย ฟังแล้วชวนให้ระลึกถึง

๔. บุคคลพึงเว้นเด็ดขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ ไม่ถูกกาลเวลาไร้ประโยชน์ พึงพูดคำที่เป็นประโยชน์ มีหลักฐานอ้างได้ ในกาลเวลาที่ควรพูด

กัลยาณธรรมที่ดีงาม เป็นกุศล ซึ่งเป็นไปทางใจ ๓ อย่าง คือ

๑. บุคคลพึงเว้นเด็ดขาดจากการเพ่งเล็ง โลภอยากได้สมบัติของเขา พึงเป็นผู้ประกอบด้วยความไม่โลภในสมบัติของผู้อื่น ปรารถนายินดีแต่เพียงทรัพย์สมบัติที่เกิดขึ้นแก่ตนโดยชอบธรรมเท่านั้น

๒. บุคคลพึงเว้นเด็ดขาดจากการคิดร้าย หมายพินาศ พยาบาทต่อผู้อื่น พึงเป็นผู้ประกอบด้วยความไม่อาฆาตพยาบาท รู้ให้อภัย ใจไม่ร้ายหวังความเป็นอยู่เย็นเป็นสุข เกิดมีแก่สรรพสัตว์ทั้งหลายโดยทั่วหน้า

๓. บุคคลพึงเว้นเด็ดขาดจากการเป็นผู้มีความเห็นผิด ไม่ถูกต้องตามธรรม พึงเป็นผู้ประกอบด้วยความเห็นถูกต้องไม่ผิดธรรมโดยชื่อว่าเป็นผู้เชื่อกรรมและผลแห่งกรรม

สัตว์ผู้ปรารถนาเกิดขึ้นในสวรรค์ทั้ง ๖ ชั้น เมื่อตั้งมั่นอยู่ในคุณงามความดี คือ กัลยาณธรรมที่ดีงามเป็นกุศล ๑๐ ประการ อันเป็นทาง

เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ โดยประพฤติปฏิบัติได้ไม่ขาดตกบกพร่องเป็นอย่างดีแล้ว ในเบื้องหน้าแต่ตาย เพราะทำลายขันธ์ไป พึงตั้งความปรารถนาให้อุบัติเกิดขึ้นในเทวภูมิชั้นใดก็ได้คือ

- เทพชั้นจาตุมหาราชิกา
- เทพชั้นดาวดึงส์
- เทพชั้นยามา
- เทพชั้นดุสิต
- เทพชั้นนิมมานรดี
- เทพชั้นปรนิมมิตวสวดี

อนึ่ง เมื่อว่าโดยย่นย่อแล้ว ทางไปสู่สุคติโลกสวรรค์ ได้แก่ บุญกิริยาวัตถุ ที่ตั้งแห่งการบำเพ็ญกุศล ๓ ประการ คือ

๑. ทาน

๒. ศีล

๓. ภาวนา

ฉะนั้น ท่านสาธุชนผู้มีปัญญาทั้งหลาย เมื่อหวังสวรรคสมบัติก็ไม่พึงละทางพระทั้ง ๓ ทางดังกล่าวแล้วนี้ จงปฏิบัติให้เกิดมีเถิด จะได้ไปอุบัติเกิดในสุคติภพ ตามเจตนาปรารถนาจงทุกประการ

บัดนี้ จักยกกุศลจริยาสัมมาปฏิบัติของท่านธรรมิกอุบาสกผู้ยึดมั่นในธรรมตลอดชีวิตที่มีปรากฏในอรรถกถาธรรมบท ขุททกะนิกาย มากล่าวเติมเสริมเป็นหลักอ้าง สร้างความมั่นใจในการประพฤติปฏิบัติแก่ท่านสาธุชนทั้งหลายต่อไป

รูปภพ ๑๖ ภูมิ

รูปภพ ๑๖ ภูมิ คือ

ปฐมฌานภูมิ

๑. พรหมปาริสัชชาภูมิ

๒. พรหมปุโรหิตาภูมิ

๓. มหาพรหมาภูมิ

ทุติยฌานภูมิ

๔. ปริตตาภาภูมิ

๕. อัปปมาณาภาภูมิ

๖. อาภัสสราภูมิ

ตติยฌานภูมิ

๗. ปริตตาสุภาภูมิ

๘. อัปปมาณสุภาภูมิ

๙. สุภกิณหาภูมิ

จตุตถฌานภูมิ

๑๐. เวหัปผลาภูมิ

๑๑. อสัญญีสัตว์ภูมิ

สุทธาวาสภูมิ

๑๒. อวิหาภูมิ

๑๓. อตัปปาภูมิ

๑๔. สุทัสสาภูมิ

๑๕. สุทัสสีภูมิ

๑๖. อกนิฏฐาภูมิ

อรูปภพ ๔ ภูมิ

อรูปภพ ๔ ภูมิ คือ

๑. อากาสานัญจายตนภูมิ

๒. วิญญาณัญจายตนภูมิ

๓. อากิญจัญญายตนภูมิ

๔. เนวสัญญานาสัญญายตนภูมิ

ผลของกรรมที่ทำจะนำไปเกิดในภพภูมินั้นๆ ไม่มีใครที่จะเลือกเกิด ได้ไม่มีใครจะต้านทานกำลังกรรมได้ ต้องตามกรรมไป ต้องชดใช้กรรม ถูกกรรมผูกมัดตลอดไป ตราบเท่าที่ยังตัดกรรมเข้านิพพานไม่ได้ แต่ถึงกระนั้น ก็เลือกที่จะทำกรรมได้ เพื่อให้ได้เกิดในภพภูมิที่ดี

ส่วนผู้ที่บำเพ็ญเพียรสำเร็จ ในลำดับถึงชั้นรูปพรหม ๑๖ ภูมิก็ดี ชั้น อรูปพรหม ๔ ภูมิก็ดี ผู้นั้นต้องดำเนินตามรอยบาทพระศาสดา อบรมสติมีปัญญาอยู่ในสัมมาทิฏฐิศึกษาปฏิบัติบำเพ็ญสมถวิปัสสนาอยู่เสมอ เพื่อผลแห่งการปฏิบัติ ดำเนินไปสู่สภาวะแห่งความเหนือทุกข์ เหนือสุข พ้นโลกถึงที่สุด คือ พระนิพพาน.

****

พระรัตนโพธิญาณ

พระพุทธรูปปางตรัสรู้ ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์

ณ สำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้ว ต.ปากช่อง อ.จอมบึง จ.ราชบุรี

ตอบปัญหาธรรม
โดย... คุณแม่อาจารย์

ตอบปัญหาธรรม

....การปฏิบัติให้ถึงพระธรรมกาย....

ผู้ถาม ขอกราบเรียนถามคุณแม่อาจารย์ ดิฉันปฏิบัติธรรมมาตั้งนานแล้ว ยังไม่เข้าถึงพระธรรมกายเลย? เจ้าค่ะ

คุณแม่อาจารย์ตอบ การปฏิบัติธรรมต้องศึกษาปฏิบัติให้ตรงต่อหลักคำสั่งสอนของ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ผู้ถาม แล้วจะปฏิบัติอย่างไรจึงจะตรงต่อหลักคำสอนขอพระพุทธเจ้า เจ้าค่ะ

คุณแม่อาจารย์ตอบ ต้องรู้จักศึกษา รู้จักเสพ รู้จักฟัง เราต้องเข้าไปหาครูบาอาจารย์ ต้องมีครูบาอาจารย์ มีผู้นำที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ด้วยกาย วาจา ใจ สามารถช่วยตัวเองได้ จะได้ช่วยเหลือผู้อื่น

ผู้ถาม มีคนปฏิบัติธรรมในทางพระพุทธศาสนากันเยอะแล้วเราจะรู้ได้ อย่างไร เจ้าค่ะ

คุณแม่อาจารย์ตอบ ถ้าเราเรียนวิชาการทางโลก เราก็จะทำงานไปตามวุฒิ ถ้าจะรู้ผู้ปฏิบัติธรรม ต้องดูการประพฤติ ปฏิบัติ

เป็นหลัก ผู้ปฏิบัติธรรม ต้องพัฒนาใจ ให้ได้ความเป็มนุษย์เป็นเทพ เป็นพรหม เป็นรูป พรหม เป็นพระ จะแสดงออกเป็นรูปธรรม เปลี่ยนพฤติกรรม คนขี้เกียจ จะเป็นคนขยัน คนพูดมากก็จะเป็นคนพูดน้อย พูดแต่เรื่องของตนเอง มีศีล ๕ เป็นหลัก สำรวมกาย วาจา ใจ สุภาพเรียบร้อย ไม่เคยให้ทานก็รู้จักให้แบ่งปัน รู้หน้าที่ มีความ เคารพผู้มีพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ พี่ ป้า น้า อา ปู ย่า ตา ยาย ครูบาอาจารย์ เป็นต้น ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ก็อุทิศ ส่วนกุศลให้ท่านส่วนท่านที่อยู่ก็คอยดูแลมีความซื่อสัตย์กตัญญูรู้คุณ

ผู้ถาม การปฏิบัติธรรม ถ้าเราปฏิบัติธรรมไม่ใช่สายพระธรรมกาย จะได้พระธรรมกาย บ้างไหม? เจ้าค่ะ

คุณแม่อาจารย์ตอบ ได้...ถ้าผู้ใดได้ปฏิบัติธรรมตามหลักคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วจะได้พระธรรมกายเหมือนกันทุกท่านทุกคน การปฏิบัติธรรมมีหลายวิธี เพราะพระธรรมกายมีอยู่ในดวงใจใสบริสุทธิ์อยู่ในใจของเราอยู่แล้ว แต่ใครจะปฏิบัติไปถึงหรือไม่ถึงเท่านั้นเอง อยู่ที่ตัวเรา แต่ถ้าเราได้ปฏิบัติธรรมตั้งใจให้จริง ๆ จะถึงทุกท่านทุกคน

ผู้ถาม ผู้ที่ปฏิบัติถึงพระธรรมกายแล้ว สามารถไปเห็นนรก สวรรค์ ทำไมบางท่านเขาถึงมีความเห็นแก่ตัว เจ้าค่ะ

คุณแม่อาจารย์ตอบ **พระธรรมกายมี ๒ ภาค ไม่เหมือนกัน**

พระธรรมกายของภาคมารก็สามารถไปเห็นนรกสวรรค์ได้เหมือนกัน แต่เห็นไม่จริง **ภาคมาร** ก็จะมีความเห็นแก่ตัว ไม่มีศีล ไม่มีธรรม ไม่มีความละอาย ไม่กลัวบาปอกุศล เจ้าเล่ห์ มารยา จะแสดงตัวเป็นผู้วิเศษต่อหน้าอย่าง ลับหลังอย่าง จะสร้างภพชาติไม่สิ้นสุด ใครเข้าไปใกล้แล้ว ก็จะมี**แต่ความทุกข์เดือดร้อน อยู่ในความมืด**

พระธรรมกายของภาคพระ ก็สามารถไปเห็นนรกสวรรค์ได้เหมือนกัน แต่ได้ไปเห็นของจริงแล้ว ***จะมีความละอายเกรงกลัวต่อบาปอกุศล เร่งสร้างบุญกุศลให้เป็นบารมี*** เพื่อทำลายภพชาติ เห็นทุกข์เห็นโทษเห็นภัยในวัฏฏะ ถ้าใครได้สัมผัสแล้ว ก็จะเย็นกาย เย็นใจ สว่าง สงบ รู้จักตัวเอง รักตัวเอง สงสารตัวเอง และรักผู้อื่น สงสารผู้อื่น

ภาคพระกับภาคมารอยู่ด้วยกัน ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน เราต้องอาศัยพระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้น ที่จะเป็นแสงสว่างส่องทางให้ชีวิตของเราชนะมารได้ พระมงคลเทพมุนี สด.จนฺทสโร) เป็นผู้ค้นคว้าหลักคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ค้นพบสมถวิปัสสนาวิชชาธรรมกาย และได้สอนลูกศิษย์ให้ปฏิบัติตามจนตราบเท่าทุกวันนี้

ผู้ถาม **ขอกราบเรียนถามคุณแม่อาจารย์เกี่ยวกับเรื่องการ**

	นั่งสมาธิบาง คนก็กำหนดเห็นดวงแก้ว แต่บางคนก็นั่งนานเป็นเวลาหลายปี ก็ยังไม่เห็นดวงแก้ว มีสาเหตุมาจากอะไร? เจ้าค่ะ
คุณแม่อาจารย์ตอบ	เรื่องการนั่งทำสมาธิ บางคนก็กำหนดเห็นดวงแก้วได้ แต่บางคนก็นั่งนานเป็นเวลาหลายปี ก็ยังไม่เห็นดวงแก้ว มีสาเหตุเพราะใจไม่สงบ ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านไปในอารมณ์ต่าง ๆ ก็กำหนดไม่ได้ ถ้าใจสงบก็จะเห็นทุกคน เพราะดวงธรรมหรือดวงแก้วมีประจำทุก ๆคนอยู่แล้ว
ผู้ถาม	คุณแม่อาจารย์มีข้อแนะนำ หรือเคล็ดลับอะไรบ้าง? เจ้าค่ะ ที่จะทำให้กำหนดดวงแก้วได้
คุณแม่อาจารย์ตอบ	ข้อแนะนำที่จะทำให้กำหนดดวงแก้วได้ ก็คือ รักษาศีลให้บริสุทธิ์ มี สติสัมปชัญญะ ให้รู้ตัวทั่วพร้อมว่าเรากำลังทำอะไร ให้รู้ทันปัจจุบัน
ผู้ถาม	คนที่กำหนดไม่ได้อาจมีสาเหตุเพราะไม่ตรงกับจริตใช่ไหม เจ้าค่ะ
คุณแม่อาจารย์ตอบ	ใช่... คนที่กำหนดไม่ได้อาจมีสาเหตุเพราะไม่ตรงกับจริต ก็มีสาเหตุหลายอย่าง เช่นบางคนก็ปฏิบัติหลายวิธีปะปนกัน มีหลายอาจารย์ ไม่รู้จะเลือกวิธีไหนแน่เหมือนปลูกต้นไม้ พอต้นไม้จะตั้งตัวก็ย้ายอีกแล้ว บางคนก็เกิดความลังเลสงสัยว่ามีจริง หรือเปล่า บางคนก็อยากเห็นมากเกินไป หรือบางทีก็อาจจะไม่ถูกกับจริต แต่ถ้าปฏิบัติจริงแล้วก็จะเห็นทุกคน

	เพราะดวงธรรม ดวงแก้วมีกันทุกคน ดวงไปเกิดมาเกิด
ผู้ถาม	**คนที่กำหนดดวงแก้วไม่ได้ ควรทำอย่างไร?** เจ้าค่ะ
คุณแม่อาจารย์ตอบ	คนที่กำหนดดวงแก้วไม่ได้ควรทำใจให้เป็นกลาง ไม่ดีใจไม่เสียใจ ไม่โกรธ ไม่เกลียด ไม่รัก ตั้งอยู่ในอารมณ์เดียว ให้เป็นผู้รู้ หยุด
ผู้ถาม	**มันเกี่ยวกับบุญวาสนาไหม?** เจ้าค่ะ
คุณแม่อาจารย์ตอบ	เกี่ยวกับบุญวาสนาแน่ เพราะทุกอย่างต้องมีเหตุ ผลถึงมี ทั้งอดีตและปัจจุบัน
ผู้ถาม	**ถ้าคนมีบุญวาสนาน้อยจะมีทางเห็นดวงแก้วไหม?** เจ้าค่ะ
คุณแม่อาจารย์ตอบ	คนมีบุญวาสนาน้อยมีทางเห็นดวงแก้ว แล้วแต่เหตุปัจจัย ต้องสร้าง บุญกุศล รู้จักให้ทาน รักษาศีล เพราะศีลเป็นสมบัติของมนุษย์หรือเรียกว่ามนุษยธรรม การเจริญสมาธิจะต้องมีศีลเป็นพื้นฐานเหมือนปลูกต้นไม้ต้องปรับปรุงพื้นที่ให้ดีต้นไม้จึงจะเจริญงอกงาม แตกกิ่งก้านสาขา จะมีดอกผลเอง
ผู้ถาม	**ถ้าสมาธิไม่มีศีลรองรับ จะเป็นอย่างไร?** เจ้าค่ะ
คุณแม่อาจารย์ตอบ	ถ้าสมาธิไม่มีศีลรองรับก็จะเป็นมิจฉาสมาธิ หรือ สมาธิของมาร เป็นฝ่ายดำ

ผู้ถาม	บางคนกำหนดเห็นดวงธรรมได้คำว่าดวงธรรม หมายถึงอะไร? เจ้าค่ะ
คุณแม่อาจารย์ตอบ	ดวงธรรม หมายถึง ดวงใจ หรือ ดวงวิญญาณ เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่ง
ผู้ถาม	ดวงธรรมมีลักษณะอย่างไร? เจ้าค่ะ
คุณแม่อาจารย์ตอบ	ดวงธรรมมีลักษณะเป็นนามธรรม ใสบริสุทธิ์ เป็นธาตุรู้ .. ถ้าใจดี มันก็ใส ถ้าใจขุ่นมัวมันก็มีสีเทา ถ้าใจบาป ก็มีสีดำ ในเรื่องลักษณะนั้นเรากำหนดขึ้นเองแล้วแต่ใจเราจะนึกจะคิดให้เป็นรูปธรรมอะไรก็ได้จะดูง่าย ๆ ถ้าคนดีใจดีก็จะแสดงออกเป็นรูปธรรมเป็นคนดี ถ้าเป็นคนเห็นแก่ตัวเบียดเบียนตัวเองและผู้อื่น เจ้าเล่ห์ ถ้าใจขุ่นมัว ก็จะแสดงออกเป็นรูปธรรม ไม่ทำดี ทำชั่ว
ผู้ถาม	ดวงธรรม มีสี มีแสงไหม? เจ้าค่ะ
คุณแม่อาจารย์ตอบ	ดวงธรรมไม่มีสี ไม่มีแสง เป็นนามธรรม แต่บางคนก็สร้างเป็นมโนภาพ เป็นรูปธรรมเป็นอุบายทำให้ใจเกาะ ยึดเป็นนิมิต เพราะหน้าที่ของใจจะต้องคิดปรุงแต่ง จะคิดเป็นสี เป็นแสง หรือเป็นภาพอะไรก็ได้ ถ้ามาเกาะเป็นนิมิตอยู่ในอารมณ์เดียว ก็จะเกิดสมาธิได้ เพราะธรรมชาติของใจ มีหน้าที่ปรุงแต่งหรือคิดไม่มีขอบเขต

ผู้ถาม **ดวงศีล เป็นอย่างไร? เจ้าค่ะ**

คุณแม่อาจารย์ตอบ ดวงศีลเป็นนามธรรม เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่ง ทำให้กาย วาจา ใจของผู้นั้นปกติคิด พูด ทำถูก ไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น ใครมีหน้าที่อะไร ก็ทำหน้าที่นั้นให้ถูกต้องเป็นธรรม

ผู้ถาม **ศีลในมรรคกับนอกมรรคเป็นอย่างไร? เจ้าค่ะ**

คุณแม่อาจารย์ตอบ ศีลในมรรค ก็คือศีลในอริยมรรคมีองค์ ๘ ศีลนอกมรรค คือศีลประจำโลก

ผู้ถาม **ดวงสมาธิ เป็นอย่างไร? เจ้าค่ะ**

คุณแม่อาจารย์ตอบ ดวงสมาธิเป็นธรรมชาติของจิตที่สงบนิ่ง หยุดอยู่ในอารมณ์เดียว เป็นผู้มีสติเป็นผู้รู้

ผู้ถาม **มีพลังไหม? เจ้าค่ะ**

คุณแม่อาจารย์ตอบ มี... มีพลัง หยุดมาก ก็มีพลังมาก

ผู้ถาม **ดวงปัญญา เป็นอย่างไร ? เจ้าค่ะ**

คุณแม่อาจารย์ตอบ ดวงปัญญาเป็นธาตุรู้ รู้เบื้องต้น เบื้องกลาง เบื้องสูง จินตามยปัญญา สุตมยปัญญา ภาวนามยปัญญา ตั้งแต่กายมนุษย์หยาบจนถึง ๑๘ กาย พระธรรมกายเดินในฌาน เข้าปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน อากาสานัญจายตนะฌาน วิญญาณัญจายตนะฌาน อากิญจัญญายตนะฌาน และเนวสัญญานาสัญญายตนะฌาน เดินสุดหยาบ สุดละเอียด

จนถึงนิโรธ กายพระอรหัตต์ ปฏิบัติเห็นธรรม เราก็จะเข้าถึงพระธรรมกาย ได้เกิดรู้ เกิดญาณทัสนะรู้แจ้งเห็นจริง ย่อมสามารถค้นพบกฎแห่งธรรมชาติ เป็นสัจธรรมกฎธรรมชาติทำหน้าที่สร้างมนุษย์ และสิ่งต่าง ๆ หลากหลาย ผสมกลมกลืนอยู่ในกระแสธรรมชาติทำหน้าที่กันเป็นระบบไม่สิ้นสุดเป็นรูปธรรมนามธรรม เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไปใครเล่าเป็นผู้สัมผัสได้ คำตอบก็รวมอยู่ที่มวลมนุษย์นั่นเอง มนุษย์เป็นผู้สร้างกฎเกณฑ์ของสังคมเพื่อนมนุษย์ สมมติกันเป็นพ่อ เป็นแม่ เป็นพี่ เป็นน้อง เป็นลูก เป็นหลานมาพบกันก็ เพื่อจาก เราได้เกิดมาเป็นมนุษย์ พบพระพุทธศาสนา มีลาภอัน ประเสริฐ หลักคำสั่งสอนของพระองค์เป็นสัจธรรมเป็นแสงสว่างให้แก่มวลมนุษย์ผู้ใดปฏิบัติธรรมของพระองค์แล้วก็จะพบของจริง เราก็จะกตัญญูต่อธรรมชาติ เราจะไม่ทำลายธรรมชาติ ถ้าเราได้ปฏิบัติธรรมสร้างคุณงามความดีให้มาก จนถึงปรมัตถบารมีต่อสู้กับมารจนกว่าเราได้ชนะมาร เราจะถึงพระธรรมกายในที่สุด

รายนามเจ้าภาพพิมพ์หนังสือ

ลูกหลานคุณแม่แม้น ชูกร	๑๐,๐๐๐
คุณบุญชัย คุณอุทัยวรรณ โชติเรืองประเสริฐ และครอบครัว	๑๐,๐๐๐
คุณอรอวล รุ่งเรือง คุณมหา คุณบรรณสี คุณนัทธ์	
คุณมีน ธเนศวาณิชย์	๑๐,๐๐๐
คุณสุรชัย คุณกาญจนา วิริยะคุณากร และครอบครัว	๑๐,๐๐๐
คุณไพรัช คุณอัจฉรา มหธาราทิพย์ และครอบครัว	๑๐,๐๐๐
คุณประกอบชัย คุณฐิตินันท์ (ชูกร) เสรีดีเลิศ	๕,๐๐๐
ครอบครัวคุณแม่บุญชู สุปาลรักษ์	๕,๐๐๐
คุณพยนต์ คุณศิรีรัตน์ คุณธัญรัตน์ บุญญานุภาพพันธ์	๕,๐๐๐
พล.อ.สุภาษิต คุณวิภาภรณ์ วรศาสตร์ และครอบครัว	๒,๐๐๐
คุณศุภชัย คุณวันทนี เชวงชุติโชติ และครอบครัว	๒,๐๐๐
คุณแม่ยุพิน คุณเอกสิทธิ์ ศิระวิวัฒน์ และครอบครัว	๒,๐๐๐
คุณชูชาติ คุณสุวรรณี ธงชัยธำรงกุล และครอบครัว	๒,๐๐๐
ครอบครัวอมรเดชาเลิศ	๒,๐๐๐

คุณเสาวภา วิชิตวาที และครอบครัว	๒,๐๐๐
คุณระวี คุณวิไล ฉัตรแถม และครอบครัว	๒,๐๐๐
คุณสมสมัย เศาภายน และครอบครัว	๒,๐๐๐
คุณฉลอง คุณรุ่งทิวา คุณภควัตร คุณภคนิจ คุณภครัฐ เทพวิทักษ์กิจ	๒,๐๐๐
คุณอายุวัฒน์ คุณปิณฑิรา วรอุทัย	๒,๐๐๐
พ.ต.ท.ชัยธวัช ภคาพันธ์ คุณจงกลนี ชุติมันต์	๒,๐๐๐
คุณแม่อนงค์ เตชวัชรปัญญา และบุตรธิดา	๒,๐๐๐
คุณแม่ผ่องศรี ศิริศรีวัฒนาถาวร	๒,๐๐๐
คุณไพบูลย์ คุณพรเพ็ญ ปรียานนท์ และครอบครัว	๒,๐๐๐
คุณฮั้งจิว แซ่ลี้ และครอบครัว	๑,๕๐๐
คุณสุรพงษ์ คุณอาภาพร สุธัญญาธนะกิจ และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณเฉลา ชมสน และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณเพ็ญศิริ คุณนพมาศ ตันประเสริฐ และครอบครัว	๑,๐๐๐
พล.อ.ชัชชม ผอ.จงพิศ กันหลง และครอบครัว	๑,๐๐๐
พล.ท.สมศักดิ์ คุณประไพวัน ชุติมันต์ และครอบครัว	๑,๐๐๐
พล.ท.ปราโมทย์ พ.อ.(หญิง)วาสุณี อนันตรพีระ	๑,๐๐๐
นายอำเภอวัฒนา อาจารย์อุษาฉัตร เลิศธรรมเทวี และครอบครัว	๑,๐๐๐
พ.ต.ท.สุทัด คำทอน และครอบครัว	๑,๐๐๐
ส.จ.เรวัต กองศรีกุลดิลก และครอบครัว	๑,๐๐๐

คุณธีระพล คุณมยุลัย ชลธารทอง	๑,๐๐๐
คุณจุรี ธรรมมณีวงศ์ และลูกหลาน	๑,๐๐๐
คุณนภัสรพี ธนไพศาลพิพัฒน์ และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณยุพา วงศ์เบี้ยสัจจ์ และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณศักดิ์ชัย คุณศิริพร พรอนันตชัยกุล และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณพ่องักกิม คุณลั้ง แซ่คู และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณพ่อบักซ้ง คุณอลิสรา แซ่ลิ้ม และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณสุรศักดิ์ คุณอุไร จันทร์รัศมีโชติ และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณวิมลรัตน์ แซ่แต้ และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณสุพจน์ คุณกรรณิกา งามอรุณโชติ และครอบครัว	๑,๐๐๐
ครอบครัวเอี่ยมศิริพรรัตน์ (อุทิศให้ คุณแม่คิ้ม แซ่จู คุณพ่อเจี๊ยบ แซ่เอี้ย คุณสุมาลี เอี่ยมศิริพรรัตน์)	๑,๐๐๐
คุณเพ็กเอ็ง แซ่เตีย (ร้านนุชโภชนา) และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณสมจิตร วงศ์เจริญถาวร และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณสุพัตรา เมนะพันธุ์ และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณพ่อบุญทรง คุณแม่น้อย คุณเกียรติฟ้า คุณอำไพ เลาหะพรสวรรค์	๑,๐๐๐
คุณแม่นิภา เลิศพลาพร คุณสุภาวิตา วาริการ	๑,๐๐๐
คุณอภิชาติ คุณณิชมน ศรีโสภาคย์ และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณถาวร คุณเรวดี เพิ่มผลไพบูลย์ และครอบครัว	๑,๐๐๐

คุณมาลี สันทัด	๑,๐๐๐
คุณแม่จงกล คุณดำริลักษณ์ พัตรปาล และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณพ่อพุ่ม คุณแม่เพ็ญ สุดจินดา คุณปิยารัตน์ แซ่เล้า และน้อง ๆ	๑,๐๐๐
คุณดิเรก คุณสมาน คุณทรงพล คุณณัฐวุฒิ ผดุงถิ่น และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณณัฏฐ์พนท์ วชิระพล และครอบครัว	๑,๐๐๐
อาจารย์สมบูรณ์ คุณรัชนี แผนทัด และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณสุจิตรา ล้อมสมบูรณ์ และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณสุวิทย์ คุณนราลักษณ์ จริงจิตร และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณแม่ทองสุข คุณศุภกิจ คุณศรินทร์ อริยะประเสริฐ และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณสุกานดา ตันฉายงาม และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณปาริชาติ เลาหบุตร และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณสง่า คุณสุวรรณ ม่วงศรี และลูกหลาน	๑,๐๐๐
ลูกหลานคุณพ่อเป็งจู คุณแม่เล็กแต้ แซ่ลิ้ม คุณเง็กเกียง เพิ่มอริยทรัพย์ คุณวราภร ม้าทอง และครอบครัว	๑,๐๐๐
ลูกหลานคุณพ่อจุ้ยลิ้ม คุณแม่ยิวเฮียง แซ่ลิ้ม คุณศิริพิณ ภูรีทิพย์ และครอบครัว	๑,๐๐๐
แม่ชีชั้น พ.อ. (พิเศษ) ชูชีพ พินภูจิต และครอบครัว	๑,๐๐๐

แม่ชีขวัญใจ แม่ชีพรรณี ศิลปเจริญทรัพย์	๑,๐๐๐
(อุทิศให้คุณพ่อโป๊เง็กคุณแม่เง็ก แซ่ตัน)	
แม่ชีศิริพร เผือกจิตร	๑,๐๐๐
คุณธีรชัย คุณกนกอร คุณภัสวรรณ คุณพรรณวดี โพธิ์อ่อน	๑,๐๐๐
คุณพ่อสมภพ คุณแม่สมใจ คุณวันทนา ศิลป์เจริญทรัพย์	
และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณแม่ละออ คุณอรัญญา พรพาที และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณบุปผา ปานสายลม และบุตรหลาน	๑,๐๐๐
พ.ต.พิทักษ์ คุณพเยาว์ สันตินิยม และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณแม่ยี สนธิทรัพย์ และครอบครัว	
(อุทิศให้คุณพ่อเชิญ สันธิทรัพย์)	๑,๐๐๐
คุณวรงค์พิมพ์ อินโทอธิพร และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณศิริพร แว่นแก้ว คุณศิริลักษณ์ คุณเจษฎา ชะเสริมไพร	๑,๐๐๐
คุณเดือนฉาย บัญญัติเลิศถาวร และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณแม่สร้อย คุณนันทพร แซ่ลิ้ม และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณจินดา ปัญญาเนรมิตดี และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณเรณู อักษรมัต และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณปรีชา จิระศุภางค์กุล และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณปราโมทย์ คุณพรทิพย์ จิระศุภางค์กุล	
และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณพัชรี คุณอารีรัตน์ หลินวัฒนา	๑,๐๐๐

คุณพ่อฟื้น คุณแม่แดง แสนทองแก้ว และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณวราภรณ์ ใจดี และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณสรินญฉัตร ด.ช.เอกชานินทร์ ด.ญ.พรนภัสสร เอี่ยมบริสุทธ	๑,๐๐๐
คุณรุ่งทิพย์ คฤหโยธิน และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณสมเกียรติ ชูทอง คุณสุชาติ ขำขจร	๑,๐๐๐
คุณยศ คุณธนพร ฉลาด	๑,๐๐๐
คุณแม่วนิดา จรัมพร และครอบครัว	
(อุทิศให้คุณพ่อประวิทย์ จรัมพร)	๑,๐๐๐
คุณสุวิทย์ คุณนราลักษณ์ จริงจิตร และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณวรพจน์ คุณศรีสุนีย์ โชคชนะชัยสกุล และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณน้อย แซ่ตั้ง และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณหาญ คุณจันทร์ทิพย์ คุณวรชาติ	
คุณขวัญใจ ด.ญ.สมฤทัย จงสุข	๑,๐๐๐
คุณพรรณี บุญพาเพียรเลิศ และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณหุย กิรติกรวิศิน และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณซิวจู แซ่โค้ว และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณสายใจ คุณระวิพร พิศาลจำเริญ และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณวิไลลักษณ์ บุณยโยธิน และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณธีรศักดิ์ คุณพิมพ์เดือน คันธวัฒน์ และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณเอี่ยมลั้ง แซ่ตั้ง และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณพ่อเอื้อน คุณแม่สุชี คุณพวงรัตน์ คุณอัจฉรา	

คุณคณิศร คุณกิตติเดช เต็งรัง คุณธีระพงษ์ สุขพัทธ	๑,๐๐๐
คุณปราณี แผ่คุณความดี และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณสมจิต เจียวมาลี และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณวิบูลย์ คุณโศภิต กิจไกรลาศ และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณบริบูรณ์ เก่งรุ่งเรืองชัย และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณแม่ไสว ปานอยู่ และลูกหลาน (อุทิศให้คุณพ่อผิน ปานอยู่)	๑,๐๐๐
คุณพ่อเห่า คุณบุญชื่น สินอุดมกาญจน และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณยงยุทธ คุณชิวหง กันตนฤมิตรกุล	๑,๐๐๐
คุณธนิต คุณวรรณา กันตนฤมิตรกุล และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณสลิล คุณธัญญารัตน์ ด.ญ.ชญานิษฐ์ กันตนฤมิตรกุล	๑,๐๐๐
คุณกระจ่าง คุณสิตานันท์ ด.ญ.ศฤขณัญญา กันตนฤมิตรกุล	๑,๐๐๐
คุณแม่ศรีนวล สกุลพาณิชย์ และลูกหลาน	๑,๐๐๐
คุณพึงใจ ฉัตรแถม และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณศุภมาศ กาพจันโท	๑,๐๐๐
คุณธงชัย คุณบรรจง สุวรรณ และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณจิตรา คุณวิเชียร คุณวิโรจน์ และครอบครัววิทยาคม	๑,๐๐๐
คุณจิตทา คงเก่ง และครอบครัว	๑,๐๐๐
คุณธีระ คุณรุ่งทิพย์ เกษมศรีพิทักษ์	๕๐๐
ครอบครัวเตชะเวชไพศาล (อุทิศให้ นายกังชัว แซ่แต้)	๕๐๐
คุณสมชัย คุณศิริพร วงศ์ปัญญา และครอบครัว	๕๐๐
คุณพัชรพร ตั้งประเสริฐ และครอบครัว	๕๐๐

พล.อ.ต.พีรศักดิ์ คุณอิงค์กฤษ คุณอนันต์กัณฑ์ ชมภูทีป	๕๐๐
คุณอุดมลักษณ์ สิทธิ์ศักดิ์ และครอบครัว	๕๐๐
ครอบครัวลิ้มเทียมรัตน์	๕๐๐
คุณวันชัย แก้วศรแดง และครอบครัว	๕๐๐
แม่ชีอำไพ ตัณฑ์สมบุญ	๕๐๐
คุณสุภาพร ชุติกานนท์ และครอบครัว	๕๐๐
คุณสว่าง คุณเกษร เดชเกตุ และครอบครัว	๕๐๐
คุณนิโลบล ท้วมพงษ์ และครอบครัว	๕๐๐
คุณมาลี พิทักษ์เสน่ห์ และครอบครัว	๕๐๐
คุณจำลอง อุปัติสิงห์ และครอบครัว	๕๐๐
คุณศุภวิชญ์ อุปัติสิงห์ และครอบครัว	๕๐๐
คุณมาศศุภร อุปัติสิงห์	๕๐๐
คุณสุวินต์ พงศ์พุทธชาติ	๕๐๐
คุณนฤภัทร อุปัติสิงห์	๕๐๐
คุณสุรินทร์ รัตนมุง และครอบครัว	๕๐๐
คุณนันทวัน ศุภชัยศิริเรือง และครอบครัว	๕๐๐
ครอบครัว มัชมี	๕๐๐
คุณกมล คุณมาลี ภูรีทิพย์ และครอบครัว	๕๐๐
คุณชลธิชา คุณสุนีย์ เอกชัยไพบูลย์	๕๐๐
นางสาววรณี เอกชัยไพบูลย์	๕๐๐
คุณบุญยิ่ง ด.ช.บุญสม เศรษฐอนันต์	๕๐๐

ด.ต.เฉลา คุณสุภาภรณ์ คุณเอกจิตรา รัตนบำรุง	๕๐๐
คุณกิมฮ้อ คุณซิ่วเอ็ง น.ส. อริสรา เตชะวิริยะกุล	๕๐๐
คุณพจนีย์ วัฒนะกุล (อุทิศให้คุณแม่ทองจันทร์ ศรีธรรมวงศ์)	๕๐๐
คุณระพีพรรณ กิมานนท์ และครอบครัว	๕๐๐
คุณจินตนา องค์วิศิษฐ์	๕๐๐
คุณวรวรรณ โอฬารตระกูล และครอบครัว	๕๐๐
คุณมณี แซ่โค้ว และครอบครัว	๕๐๐
คุณลุ้ย แซ่โค้ว คุณวราภรณ์ อภิวันธนะกิจ และครอบครัว	๕๐๐
คุณแม่ละเอียด โพธิ์ประยูร คุณลาวัณย์ คุณกิลเบริต์ ดั๊กเวิร์ธ และครอบครัว	๕๐๐
ร.ต.จรูญ คุณวัฒนา ร.ท.สามารถ สงวนทรัพย์	๕๐๐
แม่ชีนุชนาฏ บรรจงรุจากุล คุณชาติชาย คุณชูชาติ เอกชัยไพบูลย	๕๐๐
คุณแม่ไน้ แซ่ตั้ง และ ลูกหลาน	๕๐๐
คุณสมทรง ทองศิริธรรม	๕๐๐
คุณลุงสด คุณสำรวญ นุ่มนาม และครอบครัว	๕๐๐
คุณสุพัตรา พยัคฆศิริ และครอบครัว	๕๐๐
คุณนพพร คงมนัส และครอบครัว	๕๐๐
คุณวิสัน ประภาวงศ์	๕๐๐
คุณณัฐภัสสร เจียรมณีงาม	๕๐๐
คุณจรัสศรี ไผ่เข็มศิริมงคล และครอบครัว	๕๐๐
คุณวีรนุช ไผ่เข็มศิริมงคล และครอบครัว	๕๐๐

คุณศักดิ์สิทธิ์ คุณวาทินี คุณปรัชญา ธีระตระกูล	๕๐๐
คุณสุรัตน์ คุณพัชราวรรณ คุณนิวัติ ตั้งจิตธรรม	๕๐๐
คุณชูศักดิ์ คุณพรรณวดี สนธิทรัพย์	๕๐๐
คุณทวี คุณมะลิ (เผือกจิตร) วุฒิวงศ์ปรีชา	๕๐๐
คุณธนทัต คุณกัณฐิกา (สิงโตแก้ว) บรรเจิดกุล และครอบครัว	๕๐๐
คุณณัฐชนก เอี่ยมบริสุทธิ์ และครอบครัว	๔๐๐
คุณเทพ ทองลิ่ม และครอบครัว	๓๐๐
คุณสาลินี สมกิตติกานนท์	๓๐๐
แม่ชีคำนึง ดวงลอย	๓๐๐
แม่ชีพรทิพย์ เทอดวารีทิพย์	๓๐๐
แม่ชีประนอม สำเภาพ่อค้า	๓๐๐
คุณสุภาภรณ์ ณรงค์วัฒนา และครอบครัว	๓๐๐
คุณสมบูรณ์ นิยมศาสตร์ และครอบครัว (อุทิศให้คุณแม่ลี้ นิยมศาสตร์)	๓๐๐
คุณแม่อนงค์ คุณนพวรรณ สุวรรณเนตร และครอบครัว	๓๐๐
คุณธิรา หาญเจริญตรี และครอบครัว	๓๐๐
คุณวรวรรณ ศรีเสาวกุล และครอบครัว	๓๐๐
คุณกรกมล ลิขิตบุญประดิษฐ และครอบครัว	
คุณสินีนาถ กำเนิดกาญจน์ และครอบครัว	๓๐๐
คุณสมบัติ คุณชูศรี และครอบครัว ศิริจำปา	๓๐๐
แม่ชีถนอม เกตุพลอย และครอบครัว	๒๐๐

แม่ชีณัฐหทัย ฉัตรทินวัฒน์	๒๐๐
คุณสมทรง สุขเกษม	๒๐๐
คุณโสภา ชุติมาเทวินทร์	๒๐๐
คุณอัญชลี คุณปณิตา สง่างาม และครอบครัว	๒๐๐
คุณพิทยา กุศลปฏิการ	๒๐๐
คุณสมทรง ภิรมย์นา	๒๐๐
คุณสุวรรณา ไชยสงคราม และครอบครัว	๒๐๐
คุณพจนา บูรณะเจริญ	๒๐๐
คุณกอบชัย เลิศมานะ และครอบครัว	๒๐๐
คุณดำรงค์ คุณไซเกียว ปรีดาภัทรพงษ์ และบุตรหลาน	๒๐๐
คุณนิภา ณรงค์หาญ และครอบครัว	๒๐๐
คุณณัฐธร สันทัดอนุวัตร และครอบครัว	๒๐๐
คุณอรไพลิน เปลี่ยนวิจารณ์ และครอบครัว	๒๐๐
คุณบุญชัย ม่วงศรี	๒๐๐
คุณสมทรง สุขเกษม	๒๐๐
คุณบรรจบ วงศ์สวัสดิ์	๒๐๐
คุณสำเนียง จีนสมุทร และครอบครัว	๒๐๐
คุณอรทัย เฉยยั้งยืน	๒๐๐
คุณนันทวรรณ กาญจนวโรภาส และครอบครัว	๑๐๐
คุณเกรียงศักดิ์ คุณมณฑา ตระกูลปฐมฐิติ และครอบครัว	๑๐๐
คุณนุชนารถ แสงศรีสัจนา	๑๐๐

คุณชาญยุทธ คงเดชสกุลฤทธิ์ และครอบครัว	๑๐๐
คุณนงลักษณ์ พงษ์ชีพ และครอบครัว	๑๐๐
คุณปางรัตน์ เรี้ยนสุวงษ์	๑๐๐
คุณนิภาพร พลีวรรณ คุณชัยพร วิจิตรสัมพันธ์ และครอบครัว	๑๐๐
คุณแววตา โพธิประเสริฐ และครอบครัว	๑๐๐
คุณอรพรรณ แซ่โค้ว และครอบครัว	๑๐๐
คุณหล่อน คุณประเทือง ขำดี และครอบครัว	๑๐๐

เกียรติคุณที่ได้รับการยกย่อง ปี พ.ศ. ๒๕๕๑

สำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้ว ได้รับคัดเลือกจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี ให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมนำร่องที่มีความพร้อมในการเข้าร่วมโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ปี ๒๕๕๑ โดยได้นำข้อมูลของสำนักฯลงเผยแผ่ในข้อมูลด้านศาสนา ให้บริการภาครัฐผ่านระบบอีเล็คทรอนิค (e-service) เว็ปไซด์ www.dra.go.th

มูลนิธิอาจารย์แม่ชีหวานใจชูกร ได้รับคัดเลือกจากกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม และจังหวัดราชบุรี ตามโครงการเมืองไทยเมืองคนดี (ยกย่องเชิดชูเกียรติคนดี) ให้เป็นองค์กรที่ทำคุณประโยชน์ต่อท้องถิ่น ชุมชน ตำบล อำเภอและจังหวัดราชบุรี ปี ๒๕๕๑

ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์สวนแก้ว ราชบุรี ได้รับคัดเลือกจากกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม และคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ให้เป็น ศพอ.ตัวอย่าง (ต้นแบบ) ของ จ.ราชบุรี และคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ปี ๒๕๕๑

พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๒ จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์โดย คณะศิษยานุศิษย์สำนักปฏิบัติธรรมสวนแก้ว
ตำบลปากช่อง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

พิมพ์ที่ หจก.บี.บี.การพิมพ์และบรรจุภัณฑ์ ๑๒๗/๑-๒
ถนนพระราม ๓ ซอย๕๓ แขวงบางโพงพาง
เขตยานนาวา กทม.๑๐๑๒๐
โทร.๐-๒๖๘๓-๑๖๒๒

ชีวิต คือ การเดินทาง

เราอย่าอยู่ในความประมาท อย่าขาดสติ มีปัญญาอยู่ในสัมมาทิฐิ

เราต้องเร่งสะสมสร้างบุญกุศลให้เป็นบารมี ทำให้จริง ชีวิตจะได้มีหลัก

มีเกราะ มีที่พึ่ง จะได้ถึงพระธรรมกาย